

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
KUR'ÂN-I KERİM OKUMA VE KIRAAT İLMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÇOCUKLAR İÇİN YAZILMIŞ TECVİD MÜELLEFATI

Yüksek Lisans Tezi

İLAYDA FEYZA NUR YÜCESOY

İSTANBUL, 2025

T. C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
KUR'ÂN-I KERİM OKUMA VE KIRÂAT İLMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÇOCUKLAR İÇİN YAZILMIŞ TECVİD MÜELLEFATİ

Yüksek Lisans Tezi

İLAYDA FEYZA NUR YÜCESOY

Tez Savunma Jürisi

1. Tez Danışmanı : Doç. Dr. Emrullah TUNCEL
2. Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KARA
3. Üye : Doç. Dr. Ahmet GÖKDEMİR

İSTANBUL, (2025)

ÖZET

Tecvid ilminin gâyesi Kur'ân-ı Kerîm'i okurken Rabbimizin "Kur'ân'ı tane tane oku" (Müzemmil 73/4) emrine uyarak ona itaat etmek, dili her türlü hata, noksan ve fazlalıktan koruyarak dünya ve ahirette mesuliyetten kurtulmaktır. Tecvid ilmini bilmek farz-ı kifâyedir, ancak lahn-ı celîden (büyük hatadan) kurtaracak kadar tecvid ile amel etmek her mükellef üzerine farz-ı ayındır. Hulâsa, Kur'ân-ı Kerîm'in Allah'ın keliması olması cihetiyle mutlaka güzel ve düzgün okunması elzemdir. Eğitimin en akılda kalıcı ve öğrenimin daha çabuk olduğu dönem olması hasebiyle çocuklara küçük yaşta verilmesi gereken en önemli eğitimlerden biri de Kur'ân kıraatinin öğretilmesidir. Çocukların doğru bir kıraatinin olabilmesi için tecvid öğrenimi şarttır. Çocuklar için bu konuda kaleme alınmış eserlere baktığımızda karşımıza ilk olarak Süleyman el-Cemzûrî'nin (d. 1160/ö.?) yazdığı *Tuhfetü'l-Etfâl* adlı eseri çıkmaktadır ancak çocuklar için yazılmış ilk Türkçe tecvid kitabı hakkında net bir kaynak bulunmamaktadır. Türkçe olarak yazılmış ilk tecvid kitapları, genellikle *Tuhfetü'l-Etfâl*'in Türkçeye çevrilmiş versiyonlarıdır. Süleyman el-Cemzûrî'nin (d. 1160/ö.?) yazdığı *Tuhfetü'l-Etfâl* (61 beyitten oluşan bu eser), özellikle Arapça konuşulan ülkelerde çocuklar için yazılmış ilk tecvid kitaplarından biridir ve Türkçeye de çevrilmiştir. Türkçe olarak çocuklar için özel olarak hazırlanmış tecvid kitapları zaman içinde çoğalmıştır. Çocuklar için farklı metotlarla başka eserler tedvin edilmekle beraber bu eserlerden bazıları üzerine yapılan birkaç münferit çalışma dışında günümüze kadar genel bir çerçeve çizilmemiş, konunun artı ve eksi yönleri mukayese edilmemiştir. Hem son dönem çocuk tecvid kitapları hakkında hem de genel olarak çocuk tecvid kitapları üzerine Türkçe akademik bir çalışma olmaması bu konuda çalışmayı gerekli kılmıştır. Bu konuda akademik bir çalışma yapmanın amacı çocuk tecvid müellefatına katkı sağlamak isteyen ve çocuk tecvid öğretiminde yer alan her bireyin başvuracağı, faydalanacağı bir kaynak ortaya çıkarmaktır. Ayrıca çocuk tecvid eserlerinde geçmişten günümüze nasıl bir yol izlendiğini pozitif ve negatif yönleriyle göstermek gaye edinilmiştir. Bu bağlamda araştırmamızda başta çocuk ve tecvidin tanımı, önemi, çocukluk dönemleri, erken yaşta tecvid eğitiminin ehemmiyeti ve çocuklar için kaleme alınan kitapların taşınması gereken nitelikler gibi temel hususlardan bahsedilmiş, ardından çocuklara yönelik yazılan Arapça, İngilizce ve Türkçe tecvid kitaplarının müellifleri kısaca tanıtılmış ve yazdıkları eserler ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Son bölümde ise incelenen eserler dil, muhteva, usul, metot ve boyut gibi hem içeriksel hem de biçimsel bakımdan çocuklara uygunluğu açısından değerlendirilmiş, kendi aralarında mukayese edilerek bu alanda eser telif edecekler için genel bir perspektif sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Kur'ân, Tecvid, Çocuk, Çocuk Kitapları, Tuhfetü'l-Etfâl.

ABSTRACT

The purpose of the science of tajweed is to obey our Lord's order "Recite the Qur'an with measured recitation" in Muzammil 73/4 while reading the Quran, by protecting the tongue from all kinds of mistakes, deficiencies and excesses and to be free from responsibility in this world and the hereafter. Knowing the science of tajweed is fard kifayah. However, it is an obligation on every responsible person to act with tajweed to the extent that it will save him from a great mistake. In short, since the Holy Quran is the word of Allah, it must definitely be read beautifully and correctly. Teaching children how to recite the Quran at a young age is one of the most important lessons, as it is the most memorable and quickest period in education. Learning tajweed is essential for children to have accurate recitation. When we look at works written for children on this subject, the first work we encounter is Suleyman al-Jamdhuri's (b. 1160/d.?) work, *Tuhfat al-Atfal*, but there is no clear source for the first Turkish tajweed book written for children. The first tajweed books written in Turkish are generally versions of *Tuhfat al-Atfal*. *Tuhfat al-Atfal* (comprising 61 couplets), written by Suleyman al-Jamdhuri (d. 1160/d.?), is one of the first tajweed books written for children, especially in Arabic-speaking countries, and has also been translated into Turkish. Tajweed books specifically prepared for children in Turkish have increased over time. While other works have been compiled for children using different methods; apart from a few isolated studies on some of these works, no overall framework has been established to date, nor have the pros and cons been compared. The lack of academic studies in Turkish on both recent children's Tajweed books and children's Tajweed books in general necessitated this study. The aim of this academic study is to create a resource that can be consulted and utilized by anyone wishing to contribute to children's Tajweed writing and those involved in teaching children the Tajweed. Furthermore, the aim is to demonstrate the positive and negative aspects of the path followed in children's Tajweed works from past to present. In this context, our research addresses fundamental issues such as the definition of children and tajweed, tajweed's importance, childhood stages, the importance of tajweed education at an early age, and the qualities that books written for children should possess. Following this, the authors of Arabic, English, and Turkish tajweed books written for children are briefly introduced, and their works are examined in detail. In the final section, the examined works are evaluated in terms of their suitability for children in terms of both content and form, including language, content, methodology, method, and dimension. They are compared with each other, providing a general perspective for those who will write in this field.

Keywords: Qiraat, Qur'an, Tajweed, Children, Children's Books, *Tuhfat al-Atfal*.

ÖNSÖZ

Kur'ân-ı Kerîm'i indiren Cenâb-ı Hakk'a sonsuz hamd, ümmeti olmakla şereflendiğimiz Efendimiz'e (s.a.v.), onun ehl-i beytine ve ashabına salat ve selam olsun.

Ulûmu'l-Kur'ân'ın en önemlilerinden biri şüphesiz Tecvid ilmidir. Zira Kur'ân'ı nazil olduğu şekliyle, hatasız ve huşû içerisinde okuyabilmenin anahtarı olan bu ilmi öğrenmek hem bir ibadet hem de bir edep/adap vesilesidir. Bu çalışmanın temel gayesi ise Kur'ân'ın lafızlarını aslına/adabına uygun şekilde okumayı sağlayan tecvid ilmini sadece akademik düzeyde ele almak değil, aynı zamanda bu bilginin küçük yaşlarda çocuklara nasıl aktarılması gerektiğini vurgulamaktır. Zira Kur'ân sevgisi ve doğru okuma alışkanlığı ne kadar erken yaşta kazandırılırsa, ilahî kelimle bağ da o kadar sağlam temeller üzerine inşa edilmiş olacaktır. Bu niyetle yürütülen çalışmamızda, geçmişten günümüze çocuklar için telif edilen tecvid eserleri biçimsel ve içeriksel anlamda incelenerek tecvid eğitime ve bu alandaki çalışmalara katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Bu tezin teşekkül süreçlerinde ilmi rehberliği, kıymetli görüş ve yönlendirmeleriyle bana yol gösteren ve her aşamada destek ve teşviklerini esirgemeyen muhterem danışmanım Doç. Dr. Emrullah Tuncel'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamda maddi ve manevi desteklerini üzerimden eksik etmeyen annem Ceyhan Yücesoy ve babam Faruk Yücesoy'a, bana benden daha çok inanan ve her anımda yanımda olan ablam İlknur Yücesoy'a, çok değerli katkıları ve rehberliği sebebiyle ablam Zeynep Betül Yücesoy'a, duaları ve oyunlarıyla beni yalnız bırakmayan küçük kardeşim Muhammed Yusuf Yücesoy'a müteşekkirim.

Yüksek lisans dönemimin her aşamasında desteklerinden dolayı önce kıraat anabilim dalındaki hocalarıma sonra da Rabia ve Adil Yarangümelî ailesine, kıymetli arkadaşlarım Melek Abdü'n-nebî, Büşra Ata, Neslihan Altunbaş, Mervenur Türker ve dua ve desteklerini esirgemeyen tüm yakınlarıma teşekkür ederim.

Yüce Rabbimden bu eserin erken dönemdeki tecvid eğitime yönelik yeni yöntemler geliştirilmesine vesile olmasını ve çalışmanın alem-i İslâm'a faydalı olmasını niyaz ederim.

İlayda Feyza Nur Yücesoy

İstanbul, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ.....	1
I. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Kapsamı.....	1
II. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları.....	2
III. Konuyla İlgili Yapılan Çalışmalar.....	3
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
ÇOCUK VE TECVİD İLMİ.....	4
1. Çocuk ve Çocukluk	4
1.1. Çocuk Kavramının Tanımı	4
1.2. Çocukluk Dönemleri.....	5
2. Tecvid İlmi	6
2.1. Tecvid İlminin Tanımı.....	6
2.2. Tecvid İlminin Hükümü	6
2.3. Tecvid İlminin Önemi ve Gayesi.....	7
2.4. Tecvid İlminin Erken Yaşta Öğretilmesinin Ehemmiyeti	7
3. Çocuklar için Yazılan Tecvid Eserlerinde Bulunması Gereken Temel Nitelikler.....	10
3.1. Çocuk Kitabında Bulunması Gereken Biçimsel Nitelikler.....	10

3.1.1. Boyut	10
3.1.2. Harfler/Punto/Yazım Kuralları	11
3.1.3. Sözcük Sayısı.....	11
3.1.4. Kâğıt	12
3.1.5. Sayfa Düzeni	12
3.1.6. Kapak ve Cilt.....	12
3.1.7. Künye Bilgileri	13
3.1.8. Resimler.....	13
3.2. Çocuk Kitabında Bulunması Gereken İçeriksel Nitelikler	14
3.2.1. Konu	14
3.2.2. Öğretim Metodu/Yöntemi	14
3.2.3. Dil ve Üslup.....	15
3.2.4. Kahraman/Karakter	16
İKİNCİ BÖLÜM	17
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÇOCUKLAR İÇİN TECVİD ESERİ KALEME ALAN	17
MÜELLİFLER VE ESERLERİ	17
1. Süleyman el-Cemzûrî ve <i>Tuhfetü'l-etfâl fi tecvîdi'l-Kur'ân, Fethu'l-akfâl bi-şerhi</i> <i>Tuhfeti'l-etfâl</i> ve Şerhleri (سليمان الجمزوري - تحفة الأطفال في تجويد القرآن).....	17
2. Naim Giridî ve <i>Çocuklara Yeni Tecvid</i>	21
3. Osman Nûrî ve <i>Tecvid-i Sehîl li Fuyûzâtî'l-Etfâl</i>	23
4. Yusuf Rıza ve <i>En Kolay Tecvid</i>	24
5. Mehmed Şükrü ve <i>Hulasalı, İzahlı Tecvid</i>	24
6. Abdulhalik Gaffarzade Badkübevi ve <i>Tecvîdu'l-Muntehab li Etfâli'l-Mekteb</i>	25
7. <i>Tecvîd: Sıbyan Mekteblerine Mahsusdur</i>	25
8. Hafız Ahmed Ziyaüddîn ve <i>Vesîletü'l-Ğufrân: Şerhli, Tatbikî, Suallî Tecvîd</i>	26
9. Hafız Mehmet Nuri ve <i>Suallî ve Cevaplı Tecvîd</i>	28
10. Aile Mektebi ve <i>Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi</i>	29
11. Mine Taşdemir Kuluç ve <i>Tecvitli Masallar</i>	32
12. Ayşe Öztürk, Büşra Tuğtaş, Nilay Sarıca ve <i>Eğlenerek Tecvid Öğrenelim</i>	34

13. Şükran Tokcan ve <i>Kur'an Yolculuğum Tecvid</i>	38
14. Shaykha Dina Essam ve <i>Essential Tajweed Rules (For Children)</i>	40
15. Firdaws Academy ve <i>Tajweed Rules Book</i>	43
16. Zaheer Khatri ve <i>Tajweed Untangled</i>	45
17. <i>Tajweed Guide</i>	46
18. Abdullah Fahim ve <i>Tajweed For Children</i>	47
19. Iqrah Razzaq ve <i>The Ultimate Tajweed Workbook</i>	48
20. <i>Silsiletu Futûhâti 'r-rahmân fî teysîri tecvîdi 'l-Kur'ân</i> (1. ve 2. Kitap).....	49
((سلسلة فتوحات الرحمن في تيسير تجويد القرآن للأطفال (الكتاب الأول والثاني)).....	49
21. Fatîma Abdu'n-Na'im İsmail ve <i>Zehrâtu 'r-reyhân fî tecvîdi 'l-Kur'ân</i> (1. ve 2. Seviye) ((المستوى الأول - المستوى الثاني) زهرة الريحان في تجويد القرآن - فاطمة عبد النعيم إسماعيل)	51
22. Medîha Salih Mehdî ve <i>Ahkâmu't-tecvîd li'l-etfâl</i>	54
((أحكام التجويد للأطفال - مديحة صالح مهدي)).....	54
23. Hatim Suhaimat ve <i>Silsiletu Medînetu 't-tecvîd</i> (سلسلة مدينة التجويد).....	56
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	57
ÇOCUKLAR İÇİN YAZILMIŞ TECVİD ESERLERİNİN MUKAYESESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	57
1. Eserlerin İçeriksel Nitelikler Açısından Mukayesesi	57
1.1. Konu/İçerik/Muhteva Açısından Mukayesesi	57
1.2. Dil/Üslup Açısından Mukayesesi	61
1.3. Anlatım Yolu/ Öğretim Metodu Açısından Mukayesesi	61
1.4. Kahraman/Karakter Açısından Mukayesesi	68
2. Eserlerin Biçimsel Nitelikler Açısından Mukayesesi	68
2.1. Şekil, Resim/Görsellik Açısından Mukayesesi.....	68
2.2. Hacim, Boyut ve Punto Açısından Mukayesesi	72
2.3. Kâğıt, Sayfa Düzeni, Kapak ve Cilt Açısından Mukayesesi	74
SONUÇ.....	76
KAYNAKÇA	79

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: İncelenen Eserlerin Kaleme Alındığı Dil ve O Dilde İncelenen Eser Sayısı	75
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Resim 1: <i>Tuhfetü 'l-efâl</i> kitap kapağı	17
Resim 2: <i>Çocuklara Yeni Tecvid</i> kitap kapağı.....	21
Resim 3: <i>En Kolay Tecvid</i> eserinin kapağı	24
Resim 4: <i>Tecvîd: Sıbyan Mekteblerine Mahsusdur</i> eserinin kapağı.....	25
Resim 5: <i>Vesiletü 'l-Ğufrân</i> eserinin kapağı	26
Resim 6: <i>Suallî ve Cevaplı Tecvid</i> eserinin kapağı.....	28
Resim 7: <i>Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi</i> kitabının kapağı.....	29
Resim 8: <i>Tecvitli Masallar</i> eserinin kapağı	32
Resim 9: <i>Eğlenerek Tecvid Öğrenelim</i> kitabının kapağı	35
Resim 10: <i>Kur'an Yolculuğum Tecvid</i> eserinin kapağı	38
Resim 11: <i>Essential Tajweed Rules (For Children)</i> eserinin kapağı.....	40
Resim 12: <i>Tajweed Rules Book</i> kitabının kapağı	43
Resim 13: <i>Tajweed Untangled</i> kitabının kapağı.....	45
Resim 14: <i>Tajweed Guide</i> kitabının kapağı.....	46
Resim 15: <i>Tajweed For Children</i> kitabının kapağı.....	47
Resim 16: <i>The Ultimate Tajweed Workbook</i> kitabının kapağı	48
Resim 17: <i>Silsiletü Futûhâtî 'r-rahmân fî teysîri tecvîdi 'l-Kur'ân</i> kitabının kapağı.....	49
Resim 18: <i>Zehrâtü 'r-reyhân fî tecvîdi 'l-Kur'ân</i> kitaplarının kapakları.....	51
Resim 19: <i>Ahkâmu 't-tecvîd li 'l-efâl</i> eserinin kapağı	54

Resim 20 : <i>Silsiletu Medînetu't-tecvîd</i> eserinin kapağı	56
Resim 21: Türkçe bir kitaptan içindekiler bölümüne örnek, Resim 22: İngilizce bir kitaptan içindekiler bölümü.....	57
Resim 23: İçindekiler bölümüne Arapça bir kitaptan örnek, Resim24: İçindekiler bölümüne Osmanlı Türkçesi bir kitaptan örnek	58
Resim 25: Masallı kitaplardan örnek bir sayfa	59
Resim 26: Masallı kitaplardan örnek bir sayfa	59
Resim 27: Arapça eserden durak işaretlerine örnek	60
Resim 28: İngilizce eserde durak işaretleri konu anlatımı, Resim 29: Türkçe eserde durak işaretleri konu anlatımı	60
Resim 30 : Şiir metoduna Türkçe örnek, Resim 31: Şiir metoduna Türkçe örnek.....	61
Resim 32: Şiir metoduna Türkçe örnek	61
Resim 33: Şiir metoduna Arapça örnek.....	62
Resim 34: Örnek etkinlik.....	62
Resim 35: Örnek etkinlik.....	63
Resim 36: Fark bulmaca etkinliğine bir örnek, Resim 37: Eşleştirme etkinliğine örnek	63
Resim 38: Eşleştirme etkinliğine örnek, Resim 39: Çoktan seçmeli sorulara örnek	64
Resim 40: Sözü edilen satranç etkinliği, Resim 41: Sözü edilen sudoku etkinliği.....	65
Resim 42: Örnek bilmece	65
Resim 43: Örnek bilmece	65
Resim 44: Sözü edilen kitaplardan örnek sayfa, Resim 45: Sözü edilen kitaptan örnek sayfa	66
Resim 46: Sözü edilen etkinlik.....	67
Resim 47: Karakter kullanımına dair örnek sayfa, Resim 48: Karakter kullanımına dair örnek sayfa	68
Resim 49: Geçmiş dönem eserlerinden örnek şema, Resim 50: Geçmiş dönem eserlerinden örnek şema.....	69
Resim 51: Günümüz kitaplarından şema örneği, Resim 52: Günümüz kitaplarından şema örneği	69

Resim 53: Görsellerin metni açıklama işlevine günümüz kitaplarından örnek bir kullanım ...	70
Resim 54: Görsellerin metni açıklama işlevine günümüz kitaplarından örnek bir kullanım ...	71
Resim 55: Görsellerin metni açıklama işlevine günümüz kitaplarından örnek bir kullanım ...	71
Resim 56: Görsellerdeki detaylara dair örnek	72
Resim 57: Geçmiş ve günümüzden iki eserin boyutuna dair örnek görsel.....	73
Resim 58: Günümüz eserlerindeki punto kullanımı, Resim 59: Geçmiş dönem eserlerindeki punto kullanımı.....	73
Resim 60: Manzum eserden örnek konu anlatımı	74

KISALTMALAR

as. : ‘aleyhi’s-selâm

bk. : Bakınız

b. : bin, ibn (Oğlu)

c. : Cilt

cm. : Santimetre

çev. : Çeviren

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

ed. : Editör

H. : Hicrî

haz. : Hazırlayan

Hız. : Hazreti

nşr : Neşreden

ö. : Ölüm tarihi

r.a. : Radıyallahu anh

s. : Sayfa

s.a.v. : Sallallâhu Aleyhi ve Sellem

ts. : Tarihsiz

tsh. : Tashîh

vb. : ve benzeri

yy. : Yüzyıl

GİRİŞ

I. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Kapsamı

Kur’ân, Allah tarafından Cebrâil vasıtasıyla mahiyeti bilinmeyen bir şekilde son peygamber Hz. Muhammed’e (as) indirilen, mushaflarda yazılan, tevâtürle nakledilen, okunmasıyla ibadet edilen, Fâtîha sûresiyle başlayıp Nâs sûresiyle biten, başkalarının benzerini getirmekten âciz kaldığı Arapça mûciz bir kelâmdır.¹ Başlangıçtan itibaren İslâm eğitim-öğretim faaliyetleri çerçevesinde Kur’ân’ı okumaya mahsus kural ve kaideler, müşâfehe yoluyla nesilden nesile özenle aktarılagelmiştir.

Tecvid ilmi, Kur’ân harflerinin doğru telaffuzunu konu edinen bir disiplindir.² İbnü’l-Cezerî (ö. 833/1429), meşhur *Mukaddime* adlı manzum eserinde Kur’ân-ı Kerîm’in Allah tarafından tecvidli bir şekilde indirildiğini, tecvid ilmini öğrenmenin bir zorunluluk olduğunu ve Kur’ân’ı tecvidli okumayanın günahkâr olacağını belirtmiştir.³ Tecvid ilminin konusunu oluşturan harflerle bunların mahreç ve sıfatları Arap dilleriyle kıraat âlimlerinin ilgi alanına girdiğinden mezkûr konu onlar tarafından işlenmiş, tecvid müstakil bir ilim hâline gelmeden önce bu ilme ait bazı konular dilbilgisi ve kıraat kitaplarında ele alınmıştır. Tecvid, hicrî III. yüzyılın son yarısı ile IV. yüzyılın ilk yarısında yaşayan âlimlerin yazdığı eserlerle müstakil bir ilim hâline gelmiştir.⁴

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) hadislerinden de bildiğimiz üzere çocuklara küçük yaşta verilmesi gereken en önemli eğitimlerden biri de Kur’ân Kerîm’in doğru okunmasıdır.⁵ Çocuklarda doğru bir kıraatin meleke hâline gelebilmesi için de tecvid öğretimi gereklidir. Bu minvalde yazılmış eserlere baktığımızda ilk olarak karşımıza Cemzûrî’nin (d. 1160/ö.?) *Tuhfetü'l-Etfâl* adlı eseri çıkmaktadır. Çocuklar için yazılmış ilk Türkçe tecvid kitabı hakkında ise net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak, Türkçe olarak yazılmış ilk tecvid kitapları, genellikle “*Tuhfetü'l-Etfâl*”ın Türkçeye çevrilmiş versiyonlarıdır. Binaenaleyh, Süleyman el-Cemzûrî’nin yazdığı *Tuhfetü'l-Etfâl* (61 beyitten oluşan bu eser), özellikle Arapça konuşulan ülkelerde çocuklar için yazılmış ilk tecvid kitaplarından biridir ve Türkçeye de çevrilmiştir.

Çocuklar için özel olarak yazılmış tecvid kitapları zaman içinde çoğalmıştır. Türkçe tecvid eğitimi ise genelde, *Tuhfetü'l-Etfâl* ve buna benzer eserlerin Türkçeye çevrilmesi ile başlamıştır. Daha sonra manzum, sualli cevaplı ve mensur gibi çeşitli metotlarla eser tedvini devam etmiştir. Son zamanlarda teknolojinin de gelişmesiyle çocuklar için daha renkli, ilgi çekici etkinliklerle dolu, değişik

¹ Abdülhamit Birışık, “Kur’ân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 15 Temmuz 2025).

² Yaşar Akaslan, “Didaktik Manzûmeler Vasıtasıyla Tecvîd Öğretimi”, *Usul İslâm Araştırmaları Dergisi* 34/34 (2020), 257.

³ Abdullah Emin Çimen, “Osmanlı Dönemi Tecvid Çalışmaları”, (ts.), 1.

⁴ Abdurrahman Çetin, “Tecvid”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (03 Haziran 2025).

⁵ Bk. Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-Ummal*, 1, 532.

yöntemler izleyen eserler kaleme alınmıştır. Ancak *Tuhfetü'l-Etfâl* ve *Çocuklar İçin Yeni Tecvid* kitapları gibi eski birkaç eserin münferid olarak incelenmesi dışında genelde çocuk tecvid kitapları özelde ise son dönem çocuk tecvid kitapları üzerine bir çalışmanın yapılmadığı, günümüze kadar genel bir çerçevenin çizilmediği, konunun artı ve eksi yönleriyle mukayese edilmediği görülmüştür. Hem son dönem çocuk tecvid kitapları hem de genel olarak çocuk tecvid kitapları hakkında Türkçe akademik bir çalışmanın olmaması bu tezin teşekkülünün temel saikidir. Bu minvalde çocuk tecvid müellefatının tanıtılarak değerlendirmeye tabi tutulması ve çocuk tecvid öğretiminde yer alarak alana katkı sağlamak isteyen bireylerin faydalanabileceği bir kaynak ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Ayrıca çocuk tecvid eserlerinde geçmişten günümüze nasıl bir yol izlendiğinin pozitif ve negatif yönleriyle gösterilmesi hedeflenmektedir.

Çalışmamızın içeriği İngilizce, Arapça, Osmanlı Türkçesi ve günümüz Türkçesinde kaleme alınan, elden ya da internet ortamından erişim sağlayabildiğimiz, 7-12 yaş aralığında somut işlem de denilen son çocukluk dönemindeki çocuklara yönelik olarak yazılmış tecvid kitapları ile sınırlandırılmıştır. İçeriğine erişim sağlayamadığımız bazı kaynaklar ismen zikredilmiş, tamamına erişemediğimiz bazı kitaplardan da bilgi edinebildiğimiz kadarıyla bahsedilmiştir. Araştırmanın kapsamına eserin adında ya da içeriğinde çocuklar için hazırlanmış olduğu belirtilen kitaplar dâhil edilmiştir. Her ne kadar çocukların eğitiminde kullanılmış olsa da İbnü'l-Cezerî'nin *Mukaddime* adlı manzumesi gibi özellikle çocuklar için yazılmamış, ancak eğitimlerinde kullanılan bazı eserler kapsam dışı tutulmuştur.

II. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları

Giriş ve üç bölümden oluşan bu tezde literatür taraması ve veri inceleme yöntemleri kullanılmıştır. Giriş kısmında tezin amacı, yöntemi, kapsamı ve konuyla ilgili yapılan çalışmalardan söz edilmiştir. İlk bölümde konuyla bağlantılı olan tecvid ve çocuk kavramlarına değinilmiş, daha sonra tecvid ilminin önemi ve gayesi, çocukluk dönemleri, tecvid ilminin erken yaşta öğretilmesinin ehemmiyeti ile çocuklar için hazırlanan kitaplarının taşıması gereken temel özellikler açıklanmıştır. Bu bölümde ansiklopedi maddeleri, âyetler, hadisler, çocuk gelişimi ve tecvid alanındaki makale ve tezlerden yararlanılmıştır.

Tezin mihverini oluşturan ikinci bölümde Süleyman el-Cemzûrî'nin (d. 1160/ö.?) *Tuhfetü'l-etfâl* eseri olmak üzere Naim Giridi'nin *En Kolay Tecvid*, Osman Nuri'nin *Tecvîd-i Sehîl li Füyûzâtî'l-Etfâl*, Yusuf Rıza'nın *En Kolay Tecvid*, Mehmed Şükrü'nün *Hülasahı İzahlı Tecvid*, Abdulhalik Gaffarzade Badkübevî'nin *Tecvidu'l-müntahab li etfâli'l-mekteb*, Hafız Ahmed Ziyaüddîn'in *Vesîletü'l-Ğufrân: Şerhli, Tatbikli, Sualli Tecvîd*, Hafız Mehmet Nuri'nin *Sualli ve Cevaplı Tecvîd*, *Tecvîd: Sıbyan Mekteblerine Mahsusdur* eseri, Aile Mektebi'nin *Cahit ve Macit İle Etkinliklerle Tecvid Öğretimi*, Mine

Taşdemir Kuluç'un *Tecvitli Masallar*, Şükran Öztürk, Nilay Sarıca, Büşra Tuğtağ'ın *Eğlenerek Tecvid Öğrenelim*, Şükran Tokcan'ın *Kur'an Yolculuğum Tecvid*, Shaykha Dina Essam'ın *Essential Tajweed Rules (For Children)*, Firdaws Academy'nin *Tajweed Rules Book*, *Tajweed Untangled*, *Tajweed Guide*, *Tajweed For Children*, *The Ultimate Tajweed Workbook*, *Silsiletu Futûhâtî'r-rahmân fî teysîri tecvîdi'l-Kur'ân* eserleri, Fatıma Abdu'n-Na'im İsmail'in *Zehrâtü'r-reyhân fî tecvîdi'l-Kur'ân*, Mediha Salih Mehdî'nin *Ahkâmu't-tecvîd li'l-etfâl* ve *Silsiletu Medînetu't-tecvîd* adlı çocuk tecvid eserleri ele alınmıştır. Böylece İngilizce, Arapça, Osmanlı Türkçesi ve günümüz Türkçesi ile geçmişte ve günümüzde çocuklar için yazılan tecvid kitapları incelenmiştir. Öncesinde -eğer hakkında bilgi mevcutsa- müelliflerin hayatları hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın kaynaklarını oluşturan kitaplar satın alma veya internet üzerinden ulaşma suretiyle temin edilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise ikinci kısımda incelenen eserler taşıması gereken özellikler açısından analiz ve mukayese edilerek değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu değerlendirmelerin sonucunda birtakım neticelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Konuyla bağlantılı olan Anadolu Üniversitesi Yayınları'nın *Çocuk Edebiyatı ve Medya, Eğitim Psikolojisi*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi'nin *Çocuk Gelişimi Uygulamaları II*, *Çocuk Edebiyatı*, *Psikometrik ve Gelişimsel Ölçme ve Değerlendirme* kitaplarından, Nurdan Damla'nın *Dinî İçerikli Çocuk Kitaplarının Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Temel İlkeler Göre İncelenmesi*, *Çocuklarda Kur'ân ve Tefsir Eğitimi* ve *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*: “Dinimi Öğreniyorum Amentü Serisi” ile “Hikayelerle 365 Gün İman Esasları” Örnekleri adlı yüksek lisans tezlerinden ve konuyla ilgili makalelerden yararlanılmıştır. Ayrıca eserlerin içeriğine dair verilen bilgiler kapak ve içeriğe dair bazı görsellerle bazı desteklenmiştir.

III. Konuyla İlgili Yapılan Çalışmalar

Literatür taramasının neticesinde çocuklar için yazılmış tecvid kitapları üzerine yapılan kapsamlı bir akademik çalışmaya rastlanılamamıştır. Ancak araştırmamızın içeriğiyle kısmen alakalı olan Cemzûrî'nin (d. 1160/ö.?) *Tuhfetü'l-Etfâl fî Tecvîdi'l-Kur'ân* eseri hakkında Recep Koyuncu'nun “Kur'ân Eğitiminde Manzûm Tecvid Geleneği: Cemzûrî ve Tuhfetü'l-Etfâl Adlı Manzûm Eseri” adlı makalesi ve Fatma Yayla'nın “el-Kavlû's-Sedîd fî İlmi't-Tecvîd ile Tuhfetü'l-Etfâl İsimli Tecvid Eserlerinin Usul ve Muhteva Yönünden Karşılaştırılması” adındaki yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Yine araştırmamıza konu olan Naim Giridi'nin *Çocuklara Yeni Tecvid* isimli kitabı İbrahim Üstüner'in “Tecvid İlmi Açısından Naim Giridi'nin Çocuklara Yeni Tecvid Adlı Eseri” adındaki yüksek lisans tezinde ele alınmıştır. Ayrıca İbrahim Üstüner'in yüksek lisans tezinde eserin benzerleriyle mukayesesi başlığı altında aynı dönemde çocuklar için Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olan kimi eserler incelenerek Naim Giridi'nin *Çocuklara Yeni Tecvid* adlı eseriyle de mukayese edilmiştir. Hâfız Ahmed Ziyâüddîn'in kaleme aldığı “*Vesiletü'l-Ğufrân: Şerhli, Tatbikli, Suallî Tecvîd*” eserine ise Kerim Buladı notlar eklemiş ve latinize etmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK VE TECVİD İLMİ

1. Çocuk ve Çocukluk

1.1. Çocuk Kavramının Tanımı

Türk Dil Kurumu “çocuk” kavramını “bebeklik ile ergenlik dönemi arasındaki gelişme sürecinde bulunan küçük yaştaki kız veya erkek”, “bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız; yavru, bala, uşak, velet”, “soy bakımından oğul veya kız; yavru, bala, döl, evlat, zürriyet” şeklinde farklı ancak benzer tabirlerle açıklamıştır.⁶ Ancak çocuk kavramını pek çok açıdan tanımlamak mümkündür. Hukuksal olarak Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde de açıklandığı üzere; daha erken yaşta reşit olma durumu dışında, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır. Bebeklik ergenlik arasında bulunanlar, birçok medeniyet ve yapıda çoğunlukla “çocuk” olarak kabul edilmiştir.⁷ Çocuk kavramı değişik bölgeler, geleneksel yapılar ve etnik gruplara göre farklılık gösterebildiği gibi aynı mekân ve ulus içerisindeki farklı halk ve gruplar tarafından da çeşitli şekillerde tarif edilmektedir.⁸

Türkçedeki çocuk kelimesine tekabül eden sabî ve tıfl kelimeleri Kur’ân-ı Kerîm’de sadece birkaç âyette bulunmaktadır.⁹ Ancak çocukla alakalı konular, başka manalarının beraberinde “çocuk” anlamında da kullanılmış olan birçok farklı sözcük bağlamında kapsamlı bir biçimde işlenmektedir. Bunların önde gelenleri veled, hafede, ibn, ehl, gulâm, yetîm, sagîr, âl, zürriyyet, rebâib...sözcükleridir. Kullanıldıkları bağlam ve anlatım tarzı açısından çoğunlukla bu sözcüklerle daha bulûğ çağına ulaşmamış insan demek istenilmektedir. Bunun beraberinde hem İslam hukuku eserlerinde hem de çocuk gelişimi ve eğitiminden söz eden bazı kitaplarda, bu dönemin içerisindeki gelişim aşamaları nazara alınarak her aşamadaki çocuk için, üstelik kız ve erkek çocuklar için farklı farklı sözcükler de istimal edilmiştir.¹⁰

⁶ Farabî, *TDK Türkçe Sözlük*, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005), 808. <https://sozluk.gov.tr/>, [02.06.2025]; Sümeyya Çırak, *Çocuklarda Kur’ân ve Tefsir Eğitimi* (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Thesis, 2021) ((TDV İslâm Araştırmaları Merkezi)), 187 y./14.

⁷ Funda Eldiven, *Türkiye’de Yayımlanan Çocuk Dergilerinde Çocuk Kimliği Tasarımı: Çocuk Sesi, Gülbüz Türk Çocuğu, Trt Çocuk, Bilim Çocuk Dergilerinin Karşılaştırmalı Analizi* (Kocaeli Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 4.

⁸ Eldiven, *Türkiye’de Yayımlanan Çocuk Dergilerinde Çocuk Kimliği Tasarımı: Çocuk Sesi, Gülbüz Türk Çocuğu, Trt Çocuk, Bilim Çocuk Dergilerinin Karşılaştırmalı Analizi*, 6.

⁹ el-Hac 22/5, Meryem 19/12, Nûr 24/59.

¹⁰ Hayati Hökelekli, “Çocuk”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (26 Haziran 2025).

1.2. Çocukluk Dönemleri

Gelişim bir bütün olmasına rağmen araştırma ve analiz etme yönünden rahatlık sağlanması açısından gelişim psikologları aracılığıyla evrelere ve bölümlere ayrılmıştır. Buna göre gelişim; fiziksel gelişim, bilişsel gelişim ve psikososyal gelişim olmak üzere üç ana bölümde değerlendirilmektedir. Fiziksel gelişim de kendi içinde doğum öncesi dönem (döllemeden doğuma kadar), bebeklik dönemi (0-2 yaş), ilk çocukluk ya da okul öncesi dönemi (2-6 yaş), son çocukluk ya da ilköğretim dönemi (6-12 yaş), ergenlik dönemi (12-18/21 yaş), genç yetişkinlik dönemi (18/21-35 yaş), orta yetişkinlik dönemi (35-60/65 yaş) ve ileri yetişkinlik ya da yaşlılık dönemi (60-65 yaş üstü) şeklinde evrelere ayrılır.¹¹ Konu itibarıyla araştırmada daha çok bilişsel gelişim ve dönemleri incelenecektir.

İnsanı diğer varlıklar arasında öne çıkaran asıl hususiyeti akletme istidadıdır. Bilişsel gelişim, büyüme ve yaşlanmayla birlikte anlama, bilgi sahibi olma ve anımsama safhalarında ortaya çıkan farklılaşmalardır. Bu gelişim alanı kişilerin zihinsel faaliyetlerinin keyfiyetini analiz etmektedir.¹² Çocuğun bilişsel gelişimi hakkında benimsenen yaklaşımların en başta geleni Jean Piaget¹³ eliyle ilerleme kaydetmiştir.¹⁴ Piaget açısından bilişsel gelişim çeşitli dönemlerden oluşmaktadır. Bütün dönemlerde çocuğun zihinsel faaliyetlerinin tarzı, o dönemden evvelki ya da akabindeki dönem bakımından niteliksel anlamda değişkenlik göstermektedir.¹⁵

Piaget'in yaklaşımına göre bilişsel gelişim dört evreden oluşmaktadır. Bunlar sırayla duyuşal motor dönem, işlem öncesi dönem, somut işlemler dönemi ve soyut işlemler dönemi olmak üzere dört bölümde incelenmektedir.¹⁶

İlk evre olan duyuşal motor döneminde sıfır-iki yaş aralığında bulunan bebekler beş duyu ile ya da refleksleri ve eylemleri vasıtasıyla dünyayı keşfederler. Bu evredeki fiiller otomatik, dürtüsel ve rastgeledir.¹⁷ İki-yedi yaş aralığının tekabül ettiği işlem öncesi dönemde ise olgular ve varlıklar işaretlerle anlatılmakta, kendine odaklılıkta düşünüş yaşanmakta, konuşma ve ifade etme yeteneklerinde

¹¹ Şerife Yücesoy, "2.Ünite", *Eğitim Psikolojisi*, ed. Coşkun Bayrak (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2019), 47.

¹² Şerife Yücesoy, "2.Ünite", 57.

¹³ Jean Piaget (1896-1980): Psikolog Jean Piaget, 1896'da İsviçre'nin Neuchâtel şehrinde doğdu. 1918 yılında Neuchâtel Üniversitesinde psikoloji alanında doktorasını tamamladı. 1921'de çocuk psikolojisi üzerine çalışmalarına başladı. Cenevre Üniversitesine 1929 yılında profesör olarak atandı. 1955 yılında Cenevre'de Uluslararası Epistemoloji Merkezini kurdu. Çocuklarda bilişsel ve ahlaki gelişimleri üzerine yaptığı çalışmalar arasında Bilişsel Gelişim Kuramı olarak adlandırılan çalışması ile adını duyurmuştur. ; Murat Coşkun, Abdurrahman Cahid Örengül (ed.), *Psikometrik ve Gelişimsel Ölçme ve Değerlendirme: Çocuk Gelişimi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2021), 57.

¹⁴ Prof. Dr. Murat Coşkun, Doç. Dr. Abdurrahman Cahid Örengül, *Psikometrik ve Gelişimsel Ölçme ve Değerlendirme: Çocuk Gelişimi*, 56-60.

¹⁵ Sevinç Tunali, *Somut İşlemsel Dönemdeki Üstün ve Normal Zekâlı Çocukların Somut Düşünme Yeteneklerinin İncelenmesi ve Raven Standart İlerleyen Matrisler Testi'nin 8- 9 Yaş Çocukları Üzerinde Geçerlilik, Güvenilirlik, Ön Norm Çalışması* (İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 11.

¹⁶ Şerife Yücesoy, "2.Ünite", 58.

¹⁷ Şerife Yücesoy, "2.Ünite", 58.

ilerleme kaydedilmektedir.¹⁸ Ardından gelen ve yedi-on yaş aralığını kapsayan somut işlemler döneminde; rasyonel düşünmede ilerleme kaydettikleri saptanır, somut yöntemlerle çözüm ürettikleri gözlemlenir, çok sayıda niteliği baz alarak ileri seviyede kategorize edebilir ve empati kurabilirler.¹⁹ Soyut işlemler dönemi, on iki yaşından yetişkinliğe dek süren bir evredir. Bu dönemde soyut akıl yürütme ve sorun çözmede gelişim gösterilmiştir. Bir sorun karşısında ihtimal dahilindeki analitik yöntemler uygulanır. Fikirleri ifade etmenin ve eylemlere yansıtmanın ortaya çıktığı bir evredir.²⁰

2. Tecvid İlmî

Çocuk kavramı ve çocukluk dönemlerine dair yapılan bu girizgahın ardından çocuklar için yazılmış eserlere geçmeden önce tecvidin tanımı, önemi, hükmü ve küçük yaşta öğretilmesinin ehemmiyetinden bahsetmek yararlı olacaktır.

2.1. Tecvid İlminin Tanımı

Tecvîd (تجويد) kelimesi, dilsel açıdan, "Cevvede" (جود) kalıbından bir mastar olup "Bir şeyi iyi, güzel, hoş yapmak ve süslemek" manalarına gelmektedir.²¹

Tecvid ilminin ıstılahi manasına yönelik “İfrat ve tefrite kaçmadan sıfatlarına uygun şekilde harfleri mahreçlerinden çıkarmak”, “Kur’ân harflerinin mahreç ve sıfatlarının konu edildiği ilim”, “Kur’ân-ı Kerîm’i harflerin mahreç ve sıfatlarına riayet edip vakf, vasıl, sekte vb. tilâvet kurallarına uyarak güzel ve hatasız okumayı öğreten ilim” gibi çeşitli ama birbirine benzer tarifler yapılmıştır.²²

2.2. Tecvid İlminin Hükmü

Kur’ân-ı Kerîm’de “Kur’ân-ı güzelce tertîl ile açıkça oku.”²³ ve “Biz O’na (peygambere) Kur’ân’ı Tertîl ile okuduk”²⁴ âyetleri ile Kur’ân’ın tecvidli bir şekilde tilâvet edilmesinin lüzumu vurgulanmıştır.

Peygamberimiz “Kur’ân’ı seslerinizle süsleyiniz.”²⁵ buyurmuştur. Enes b. Mâlik de “Rasûlullah’ın kıraati medli idi” demesinin ardından misal olarak besmeleyi zikretmiş ve Hz.

¹⁸ Şerife Yücesoy, “2. Ünite”, 60.

¹⁹ Şerife Yücesoy, “2. Ünite”, 60-61-67.

²⁰ Şerife Yücesoy, “2. Ünite”, 62-67.

²¹ Ebu’l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Yûsuf İbnü’l-Cezerî, Ganim Kaddûrî el-Hamed, *et-Temhîd fî ilmi’t-tecvîd* (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 2001), 59. ; Ahmet Sami Altınışık, *Cumhuriyet Döneminde Yazılmış Tecvid Eserlerinin Mukayesesi* (M. Salih Tanrıbuyruğu, “Kur’ân Tecvidi”, Yakup İskender, “Sualli Cevaplı Tecvid”, Süleyman Doğdu, “Tatbikatlı Karabaş Tecvidi”) (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Thesis, 2024) (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi), 97 y./17.

²² Çetin, “Tecvid” (03 Haziran 2025).

²³ *Kur’ân Yolu* (Erişim 5 Haziran 2025), el-Müzzemmil 73/4.

²⁴ *Kur’ân Yolu* (Erişim 5 Haziran 2025), el-Furkân 25/32.

²⁵ Dârimî, *Fezâilü’l-Kur’ân*, 34; İbn-i Mâce, *İkâmetü’s-salevât*, 76; Dârimî, *Fezâilü’l-Kur’ân*, 34; Müsned, IV, 283.

Peygamber'in “bismillâh”ı, “er-rahmân”ı ve “er-rahîm”i uzattığını söylemiştir.²⁶ Rasûlullah'ın eşi Ümmü Seleme Efendimiz'in tilâveti hakkında, “Rasûlullah kıraatini ayırırdı (tane tane, dura dura okurdu)” cevabını vermiştir.²⁷

Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Mûsâ el-Eş'arî ve Ebû Huzeyfe'nin âzatlısı Sâlim gibi pek çok sahâbî Kur'ân'ı güzel sesle ve tecvidle tilâvet ettikleri için Efendimiz'in iltifatına mazhar olmuşlardır.²⁸ Rasûlullah Kur'ân-ı Kerîm'i tilâvet ederken yavaş yavaş, tane tane okumaya, âyetlerin anlamları üzerinde tefekkür etmeye ve içselleştirmeye önem vermiştir.²⁹ Verilen bu âyetler ve hadisler doğrultusunda Müslümanın tilâvetini lahn-ı celîden muhafaza edecek ölçüde tecvid ilminde yetkin olması farz-ı ayn ya da vâcîp, lahn-ı hafîden sakınacak kadar tecvid ilminde yetkin olması ise farz-ı kifâye kabul edilmiştir. Bunun vâcîp ya da müstehap olduğuna dair muhtelif fikirler dile getirilmiştir.³⁰

2.3. Tecvid İlminin Önemi ve Gayesi

Kur'ân-ı Kerîm söz ve mana bakımından Arapça olarak Cebrail aracılığıyla Efendimiz'e vahyolunan kelimelerdir. Allah kelamının yanlış anlaşılması ve nâzil olduğu şekliyle tilâvet edilmesi elzemdir.³¹ Tecvid ilmi, ana konusunun Kur'ân-ı Kerîm olması ve direkt onunla iştilal olması hasebiyle İslami ilimlerin en kıymetlilerinden biridir. Arapçada bir harfin veya bir hareketin hatalı okunması, gerçekte istenilen anlamdan sapmaya neden olabilmektedir. Tecvid ilmi Kur'ân-ı Kerîm'de geçen lafızların okunuşlarını vahyolunduğu şekilde aslını koruyarak her türlü tahriften ve Kur'an tilâvetini olası tüm hatalardan sakındırılmasını hedefleyen bir ilimdir. Bu ilmin amacı mezkûr âyet ve hadislerdeki dünyevî mükellefiyeti yerine getirmek ve ahiret sevabına nail olmayı sağlamaktır.³²

2.4. Tecvid İlminin Erken Yaşta Öğretilmesinin Ehemmiyeti

Bir toplumun en değerli mirası genç kuşağı yani çocuklarıdır. Toplumlarda çocuklara verilen eğitim, onlara harcanan emek ve çaba toplumun bekası için yapılmış geleceğe dair en anlamlı girişimin başlangıcıdır. Zira şimdinin küçükleri istikbaldeki toplumun esasıdır.³³ Bu nedenle çocuk yetiştirilmesi

²⁶ Buhârî, “Fezâ'ilü'l-Kur'ân”, 29.

²⁷ Tirmizî, “Fezâ'ilü'l-Kur'ân”, 23; Ebû Dâvûd, “Vitr”, 20.

²⁸ Buhârî, “Fezâ'ilü'l-Kur'ân”, 31; Müslim, “Şalâtü'l-müsâfirîn”, 236; Çetin, “Tecvid” (03 Haziran 2025).

²⁹ Altınışık, *Cumhuriyet Döneminde Yazılmış Tecvid Eserlerinin Mukayesesi* (M. Salih Tanrıbuyruğu, “Kur'ân Tecvidi”, Yakup İskender, “Suallî Cevaplı Tecvid”, Süleyman Doğdu, “Tatbikatlı Karabaş Tecvidi”), 22.

³⁰ Altınışık, *Cumhuriyet Döneminde Yazılmış Tecvid Eserlerinin Mukayesesi* (M. Salih Tanrıbuyruğu, “Kur'ân Tecvidi”, Yakup İskender, “Suallî Cevaplı Tecvid”, Süleyman Doğdu, “Tatbikatlı Karabaş Tecvidi”), 20; Çetin, “Tecvid” (03 Haziran 2025).

³¹ Ali Rıza Küçükçetin, *Ebu Amr ed-Dâni'nin et-Tahdîd fil'itkâni ve't-tecvîd ve İbni Cezerî'nin et-Temhîd fî ilmi't-tecvîd Eserlerinin Mukayeseli İnceleme ve Değerlendirmesi* (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Thesis, 2023) ((TDV İslâm Araştırmaları Merkezi)), 181 y./160.

³² Altınışık, *Cumhuriyet Döneminde Yazılmış Tecvid Eserlerinin Mukayesesi* (M. Salih Tanrıbuyruğu, “Kur'ân Tecvidi”, Yakup İskender, “Suallî Cevaplı Tecvid”, Süleyman Doğdu, “Tatbikatlı Karabaş Tecvidi”), 19.

³³ Eldiven, *Türkiye'de Yayımlanan Çocuk Dergilerinde Çocuk Kimliği Tasarımı: Çocuk Sesi, Gürbüz Türk Çocuğu, Trt Çocuk, Bilim Çocuk Dergilerinin Karşılaştırmalı Analizi*, 71.

ve eğitimi bir toplumun yarını için hayati öneme sahiptir.³⁴ Bir toplumda bireylerin çocukluk dönemlerinin iyi bir şekilde değerlendirildiği ölçüde toplumun geleceği aydınlanacaktır. Niceliksel anlamda uzun bir zaman dilimini kapsamasa da hayatın tamamına olan yansıması dikkate alındığında, çocukluk dönemi dikkat ve özenle yaklaşılması gereken bir evredir.³⁵ Bu evre insanın kalan ömrünün bütün aşamalarına tesir edecek dönem olarak görülmektedir.³⁶

Benî Abdülmuttalib'in çocuklarının konuşmaya başladığı zamanlarda Hz. Peygamber'in (s.a.v.) onlara İsrâ Sûresi'nin son âyetini yedi kere okuyup öğretmesi, Abdullah b. Abbâs'ın (r.a.) on yaşındayken mufassal sûrelerin tamamını hıfz etmesi³⁷ ve Medine de Mescid-i Nebî ve Suffe'nin dışında Küttâb adı verilen özel mekânlarda çocuklara yönelik Kur'ân eğitiminin verilmesi; Allah elçisinin (s.a.v.) çocukların Kur'ân öğretimine ne denli değer verdiğini göstermektedir.³⁸ Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) bir gün Suffe'deki talebelerin yanına gelip onlara “Hanginiz sabahleyin Buhtân veya Akîk vadisine giderek hörgüçlü iki büyük deve getirmek ister?” diye bir sual yöneltip onların da “Hepimiz isteriz Ey Allah'ın Rasûlü!” şeklinde cevap vermeleri üzerine sabahleyin mescide gelerek Kur'ân'dan iki âyet öğrenmenin veya okumanın iki, üç, dört ve hatta okuduğu âyet sayısı kadar deveye sahip olmaktan çok daha hayırlı olduğunu belirtmesi de bu duruma örnektir.³⁹

Kur'ân-ı Kerîm'de çocuklar, dünya hayatının zîneti ve Allah'ın insanlara ihsanlarından biri olarak görülmektedir.⁴⁰ Başka bir âyette “*Mallarınız ve çocuklarınız sizin için ancak bir imtihandır; büyük mükâfat ise Allah'ın katındadır.*”⁴¹ buyurulmuştur. Zikredilen âyetler ve hadisler İslam dininin çocuğa verdiği değeri gözler önüne sermektedir. İslam'da ve toplumda bu denli değerli olan çocuğun eğitimi de ayrı bir önem arz etmektedir.

Allah'ın Peygamberimiz'e (s.a.v.) vahyettiği ve bize ilk emri “*Oku!*”⁴² olmuştur. Son semavi ferman ile insanlık, yaratılmışların en değerlisi sayılmış ve Kur'ân ile öğrenim görmeye başlamıştır. Çocuğun manevi eğitiminde Kur'ân eğitimi ilk ve en önemli adımdır. Küçük yaşta Kur'ân eğitimine

³⁴ Eldiven, *Türkiye’de Yayımlanan Çocuk Dergilerinde Çocuk Kimliği Tasarımı: Çocuk Sesi, Gürbüz Türk Çocuğu, Trt Çocuk, Bilim Çocuk Dergilerinin Karşılaştırmalı Analizi*, 19.

³⁵ Zeynep Amanet Araz, *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi: “Dinimi Öğreniyorum Amentü Serisi” ile “Hikayelerle 365 Gün İman Esasları” Örnekleri* (İstanbul Üniversitesi, Thesis, 2018) ((TDV İslâm Araştırmaları Merkezi)), XII, 119 y./20.

³⁶ Eldiven, *Türkiye’de Yayımlanan Çocuk Dergilerinde Çocuk Kimliği Tasarımı: Çocuk Sesi, Gürbüz Türk Çocuğu, Trt Çocuk, Bilim Çocuk Dergilerinin Karşılaştırmalı Analizi*, 5.

³⁷ Buhârî, “Fezâilü'l-Kur'ân”, 25. ; Emrullah Tuncel, *Kur'an Öğretiminde Metodoloji (Strateji Yöntem ve Teknikler)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2023), 27.

³⁸ Detaylar için bk. Tetik, “Hz. Peygamber'in Kur'ân Eğitim ve Öğretimi: Kurumsallaşma Seyri, Hedef Kitle, Temel İlkeler”, 711-712. ; Tuncel, *Kur'an Öğretiminde Metodoloji*, 28.

³⁹ Müslim, “Salâtü'l-Müsâfirin”, 802; Ebû Dâvûd, “Vitr”, 14; Tetik, “Hz. Peygamber'in Kur'ân Eğitim ve Öğretimi: Kurumsallaşma Seyri, Hedef Kitle, Temel İlkeler”, 708-709.; Tuncel, *Kur'an Öğretiminde Metodoloji*, 28.

⁴⁰ En-Nahl, 16/72; el-Kehf, 18/46; eş-Şuarâ, 26/132-134.

⁴¹ *Kur'ân Yolu* (Erişim 10 Haziran 2025), et-Tegâbun, 64/15.

⁴² *Kur'ân Yolu* (Erişim 10 Haziran 2025), el-Alak; 96/1.

başlanması, çocukların manevi gelişimlerini pozitif etkilemekte, ilahî buyruklar hakkında bilgi edinmesini ve günlük hayatta uygulamasını basitleştirmektedir.⁴³ Bu zaman diliminde verilen öğretimle üstün ahlak ve takva sahibi bir Müslüman olma yolunda bir adım atılabilir, burada edindiği bilgiler geleceği için bir temel oluşturulabilir.⁴⁴

Kişilerin gelişimi sırasında bir kısım uyaranların en yüksek tesiri taşıdığı evreler vardır. Bu evrelerde vuku bulan hadiseler ilerideki gelişimin üzerinde kritik derecede etkili olacaktır. Bahsedilen hadiseler elverişli olan vakitten erken veya daha sonrasında meydana geldiğinde gelişime menfi şekilde tesir edebilecektir. Bahsedilen dönemler kritik dönem olarak isimlendirilmektedir.⁴⁵ Kritik dönemlerde kişiler dışsal uyarıcılara daha hassas ve bilgi edinmeye ya da farklılaşmaya daha açık oldukları tespit edilmiştir. Kritik dönemlerde anlama ve kavrama daha yüksek düzeyde ve daha kısa sürede meydana gelmektedir.⁴⁶ Bu nedenle bir şeyi öğretme de uygun zamanı belirlemek dikkat edilmesi gereken bir husustur. Kur'ân eğitiminde de çocukluk dönemi kritik dönemdir. Bu evrede harfleri telaffuz etme, duyduklarını tatbik etme, âyetleri hıfz etme daha seri bir şekilde meydana gelmektedir. Olgunlaşmayla beraber hayatın ilerleyen evrelerinde harfleri doğru bir şekilde telaffuz etmek ve âyetleri hıfz etmek daha güç gelir. Eğitim verilen yerlerde müfredat planlanırken kritik dönemler gözetilmelidir. Kritik dönemde uyaran eksikliği durumunda kalan çocuğun, bilişsel sorunlara maruz kalma olasılığı dikkate alınmalıdır.⁴⁷

Okul öncesi dönemde çocuğun kapasitesi ve potansiyeli elverişliyse dört buçuk yaşından başlayarak Kur'ân harfleri öğretilir. Osmanlı Devleti'nde de eğitimin ilk basamağı olan sıbyan mekteplerine çocuklar “dört yaş, dört ay, dört günlük” olmak koşulu ile âmin alayları eşliğinde eğitime başlardı.⁴⁸ Sıbyan mekteplerindeki öğretimin gayesi ilk olarak Kur'ân kıraatini göstermek, sonrasında talebenin istidadı doğrultusunda tecvid, fıkıh ve kalam ile alakalı malumat edinmelerini sağlamak olmuştur.⁴⁹ Nitekim güncel bir çalışmadaki⁵⁰ inceleme ve tecrübeler göre de çocukların dört buçuk yaşına ulaştıklarında Kur'ân harflerini, duaları öğrenmeye merak ve heveslerinin arttığı, beş yaşına ulaştıklarında ise Kur'ân-ı Kerîm'i rahatça öğrenebildikleri tespit edilmiştir.⁵¹ Peygamber Efendimiz (s.a.v.) “Çocuklarınıza, yedi yaşına geldikleri zaman namazı öğretiniz”⁵² buyurmuştur. Gazzâlî (ö.

⁴³ Çırak, *Çocuklarda Kur'ân ve Tefsir Eğitimi*, 85.

⁴⁴ Çırak, *Çocuklarda Kur'ân ve Tefsir Eğitimi*, 71. ; Bk. Emrullah Tuncel, *Kur'an Öğretiminde Metodoloji (Strateji Yöntem ve Teknikler)*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2023.

⁴⁵ Çırak, *Çocuklarda Kur'ân ve Tefsir Eğitimi*, 40.

⁴⁶ Şerife Yücesoy, “2. Ünite”, 42.

⁴⁷ Çırak, *Çocuklarda Kur'ân ve Tefsir Eğitimi*, 40.

⁴⁸ Çırak, *Çocuklarda Kur'ân ve Tefsir Eğitimi*, 108-109.

⁴⁹ Hatice Ayar, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kur'an Öğretimi Materyali Olarak Elifbâlar (1824-1928)* (İstanbul Üniversitesi, Thesis, 2019) ((TDV İslâm Araştırmaları Merkezi)), XVII, 298 y./15-16.

⁵⁰ Çırak, *Çocuklarda Kur'ân ve Tefsir Eğitimi*.

⁵¹ Çırak, *Çocuklarda Kur'ân ve Tefsir Eğitimi*, 108-109.

⁵² Ebu Dâvud, “Salât”, 25; Çırak, *Çocuklarda Kur'ân ve Tefsir Eğitimi*, 59.

505/1111) de çocuğun yedi yaşına ulaşmasının ardından anlama, idrak etme ve seçme yetisinin yeterince gelişmiş ve duyu organlarının haricindeki şeyleri de kavrayabilecek hâle geldiğini söylemiştir.⁵³ Bugün ruh sağlığı uzmanlarının bir kısmı muhakeme yetisinin etkin olduğu dönemin yedi yaşında başladığı görüşündedirler.⁵⁴ Dolayısıyla bu zaman diliminin eğitim ve öğretim için doğru bir dönem olduğu görülmektedir.

Çocuklar okul öncesindeki dönemde soyut somut farkını anlayamadıklarından tecvid kaideleri onlara anlaşılması güç ve karmaşık gelebilir.⁵⁵ Bu nedenle okul öncesi dönemde olan çocuklar için öncelikli olan Kur'ân öğretimidir. Kur'ân eğitiminin beraberinde çocukların daha yatkın oldukları taklit metoduyla mahreçler -isimlendirilmeleri olmaksızın- uygulamalı şekilde öğretilbilir veya medler tatbik ettirilebilir. Ancak isimlendirilmeler ve tecvid kaidelerinin büyük bir çoğunluğunun öğretilmesi okul öncesi dönem için zor olabilir. Tüm anlatılanlardan yola çıkarak çocuklara, son çocukluk ya da somut işlemler dönemi olarak da ifade edilen ve yedi-on iki yaşı kapsayan süreçte tecvid eğitiminin verilmesi uygun olacaktır.

3. Çocuklar için Yazılan Tecvid Eserlerinde Bulunması Gereken Temel Nitelikler

Kişinin, gelişim sürecine tesir eden ve bununla birlikte akademik eğitim ve öğretim etkinliklerine katkı sunan temel unsurlardan birisi de lazım olan kriterlerin sınırları içinde oluşturulmuş çocuk kitaplarıdır.⁵⁶ Kitapların, çocukların bulunduğu gelişim dönemindeki sözel gelişim, zihinsel gelişim, kimlik gelişimi ve ilişki kurma yetisinin gelişimi açısından tesirli olabilmesi adına gerekli ve yerinde içeriksel ve biçimsel yapı niteliklerine haiz olması ehemmiyetlidir.⁵⁷ Bu nedenle öncelikle çocuklara dair bir tecvid eserinde dikkat edilmesi gereken hususların açıklanmasının ardından eserler bu kriterler bağlamında incelenecektir.

3.1. Çocuk Kitabında Bulunması Gereken Biçimsel Nitelikler

3.1.1. Boyut

Çocuk kitapları için standardize edilmiş bir ebat mevcut değildir. Kitabın ebatı çocuğun gelişimsel düzeyine münasip olmalıdır. Ağırlık ve boyut olarak çocuğun kitabı kolaylıkla taşıyabilmesi ve sayfalarını çevirebilmesi önemlidir. Çoğunlukla kare ya da dikdörtgen şeklinde düzenlenen çocuk kitapları; ilkokulun ilk üç senesinde farklı ebatlarda olmakta, dördüncü sınıftan itibaren B4(14x21) ebatı uygun bulunmaktadır. 3-6 yaş aralığındaki çocuk kitaplarını çocuğun kendisi tek başına okuyamayacağı

⁵³ Gazzâlî, (ö. 505/1111) *el-Munkizu Mine'd- Dalâl*, çev. H. Güngör, (Ankara:1960), 67.

⁵⁴ Çırak, *Çocuklarda Kur'ân ve Tefsir Eğitimi*, 58.

⁵⁵ Amanet Araz, *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*, 25.

⁵⁶ Candemir Demircan, "TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/1 (16 Ocak 2014), 12.

⁵⁷ Zarife Seçer vd., *Çocuk Gelişimi Uygulamaları II* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2025), 153.

için iki kucak genişliğinde (20x25) boyuta sahip olabilir. Genel itibariyle ise 16x23 cm boyutu ideal sayılmaktadır.⁵⁸

3.1.2. Harfler/Punto/Yazım Kuralları

Kitaplardaki yazı büyüklüğü, okuyan çocuğun gelişimsel dönemine göre rahat okunabilir olmalıdır. Bu nedenle harflerin puntoları yaş evrelerine göre farklılık göstermektedir. Harf büyüklüğü 6 yaş için 24 punto ve 2-7 yaş aralığını kapsayan işlem öncesi dönemde 14 punto veya 14 puntodan daha büyük olmalıdır. 7-9 yaş aralığında genel olarak 16-18 punto uygun görülürken ilkokulun ilk üç senesindeki ders kitapları için sırasıyla 20-24 punto, 18 punto ve 14 punto olarak belirlenmiştir. Belirtilen büyüklüklerden görüldüğü üzere ilkokulun ilk üç senesi için harflerin 12 puntodan büyük olması elzemdir. İlkokul 4. sınıf için 12 punto, 5. sınıf için 11 punto tercih edilirken 12 yaş ve üstü için 11 punto tavsiye edilmektedir. Çocuğun kolay okuyabileceği, net ve anlaşılır karakter kullanılmalıdır. Noktalama işaretlerinin kullanımı doğru olmalı ve imla kurallarına uyulmalıdır. Hatalı uygulamalar çeşitli anlatım bozukluklarına ve çocukların yanlış bilgi edinmesine neden olabilmektedir.⁵⁹

3.1.3. Sözcük Sayısı

Çocukların yaş gruplarına göre kitaplardaki paragraf, cümle ve kelimelerin uzunlukları da değişmektedir. Zira gelişim dönemlerine göre okuma süresi ve okuduğunu anlama seviyesi farklılık arz etmekte olduğundan hitap edilecek yaş grubunu baz alarak hareket etmek önemlidir.⁶⁰ 0-2 yaş aralığındakiler için kaleme alınan kitaplarda yalnızca resimler ağırlıktadır. Yazılı içerik oldukça kısadır. 2-4 yaş aralığı için en çok 550-600 sözcük, 4-6 yaş aralığı için en çok 800 sözcük, 5-8 yaş aralığı için en çok 1200 sözcük, 9 yaştan sonra ilkokul seviyesindekiler için en çok 13000, ortaokul düzeyindekiler için en çok 30000 sözcük kullanımı en uygun olanıdır. Lise çağındakiler bir erişkinin okuduğu seviyede okuyabildiklerinden onlar için azami bir limit bulunmamaktadır.⁶¹

Cümlelerin kelime sayısı çocukların kavrama düzeylerinin üstünde olmamalıdır.⁶² Aksi takdirde çocuklar cümlenin başı ve nihayetinin arasındaki alakayı kuramayabilirler. Paragraflar çocukların konuya olan dikkatini kaybettirecek hacimde olmamalı ve bir paragrafta sadece bir öğreti

⁵⁸ Seçer vd., *Çocuk Gelişimi Uygulamaları II*, 155; Amanet Araz, *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*, 65; Çırak, *Çocuklarda Kur'an ve Tefsir Eğitimi*, 147.

⁵⁹ Çırak, *Çocuklarda Kur'an ve Tefsir Eğitimi*, 147; Ayşegül Bayraktar, *Çocuk Edebiyatı ve Medya*, ed. Serap Erdoğan - Meral Ören (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018), 78-79; Amanet Araz, *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*, 66-75; Demircan, "TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi", 14; Seçer vd., *Çocuk Gelişimi Uygulamaları II*, 154.

⁶⁰ Fatma Delibaş, *Nurdan Damla'nın Dinî İçerikli Çocuk Kitaplarının Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Temel İlkelerle Göre İncelenmesi* (Adıyaman Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 22; Bayraktar, *Çocuk Edebiyatı ve Medya*, 75.

⁶¹ Çırak, *Çocuklarda Kur'an ve Tefsir Eğitimi*, 149.

⁶² Amanet Araz, *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*, 76.

açıklanmalıdır.⁶³ İlkokulun ilk üç senesinde daha kısa olmalı ve 3-5 cümleyi aşmamalı, daha ileriki sınıflar olan 4-5. sınıflarda 5-7 cümleyi aşmamalıdır.⁶⁴ 2-7 yaş aralığındaki çocuklar için yazılmış kitaplarda cümleler 20-30 karakterden, 3-5 sözcükten; ilkokulun ilk üç senesinde eğitim gören 7-9 yaş aralığında bulunan çocuklar için yazılmış kitaplarda cümleler 35-40 karakterden, 6 sözcükten; 4-5. sınıf düzeyindeki 9-12 yaş aralığında bulunan çocuklar için yazılmış kitaplarda cümleler 60-70 karakterden, en çok 10 sözcükten meydana gelmesine önem verilmelidir.⁶⁵

3.1.4. Kâğıt

Kitapların dizaynında kullanılan kâğıt, çocuk kitaplarının kalitesi ve sağlamlığı bakımından mühim bir unsurdur. Çocuk kitaplarında kâğıt, yıpranmaya karşı dirençli ve uzun süreli kullanıma uygun 1. veya 2. hamur olmalıdır. Işığı aksettirip parlamaya ve göz yorgunluğuna sebebiyet vermemesi için kuşe değil, mat renkli bir kâğıt kullanılmalıdır. Renkler akmamalı, harfler okunaklı olmalı, görseller ile metinler birbirine karıştırılmamalı, sayfalar kirlenebilme ihtimaline karşı temizlenebilir olmalıdır.⁶⁶

3.1.5. Sayfa Düzeni

Çocuk kitaplarının tasarımında göz önüne alınması lazım gelen bazı düzenleme ilkeleri mevcuttur. Sayfa karışıklığına engel olmak adına sayfalar çoğunlukla tek sütunlu olmalı, sayfa yanlarında geniş alt-üst, sağ-sol mesafe bırakılmalıdır. Çocukların göz sağlığı ve okuyuşta kolaylık sağlanması için satırlar arasında boşluk bırakılabilir. İlkokulun ilk üç senesinde bir buçuk aralıklı daha büyük çocuklarda ise bir aralıklı olmalıdır. Çocuğun yaş grubuna ve okuma hızına göre kitapların sayfa sayısı farklılık göstermektedir.⁶⁷

3.1.6. Kapak ve Cilt

Çocuklara yönelik kitaplarda kitapların ön kapağında eserin ismi, müellifin adı ve soyadı, yayıncı kurumun adı, editörün, görselleştirenin ve grafik tasarımcısının adları, ISBN numarası, bandrolü ve hedef yaş kitlesi gibi bilgiler bulunmalıdır. Çocuğun ilk olarak temas ettiği şey kitabın kapağı olması nedeniyle cezbedici, merak uyandırıcı ve dikkat çekici olmalıdır. Kitabın kapağındaki görselin içeriğinde ele alınan konuyla bağlantılı olması ve kitapta bulunması önemlidir. Sadece akılda kalıcı ve gösterişli olması için içeriğiyle alakalı olmayan görsel kullanımından kaçınılmalıdır. Çabuk

⁶³ Amanet Araz, *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*, 79.

⁶⁴ Bayraktar, *Çocuk Edebiyatı ve Medya*, 79; Amanet Araz, *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*, 79.

⁶⁵ Seçer vd., *Çocuk Gelişimi Uygulamaları II*, 154; Delibaş, *Nurdan Damla'nın Dini İçerikli Çocuk Kitaplarının Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Temel İlkeler Göre İncelenmesi*, 22; Bayraktar, *Çocuk Edebiyatı ve Medya*, 78.

⁶⁶ Demircan, "TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi", 14; Seçer vd., *Çocuk Gelişimi Uygulamaları II*, 154; Amanet Araz, *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*, 66; Bayraktar, *Çocuk Edebiyatı ve Medya*, 79.

⁶⁷ Demircan, "TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi", 14; Seçer vd., *Çocuk Gelişimi Uygulamaları II*, 154; Amanet Araz, *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*, 68; Çırak, *Çocuklarda Kur'an ve Tefsir Eğitimi*, 148.

yıpranmaması adına dış kapakta kalın ve sağlam karton kullanılmalıdır. Kitapların ciltlenmesinde farklı yöntemler mevcuttur. Bu yöntemlerden en kaliteli, dayanıklı ve işe yarar olanı sicimle dikmedir. Daha sinir-kas bağlantısı yeterince gelişmemiş -hususen ilk öğretimin ilk üç senesindeki- çocuklarda kitapların yıpranmayacak şekilde, kaliteli ve dikişli olması mühim ve elzemdir. Kitabın daha uzun müddet sağlam kalabilmesi için ciltlenmesinde ipliğin yanında yapıştırıcıda kullanılmalıdır.⁶⁸

3.1.7. Künye Bilgileri

Çocuk kitaplarında bulunan künye bilgileri, kitabın konusunu kavrama ve analiz etme aşamasında okuyan kişilere yol göstermektedir. Kitapta, müellifin ismi, diğer kitapları ve hayatı, yayıncı kurumun adı, irtibat bilgileri ve diğer eserleri hakkında kısa bir bilgilendirme, kitabın basıldığı yer, tarih ve kaçınıcı baskı olduğuna dair bilgilerin yer alması gereklidir. Bu malumatlar, okuyanlara kitabın hazırlık aşaması ve perde arkası hakkında kapsamlı bir perspektif gösterir ve konu hakkında daha doğru bir analiz yapılmasını kolaylaştırır.⁶⁹

3.1.8. Resimler

Çocuklar için yazılan eserlerde resim kullanımı çok büyük önem taşımaktadır. Resimler yazılı içeriğe uygun, merak uyandırıcı ve çocukların seviyesine yönelik nitelikte olmalıdır. Bununla birlikte resimlerdeki detaylara da özen gösterilmelidir. Görseller sayfanın en uygun yerine yerleştirilmelidir. Çocuk kitaplarında resimlerin süsleme, metni açıklama ve tamamlama olmak üzere üç ana fonksiyonu mevcuttur. Süsleme fonksiyonundaki resimler, metni daha göz alıcı, etkileyici kılmak ve çocukların düşünme gücünü geliştirmek için kullanılır. Metni açıklama görevindeki resimler, yazılı anlatımların desteklenmesinde, okuma bilmeyen ya da yeni öğrenen çocuklar için anlatımı somutlaştırmada, izah etme ve anlamayı hızlandırmada, aynı zamanda çocuğun sanatsal duyarlılığı ve zevkini geliştirmede etkilidir. Metni tamamlama işlevindeki resimler yazılı içeriğin yetersiz kaldığı aşamada konuyu canlandırarak anlamaya destek olur. Ve açıklanması güç olan terimlerin resimlerle anlatılmasında kullanılır. Kitap içeriğindeki yazı-görsel miktarı çocukların yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir. Anaokulu çağındaki çocuklar için hazırlanmış kitaplarda sayfanın bütünü ya da 3/4'ü resim, 1/4'ü metin olarak planlanır. 7 yaşındaki çocuklar için bu oran 3/4'ü resim ve 1/4'ü metin olarak düzenlenirken 8-9 yaş aralığındaki çocuklar için bu oran 2/4'ü resim ve 2/4'ü yazı olarak uygulanabilir. 10-12 yaş aralığında ve daha üstündeki çocuklar için de bu oran 3/4'ü yazı, 1/4'ü resim olarak yazılar ağırlıkta ve

⁶⁸ Amanet Araz, *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*, 75; Demircan, "TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi", 14; Seğer vd., *Çocuk Gelişimi Uygulamaları II*, 154; Çırak, *Çocuklarda Kur'an ve Tefsir Eğitimi*, 147; Bayraktar, *Çocuk Edebiyatı ve Medya*, 79.

⁶⁹ Demircan, "TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi", 14; Seğer vd., *Çocuk Gelişimi Uygulamaları II*, 156.

resimler daha az miktarda olacak şekilde kullanılmalıdır.⁷⁰ 2-7 ve 7-9 yaş seviyesine hitap edecek resimlerde ışıltılı, albenili renkler kullanılmalı, resimler hakikatteki hallerinin aynısı olarak değil de şekilsel olarak daha yumuşak ve oval hatlarla düzenlenmelidir. 10 yaş ve üstündeki çocuklar için daha realist resimler kullanılmalıdır.⁷¹

3.2. Çocuk Kitabında Bulunması Gereken İçeriksel Nitelikler

3.2.1. Konu

Bireyin kitabın içeriğinden haberdar olabilmesi ve istediği konuda kolayca bilgi sahibi olabilmesi için içindekiler bölümü bulunması, anlamını bilmedikleri kelimeleri öğrenmelerini sağlamak ve kelime dağarcıklarını genişletmek adına sözlük bölümünün yer alması önemlidir. Ayrıca eserlerde kaynakça bölümünün ve sayfa numaralarının da mevcut bulunması gereklidir. Çocuk kitaplarında tema ve ana fikir bağlantısı oldukça kuvvetli olmalıdır. Anlatılan mevzular; çocukların hayatlarıyla alakalı olmalı, emniyet ve rahatlık hislerini yükseltmelidir.⁷² Erken çocukluk evresi masal dönemi, ilkökul düzeyinde ise yaşamla düş dünyasının ayrılmaya başladığı mizah, ütöpik, serüven, cesaret, zafer, tarih, fen ve buluşlara merak dönemidir.⁷³

3.2.2. Öğretim Metodu/Yöntemi

Soru-cevap yöntemi çocuklarda akıl yürütme ve karşılaştırma becerisini güçlendiren, edinilen malumatı daha çabuk anımsanacak şekilde biçimlendiren çok tesirli bir metottur. Farklı gelişim düzeyindekilere adapte edilebilir ve çeşitli konularda tatbik edilebilir. Edinilen bilginin akılda kalıcılığını artıran ve sağlamlaştıran bu yöntemden faydalanmak için öğrenenlerin soru sorması desteklenmelidir.⁷⁴ Zira Osmanlı döneminde de bu metot kullanılarak çok sayıda kitap yazılmıştır.⁷⁵

Çocuklar için yazılan eserlerde kullanılan fıkralar, mâniler, masallar, tekerlemeler ve şiirler anlatım tarzına yardımcı, neşelendirirken zihinsel aktiviteyi arttıran ve öğreten etkili öğelerdir.⁷⁶ Bilmeceler keyif vermenin beraberinde çocuklara genel yargıya ulaşma, hızlı düşünme, söyleyiş ve

⁷⁰ Demircan, “TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi”, 14; Dilek Selek, *Çocuk Edebiyatı* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, ty.), 58; Amanet Araz, *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*, 27-29; Seçer vd., *Çocuk Gelişimi Uygulamaları II*, 154; Bayraktar, *Çocuk Edebiyatı ve Medya*, 79; Çırak, *Çocuklarda Kur’ân ve Tefsir Eğitimi*, 148-149.

⁷¹ Bayraktar, *Çocuk Edebiyatı ve Medya*, 80.

⁷² Demircan, “TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi”, 14; Amanet Araz, *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*, 75.

⁷³ Çırak, *Çocuklarda Kur’ân ve Tefsir Eğitimi*, 119-120; Bayraktar, *Çocuk Edebiyatı ve Medya*, 77.

⁷⁴ Çırak, *Çocuklarda Kur’ân ve Tefsir Eğitimi*, 119-120.

⁷⁵ Bk. Emrullah Tuncel, *Kur'an Öğretiminde Metodoloji (Strateji Yöntem ve Teknikler)*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2023.

⁷⁶ Çırak, *Çocuklarda Kur’ân ve Tefsir Eğitimi*, 149.

dinleyiş kabiliyetlerini arttırma, odaklanmayı sağlama gibi pek çok dil ve düşünme yeteneklerini geliştirme hususlarında getirileri bulunmaktadır.⁷⁷

Şiirsel anlatım kısalığı, ezberlenmesi ve hatırlanmasının kolay olması açısından önem arz etmektedir. Nitekim Osmanlı döneminde hususen Arap dilinde pek çok manzum tecvid eserinin telif edildiği görülmektedir.⁷⁸

3.2.3. Dil ve Üslup

Çocuklar için kaleme alınmış bir eseri yetişkin yazınlarından farklı kılan en temel husus, ifade ve üslubun ulaşılmak istenen kitlenin kavrayacağı şekilde takdim edilmesidir. Kitap çocuğun bilişsel sistemi ve olgunlaşmasının erişkinlerden farklı olduğu göz önüne alınarak oluşturulmalıdır. Kullanılan kelimeler çocuğun kelime hazinesini zenginleştirici özellikte olmalıdır. Dil ve anlatım sade, açık, yalın ve içten olmalı, çocuksu bir dil kullanılmamalıdır. Çocuğun sahip olduğu söz varlığına uygun sözcükler ve tümce yapıları kullanılmalıdır. Cümleler tek özne, tek eylemden meydana gelmeli; birleşik ve girift cümle kullanılmamalıdır. Argo sözcükler, mecaz anlatım ve devrik cümlelerden uzak durulmalıdır. Bağlaç ve ilgeçlerin kullanımı olabildiğince düşük miktarda tutulmalıdır. Türkçe kelimeler kullanılmalı, yabancı kelimeler kullanılmamalıdır. Dinî ya da yabancı kelime kullanımı durumunda aslına uygun yazılmalı, okunuşu ve anlamı verilmeli, yabancı deyim, atasözleri Türkçeye çevrilmelidir. Eserde soyut kelimelerden daha çok somut kelimeler bulunması uygundur.⁷⁹

Dil, kitap ve çocuk arasında bir bağ kurar. Kullanılan dilin niteliği kitabın değerini yükselterek çocukta kitap okuma motivasyonunun ortaya çıkmasında kritik bir uyarıcıdır. İlgi çekici bir anlatım ve sanatsal dil kullanımıyla çocuğun kavram evrenine göre hazırlanmış bir çocuk eseri, çocuğun hayal ve fikir aleminde beklenen izi bırakacaktır.⁸⁰ Çocuklar yaşları itibariyle daha hızlı usanabilirler. Bundan dolayı çocuklara cazip gelecek çarpıcı bir dil kullanılmalıdır. Devamlı benzer fiil kiplerinin kullanımından sakınılmalı, eylemlerde pasif yapıda olan edilgen çatı yerine aktif fiilleri içeren etken çatılı eylemler bulundurulmalıdır.⁸¹ Konular arasında nedensellik bağı kurulmalı, alakalı olan meseleler arasında ilişki kurularak, çocuğa kapsamlı bir perspektif verilmesi sağlanmalıdır.⁸²

⁷⁷ Bayraktar, *Çocuk Edebiyatı ve Medya*, 83.

⁷⁸ Çimen, “Osmanlı Dönemi Tecvid Çalışmaları”, 4.

⁷⁹ Bayraktar, *Çocuk Edebiyatı ve Medya*, 78; Demircan, “TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi”, 14; Seğer vd., *Çocuk Gelişimi Uygulamaları II*, 156; Çırak, *Çocuklarda Kur’ân ve Tefsir Eğitimi*, 149; Amanet Araz, *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*, 29-31.

⁸⁰ Delibaş, *Nurdan Damla’nın Dinî İçerikli Çocuk Kitaplarının Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Temel İlkeler Göre İncelenmesi*, 21-22.

⁸¹ Amanet Araz, *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*, 30.

⁸² Amanet Araz, *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*, 31.

3.2.4. Kahraman/Karakter

Çocuk kitaplarındaki karakterler, çocukların kendilerini onlarla bağdaştırmaları, doğru tavırları içselleştirip gerçek hayatta uygulamaları bakımından büyük önem taşımaktadır. Çocuk kitaplarındaki kahramanlar, çocuğun eserle temas ettiği an itibariye “kahraman” rolünden çıkarak çocuğun kendini yerine koyduğu bir “arkadaş” olur; bu yolla çocuğun emniyet hissi gelişir. Bağ kurduğu bu “arkadaş” bazen bir bitki, bir hayvan, bir alet, bazen de bir insandır. Bu yaş grubundakiler, etraflarında gördükleri, duydukları, aşına ve haberdar oldukları canlı ya da cansız varlıkların kitaplarda yer almasından keyif alırlar.⁸³

Kitaplarda bulunan bu rol modeller çocuğun karakterine tesir ederek kişiliğinin oluşmasında etkili bir uyarıcı vazifesi yapmaktadır. Çocuklar okudukları kitaplardaki kahramanları örnek aldıkları ve kendilerini onun yerine koyduklarından karakterlerin anlatımına çok dikkat edilmesi elzemdir. Çünkü çocuklar kitaptaki kahramanlar gibi akıl yürütmek, algılamak ve davranmayı arzu ederler. Bu nedenle kahramanların anlatımında mübalağadan sakınılmalı, daha olumlu özellikler öne çıkarılmalıdır.⁸⁴ Çocuk kitaplarında kaba kuvvete başvuran karakterler bulundurulmamalı, millî ve manevi ilkelere saygı duyan, uzlaşmacı, iyiliğin ve dürüstlüğün taraftarı olan kahramanlar yer almalıdır.⁸⁵

⁸³ Seçer vd., *Çocuk Gelişimi Uygulamaları II*, 156.

⁸⁴ Delibaş, *Nurdan Damla'nın Dinî İçerikli Çocuk Kitaplarının Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Temel İlkelere Göre İncelenmesi*, 21.

⁸⁵ Bayraktar, *Çocuk Edebiyatı ve Medya*, 77.

İKİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÇOCUKLAR İÇİN TECVİD ESERİ KALEME ALAN

MÜELLİFLER VE ESERLERİ

1. Süleyman el-Cemzûrî ve *Tuhfetü'l-etfâl fi tecvîdi'l-Kur'ân, Fethu'l-akfâl bi-şerhi*

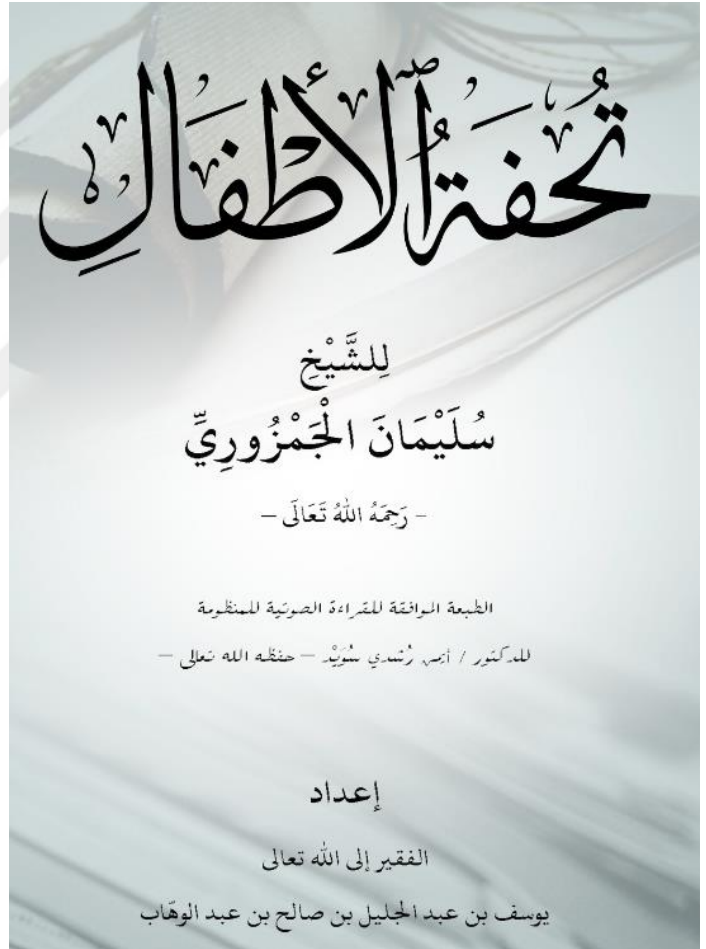
Tuhfeti'l-etfâl ve Şerhleri (سليمان الجمزوري - تحفة الأطفال في تجويد القرآن)

Resim 1: *Tuhfetü'l-etfâl* kitap kapağı

Kaynaklarda kendisi hakkında sınırlı bilgiye ulaşabildiğimiz Süleyman el-Cemzûrî ile ilgili Türkiye'deki akademik çalışmalara bakıldığında Necmettin Erbakan Üniversitesi'nden Recep Koyuncu'nun makalesi⁸⁶ ve yine bu makaleden yararlanılan Marmara Üniversitesi'nden Fatma Yayla'nın yüksek lisans tezi⁸⁷ karşımıza çıkmaktadır. Cemzûrî'nin hayatı ve eseri hakkında bilgiler verilirken bu kaynaklardan yararlanılacaktır.

Cemzûrî, 12.yy. ulemasından olup tam adı Süleyman b. Muhammed b. Çelebi el-Cemzûrî'dir. Mısır'ın Tanta ilinden yaklaşık dört mil mesafede bulunan Cemzûr köyünde Rabiulevvel ayında

1160/1747 yılında doğmuştur. Tanta ili Mısır'ın Munifiyye bölgesi sınırlarında yer almaktadır. Zamanla

⁸⁶ Koyuncu, Recep, “Kur’ân Eğitiminde Manzûm Tecvid Geleneği: Cemzûrî ve Tuhfetü'l-Etfâl Adlı Manzûm Eseri”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21/3 (Aralık 2017), 1497-1533.

⁸⁷ Fatma Yayla, “*el-Kavlü's-sedid fi ilmi't-tecvîd*” ile “*Tuhfetü'l-etfâl*” İsimli Tecvid Eserlerinin Usul ve Muhteva Yönünden Karşılaştırılması (Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022).

Tantâ'nın genişlemesiyle Cemzûr köyü şehrin içinde kalmıştır. Kendisi Şafii mezhebine tabi ve Şâzeli tarikatına mensuptur.⁸⁸

Birçok hocadan ilim almakla beraber bunlardan en meşhur olanları iki tanedir. Biri, Mısır'ın Tanta şehrinde birçok büyük kıraat alimlerinden kıraat ve tecvid ilmi ahzetmiş olan meşhur hocası el-Mihî⁸⁹ isimli zâttır.⁹⁰ Diğer hocası Muhammed Ebû'n-Necâ'dır. "Sîdî Mücahid" lakabıyla meşhur olan Ebû'n-Necâ, Süleyman el-Cemzûrî'ye "Efendi" lakabını vermiştir.⁹¹

Ailesi ve yetiştirdiği talebeleri hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Süleyman el-Cemzûrî'nin vefat tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak *Tuhfetü'l-Etfâl* eserini telif ettiği tarih olan hicrî 1198'den -miladi 1783- sonra vefat ettiği kanaati yaygın bir görüş olarak kabul görmektedir.⁹² Ayrıca Ma'sarâvî, Cemzûrî'nin hicrî 1204/1790 senesinde Rebiülevvel ayının 14'ünde çarşamba sabahı vefat ettiğini ayrıntılı bir şekilde belirtmektedir. Cemzûrî'nin kabri ise Tanta/Cemzûr'da olup ziyaretgâh olduğu bilinmektedir.⁹³

Cemzûrî, tüm eserlerini kıraat ve tecvid alanında telif etmiştir.

Eserleri: *Tuhfetü'l-etfâl bi tecvîdi'l-Kur'ân*, *Fethu'l-akfâl bi-şerhi Tuhfeti'l-etfâl*, *el-Fethu'r-rahmânî şerhu Kenzi'l meânî bi tahrîri hurzi'l-emânî fi'l-kıraât*, *Manzûme fi kıraati Verş*, *ed-Dırâzû'l-merkûm bi şerhi'l-Dürri'l-manzûm*, *Câmiu'l-messera fi şevâhidi's-Şatıbiyye ve'd-Dürre*, *ed-Durru'l-manzûm fi uzri'l-me'mûm*.

Cemzûrî araştırmamızda esas alacağımız eseri olan *Tuhfetü'l-Etfâl bi Tecvîdi'l-Kur'ân* isimli manzumesini Kur'ân talebesi olan çocuklara tecvid konularını öğretmek için kaleme almıştır. Eser Arap aleminde çokça rağbet gören bir metot olan nazımla yazılmış, pek çok kez şerh edilmiştir. İnternet ortamında çok sayıda seslendirilmesinin bulunması da gösterilen rağbeti doğrular niteliktedir. Eserin kaynağı büyük oranda hocası el-Mihî'den tedris ettiği malumatlardır.

Eser hicrî 1198 yılında telif edilmiştir. Eserin ilk baskısı 1308'de Mısır'da Matbaat-ü Şeref tarafından yapılmıştır. Merkez Melik Faysal (156-3 numaralı) ve Ezheriye'de (7387 numaralı) mahtut nüshaları vardır.⁹⁴

⁸⁸ Allâme Hasan Dimeşkiyye, *Takribu'l-menâl bi şerhi tuhfeti'l-etfâl* (Beyrut: Dâru'l-Beşairu'l-İslâmiyye, 2004), 22.

⁸⁹ "Meyhi" şeklinde de ifade edilmektedir. Fakat ekseriyetle "el-Mihî" şeklinde kullanılmaktadır.

⁹⁰ Dimeşkiyye, *Takribu'l-menâl*, 26.

⁹¹ Süleyman b. Muhammed Cemzûrî, *Fethu'l-akfâl bi şerhi tuhfeti'l-etfâl* (Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011), 7.

⁹² Dimeşkiyye, *Takribu'l-menâl*, 22.

⁹³ Ahmed İsa Ma'sarâvî, *Fethu rabbi'l-beriyye fi halli elfâzi't-Tuhfeti ve'l-Cezeriyye* (Kahire: İlâmi's-Selef, 2009), 16.

⁹⁴ Babanzade Bağdatlı İsmail Paşa, *İzahü'l-meknûn fi zeyl-i ala Keşfi'z-zunûn an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*, ed. Şerefettin Yaltkaya, Kilisli Rıfat Bilge (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 1972), 2/241.

Eserin ismi hediye anlamına gelen tuhfe (تحفة) kelimesi ve çocuklar anlamına gelen tıfl (الطفل) kelimesinin çoğulu olan etfal (اطفال) kelimesinden oluşturulmuş bir terkidir. Kur’ân’ın tecvidine dair çocuklara hediye anlamına gelmektedir. Bazı kaynaklarda eserin ismine ğılman (غلمان) ifadesinin de ilave edildiği görülmektedir.

Eser; Mukaddime (5 beyit), tenvin ve sâkin nûn (11 beyit), sâkin mîmin hükümleri (6 beyit), şeddeli nûn ve mîmin hükümleri (1 beyit), eliflâm ve lâmu’l-fi’l (6 beyit), misleyn, mütecâniseyn ve mütekâribeyn (5 beyit), med ve kısımları (7 beyit), med hükümleri (6 beyit), medd-i lâzım ve hükümleri (10 beyit) ve hâtıme (4 beyit) olmak üzere 10 bölümden (61 beyit) oluşmaktadır.

Mukaddime bölümü besmele, hamdele ve salvele ile başlamış, manzumenin içeriğinden bahsedilmesinin ardından eserdeki bilgileri aldığı hocasından ve son olarak eserin talebelere faydalı olması ve Allah katında makbul ve sevaba vesile olması duası ile son bulmuştur.

Alana dair eserlerde ilk bölümde çoğunlukla harflerin mahreç ve sıfatları veya tecvidin tanımı, önemi gibi konular ele alınırken müellif, tenvin ve sâkin nûn bahsi ile eserine başlamıştır. Tenvin ve sâkin nûn başlığı altında izhar, idgam (iki kısımdan oluşmakta), iklâb ve ihfâ olmak üzere 4 konudan bahsetmiştir. İlk olarak izharın lügavi ve ıstılahi manasını ifade eden müellif, “ruttibet” ifadesiyle eserinde harfleri mahreçlerindeki sıralamaya göre zikrettiğine işaret etmektedir. Eserde izhar harflerini zikretmiş, sâkin nûn misalinin iki ayrı kelimedede ya da tek kelimedede gerçekleşebiliyorken, tenvinin sadece iki ayrı kelimedede gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Sonraki beyitlerde idgam konusu anlatılmıştır. İdgam harfleri zikredilirken meal gunne ve bilâ gunne harfleri ayırt edilmeksizin bir arada verilmiştir. Ardından idgâm-ı meal gunne ve bilâ gunne olmak üzere iki kısma ayrıldığı meal gunnenin ortaya çıktığı harfler, gunneli idgam olduğu ve bu kaidenin istisnası olan bazı kelimeler ifade edilmiştir. Gunnesiz idgamdan da söz ettikten sonra beytin sonunda (كَرَّرْتُهُ) ifadesiyle ra harfinin ayrılmaz bir parçası olan tekrar sıfatına dikkat çekmiştir. Sekizinci beyitte iklâbtan söz edilmiştir. Lugavi ve ıstılahi olarak tanımı yapıldıktan sonra iklâbta gunne yapılması hakkında kurranın ittifak hâlinde olduğu belirtilmiştir. Dokuz, on ve on birinci beyitlerde ihfâdan bahsedip ihfâ harflerinin beyitte yer alan kelimelerin ilk harflerinden oluşan on beş harf olduğunu ifade etmiştir. Sâkin nûn için (tek kelime ve iki farklı kelime olmak üzere) ikişer, tenvin için de her bir harfe ayrı ayrı misaller vermiştir.⁹⁵

Eserin 3. bölümünde sâkin mîmin halleri yani sâkin mîm’in ihfâ, izhar ve idgam olma durumlarından bahsedilmiştir ve bunlara çeşitli misaller verilmiştir. Sâkin mîm hususunda kurranın ittifak hâlinde olmadıkları zikredilmiştir. Vasıl ve kat‘ durumlarına işaret edilmiştir.⁹⁶

⁹⁵ Koyuncu, “Kur’ân Eğitiminde Manzûm Tecvid Geleneği”, 1511-1523.

⁹⁶ Koyuncu, “Kur’ân Eğitiminde Manzûm Tecvid Geleneği”, 1514.

Eserin 4. bölümünde şeddeli nûn ve mîm harflerinin ahkâmı anlatılmış, gunnenin iki harfin de lâzımî bir sıfatı olduğu belirtilerek konuya dair açıklayıcı örnekler verilmiştir. Bir sonraki bölümde eliflâm takısının kendisinden sonra gelen harfe göre idgâm-ı şemsiyye ya da izhâr-ı kameriye olması durumuna, bölümün sonunda ise fiillerin asıl kalıbında bulunan lâm harfinin mutlak olarak açıkça okunmasına dikkat çekilmiştir.⁹⁷

Manzumenin 6. bölümünde harflerin mahreç ve sıfatlarının aynılığı ya da birbirine yakınlığı sebebiyle ortaya çıkan idgâm-ı misleyn, idgâm-ı mütekâribeyn, idgâm-ı mütecâniseyn anlatılmıştır. Son beyitlerde ise idgâm-ı sağîr ve idgâm-ı kebîrden bahsedilmiştir. İdgamların açıklanmasının ardından meddin lugavi ve ıstılahi manaları, fer'î ve aslî medlerin anlamları ve mahiyetleri, son olarak medd-i lîn'in ne olduğu ve şartları açıklanmıştır. Meddin ahkâmı vâcib, câiz ve lâzım olmak üzere üç kısma ayrılarak incelenmiş, med üzerine ziyade edilmesi konusunda imamların ihtilaf ve ittifak ettikleri hususlar zikredilmiştir. Bu başlık altında muttasıl, munfasıl, ârız ve bedel olan medden bahsedilmiştir. En son bölümde ise medd-i lâzımın hükümlerinden, kelimedeki ya da harfte musakkal veya muhaffef olması açısından çeşitleri örnekleriyle beraber ifade edilmiştir.⁹⁸

Son bölüm olan hatimede ise manzumenin kaç beyitten oluştuğu ve ebced hesabına göre telif edildiği zaman aralığı verilmiştir.

Eser Arap dünyasında çok rağbet gören, akılda kalıcılık ve hıfz etme için daha kolay bir yol olan manzum şekilde yazılmıştır. Telif edildiği dönemin şartları itibariyle görsel kullanılmamıştır. Dili dönemine göre sade, kolay ve akıcıdır. Ancak günümüz eserleriyle kıyaslandığında muhteva açısından kıraat imamlarının ihtilaf ve ittifak ettiği hususlardan bahsedilmesi çocuklar için yazılan bir eser için pek uygun olmayabilir. Her ne kadar birkaç konuda (idgâm-ı kebîr gibi) başka kıraatler hakkında bilgi vermiş olsa da eserini büyük oranda Hafs rivayetini takip ederek telif etmiştir. Harflerin mahreçleri, sıfatları, tecvidin tanımı ve önemi gibi temel hususlara değinilmemesi de eseri şerh edenlerin bir kısmının bu konuları şerhlerine eklemesine neden olmuştur. Vakf, vasıl, kat', sekte, kalkale, tefhîm, terkîk ve râ harfinin hükmü eserin muhtevasına dahil edilmemiştir.

Eser 2 buçuk sayfalık bir manzumedir. Ezberlenebilecek ölçüde kısa ve muhtasar olması, internet ortamında da ses kayıtlarının bulunması eserden istifade edilebilme düzeyini önemli ölçüde artırmaktadır. Muhtasar bir eser olması hasebiyle şerhe ihtiyaç duyulmuştur. Nitekim başta müellifin kendisi olmak üzere pek çok alim tarafından şerh edilmiştir. Araştırmamızda müellifin kendi eseri üzerine yazdığı şerhi olan *Fethu'l-akfâl bi şerhi Tuhfetu'l-etfâl* isimli eserinden faydalanılmıştır.

Eserin diğer şerhleri şunlardır:

⁹⁷ Koyuncu, "Kur'ân Eğitiminde Manzûm Tecvid Geleneği", 1516-1517.

⁹⁸ Koyuncu, "Kur'ân Eğitiminde Manzûm Tecvid Geleneği", 1517-1522.

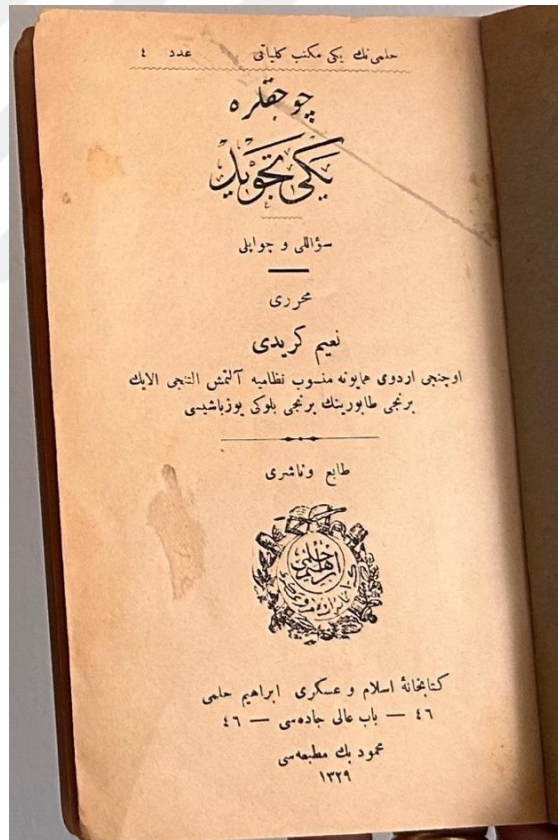
Ahmed İsâ el-Ma'sarâvî'nin kaleme aldığı *İthâfû'l-beriyye bi-dabti metneyi't-Tuhfeti ve'l-Cezeriyye*, Allâme Hasan Dimeşkiyye'nin çalışması olan *Takrîbü'l-menâl bi-şerhi Tuhfeti'l-etfâl*, Ahmet b. Feth el-Bekîrî'nin *Ta'tîru'l-beriyye bi-şerhi'l-Cemzûriyye* isimli eseri, Cemal b. İbrahim el-Kırş'ın *Şerhu Tuhfeti'l-etfâl li'l-mübtediîn adlı şerhi*, Mustafa b. Ahmed el-Verrâkî el-Mısrî'nin *Î'âne el-müstefîd bi-dabti metneyi't-Tuhfeti ve'l-Cezeriyye*'si, Muhammed Refik Mümin'in *Eyseru'l-mekâl fi şerhi Tuhfeti'l-etfâl*'i, Üsâme b. Heysem Atâyâ'nın *Letâifü'l-akvâl fi şerhi Tuhfeti'l-etfâl*'i, Muhammed Salim Muhaysın'ın *Şerhu't-Tuhfe ve'l-Cezeriyye li-beyâni'l-ahkâmi't-tecvîdiyye*'si, Cemzûrî'nin hocasının oğlu Allâme Muhammed el-Mihî el-Ahmedî'nin *Fethu'l-meliku'l-müte'âl fi şerhi Tuhfeti'l-etfâl*'i, Ali Muhammed ed-Dabba'nın *Minha zi'l-celâl fi şerhi Tuhfeti'l-etfâl*'i, İbn Abdi'l-Vehhâb es-Sâlimî'nin *et-Tuhfetü'l-anberiyye fi şerhi Tuhfeti'l-etfâl* 'i, Üsâme Abdulvehhâb'ın *Buğyetü'l-kemâl şerhu tuhfeti'l-etfâl* isimli çalışması gibi ismini zikredemediğimiz pek çok eser kaleme alınmıştır.

2. Naim Giridî ve Çocuklara Yeni Tecvid

Kaynaklarda hayatı hakkında neredeyse hiçbir bilgiye ulaşamadığımız Naim Giridî (Giritli Naim) ile ilgili Türkiye'deki akademik çalışmalara bakıldığında sadece Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesinden İbrahim Üstüner'in yüksek lisans tezi⁹⁹ bulunmaktadır. Naim Giridî'nin hayatı ve eseri hakkındaki bilgiler verilirken bu kaynaktan yararlanılacaktır.

Naim Giridî'nin telif ettiği eserinin üzerinde 3. Ordu 66. Alay 1. Tabur 1. Bölük yüzbaşısı olduğu belirtilmektedir. Buradan kendisinin Osmanlı ordusuna bağlı bir subay olarak vazifeli olduğu anlaşılmaktadır. Esere takriz yazısını yazan Serezli Mehmet Esat Bey'in¹⁰⁰

Resim 2: Çocuklara Yeni Tecvid kitap kapağı

⁹⁹ İbrahim Üstüner, *Tecvid İlmi Açısından Naim Giridi'nin "Çocuklara Yeni Tecvid" Adlı Eseri* (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023) ((TDV İslâm Araştırmaları Merkezi)).

¹⁰⁰ İlmiye sınıfından bir aileye mensup olup Serez (Siroz) Müftüsü Fethullah Fehmi Efendi (1842-1917) ile Yusuf Muhlis Paşazâde İbrahim Bey'in kızı Zekiye Hanım'ın oğulları olan Mehmet Esat Serezli 1877'de Serez'in Eslime Hatun Mahallesinde dünyaya gelmiştir. İyi bir eğitim alan Serezli, yaşadığı dönemin önde gelen âlimlerinden tefsir, hadis, fıkıh, ferâiz ve Arap edebiyatı ilimlerini tahsil etmiştir. Müderris olan yazar, bir müddet dârülmualliminde edebiyat ve malumât-ı medeniye dersleri de okutmuştur. Meşrutiyet'in ilanından sonra 1911 yılında ailesiyle birlikte İstanbul'a yerleşen Serezli, burada devletin çeşitli kademelerinde müderrislik de dahil vazife alarak çalışmıştır. Cumhuriyet'in kurulmasıyla Şer'iye ve Evkaf Vekâletinin kaldırılması üzerine kurulan Diyanet İşleri Reisliğinin Müessesât-ı Diniyye Müdürlüğüne müdür olarak tayin edilen yazar, bu makamda kısa bir müddet durduktan sonra 1943'te yaş haddinden emekli olmuştur. 1963'de İstanbul'da vefat eden Mehmet

verdiği bilgiler, asker olmasının yanında, tecvid ve kıraat ilimlerinde yetkin olduğunu göstermektedir. Yine bu yazıda Mehmet Esat Serezli, Naim Giridi'nin güzel hasletlere ve yüksek bir ahlaka sahip olduğunu zikretmiştir. Bilinen tek eseri, bu tezde inceleyeceğimiz *Çocuklara Yeni Tecvid* isimli kitabıdır. 1911'de bu tecvid kitabını yazdığı sıralarda, orduda yüzbaşı olarak görev yapmaktadır.

Çocuklara tecvid öğretimini kolaylaştırmak için telif edilen eserin, İstanbul'da 1911 ve 1913 yıllarında tabedilmiş 2 baskısı bulunmaktadır. İçerik bakımından aynı olan baskıların arasındaki tek fark sayfa sayılarıdır. 1913 baskısı 48 sayfadan, 1911 baskısı ise 43 sayfadan oluşmaktadır. Eser Osmanlı Türkçesiyle yazılmıştır.

Müellif, öncelikle eserini kaleme alma noktasında dayandığı gerekçeleri sıralamıştır. Eserlerin genelde Arapça oluşu ve anlaşılması zor bir dil kullanılması sebebiyle bu eseri kaleme aldığını belirtmiştir.¹⁰¹

Eser sade ve basit bir dile, anlaşılır bir üsluba sahiptir. Soru-cevap yöntemi kullanılmıştır. Hem boyut hem de sayfa sayısı olarak özet niteliğinde bir eserdir. Her açıklamadan sonra çeşitli örneklerle konunun daha iyi pekiştirilmesi sağlanmıştır. Tecvid ilminin temel meselelerinin tamamı ele alınmıştır. Ancak harflerin mahreçleri ve sıfatlarına değinilmemiş, eserin telif edilme amacına -kolay ve çocuklara uygun olma durumuna- tezat bir şekilde mushaf yazısı, revm ve işmam gibi çocukların seviyesine pek de uygun olmayabilecek bazı konulardan bahsedilmiştir. Başlıkların birkaçı dışında konular çocuklara uygun düzeyde, fazla ayrıntıya girilmeden açıklanmıştır. Eserde açıkça belirtilmese de Âsım Kıraatinin Hafs rivayeti esas alınmıştır.¹⁰²

Müellif eserin temel konularına giriş yapmadan önce bazı tecvid kaide ve mefhumlarını açıklayarak başlamıştır. Eserde tecvidin tanımı ve mâhiyeti, Kur'ân-ı Kerîm'de sâd harfinin sîn harfi gibi okunduğu yerler, tecvid ilminin bazı kuralları, bazı tecvîd kavramlarının tarifi, med ve çeşitleri (zamir ve gunne konusu dahil), izhar, idgam ve çeşitleri, ihfâ, iklâb, izhâr-ı kameriye, kalkale, râ harfinin okunuşuyla ilgili kurallar (lafzatullâh konusu dahil), sekte (hâ-i sekt konusu dahil) ve işaretler konularına yer verilmiştir.

Kurallar anlatılırken “lâzım”, “âriz”, “munfasıl” ve “muttasıl” gibi terimlerin anlamlarına da yer verilmiş; böylece çocukların kuralları daha iyi kavramaları hedeflenmiştir. Müellif, ihfâ, izhar, idgam ve kalkale gibi pek çok kuralın anlatımında harfleri çeşitli beyitler ve kelimeler eşliğinde söyleyerek

Esat Serezli, Yeşilçam'ın ünlü aktörlerinden Metin Serezli'nin de babasıdır. Kemal Üçüncü, “Mehmed Esad Serezli'nin Kayıt ve Tanıklığıyla Serez Yöresi Türk Kültür Geleneği”, Kemal Üçüncü, “Mehmed Esad Serezli'nin Kayıt ve Tanıklığıyla Serez Yöresi Türk Kültür Geleneği”, *Türkbilig* 13/24 (2012), 187-188; Üstüner, *Tecvid İlmi Açısından Naim Giridi'nin “Çocuklara Yeni Tecvid” Adlı Eseri*, 9.

¹⁰¹ Naim Giridi, *Çocuklara Yeni Tecvid* (İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1329), 4-5.

¹⁰² Giridi, *Çocuklara Yeni Tecvid*, 1-48.

akılda kalıcılığını artırmaya çalışmıştır. İzhâr, idgam, ihfâ ve iklâb konuları açıklanmadan önce bu kurallarla ilgili olan gunne konusu işlenerek ardından gelecek olan kaidelere ön hazırlık yapılmıştır. Müellif eserinde verdiği dipnotların içerdiği açıklayıcı bilgilerle, konuların daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayarak metnin kavranabilirliğini artırmıştır.¹⁰³

Lafzatullah, hâ-i sekt, zamir gibi bazı konulara ayrı bir başlık açılmamış, lafzatullah konusu ra harfinin okunuşuyla ilgili kurallar başlığı altında, hâ-i sekt konusu sekte başlığı altında, zamir konusu medd-i munfasıl konusuyla birlikte izah edilmiştir. Medd-i lîn konusu yüzeysel denebilecek düzeyde özetleştirilerek anlatılmıştır. Ortak noktaları olan lâm-ı tarif ile alakaları nedeniyle pek çok tecvid eserinde art arda işlenen idgâm-ı şemsiyye ve izhâr-ı kameriye konuları ayrı yerlerde işlenmiştir. Konuların art arda işlenmesi anlamayı kolaylaştıracağı göz önüne alınırsa çoğunluğun izlediği yol daha münasip gözükmemektedir.

Eserde klasik tasnifin¹⁰⁴ aksine bütün idgam konuları tek bir başlık altında işlenmiştir. Yazarın bu kategorizasyonu her ne kadar idgam konularının tamamını bir araya getirmiş olsa da idgam ve izhar, iklâb, ihfâ konularını birbirinden uzaklaştırmıştır. İki sınıflandırmanın da faydası bulunmakla beraber Mushafta en sık karşılaşılan konuların bütüncül bir biçimde görülebilmesi perspektifinden yaklaşıldığında, klasik tasnifin fayda bakımından daha öne çıktığı söylenebilir.

Naim Efendi eserini telif ederken bütün tecvid kitaplarından faydalandığını söylemesine karşın başvurduğu kaynakları zikretmemiştir. Bunu eserin çocuklara yönelik olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.¹⁰⁵

3. Osman Nûrî ve *Tecvid-i Sehîl li Fuyûzâtî'l-Etfâl*

Eserin yazarı Osman Nuri ilköğretmenidir. Kitabın ilk baskısı 1297/1880 yılında İstanbul'da yapılmıştır. Öğretim metodu olarak soru-cevap yöntemi kullanılan eserin dili ve anlatımı yalın, kolay ve nettir. Kitapta tecvid ile ilgili bazı önemli terimlerin açıklamaları yapılmış, med ve türleri, tenvîn, ihfâ, izhar, iklâb, idgam ve türleri, izhâr-ı kameriye, kalkale, râ harfinin hükümleri, lafzatullâh, zamir, sekte, tecvîd ilminin tanıtımı, harflerin çıkış noktaları konularından söz edilmiştir. Tüm tecvid meselelerini içerisinde barındıran eser 32 sayfadan müteşekkildir. Ancak idgam çeşitlerinin anlatımında idgâm-ı misleyn kuralına değinilmemiştir.¹⁰⁶

¹⁰³ Giridi, *Çocuklara Yeni Tecvid*, 1-48. ; Üstüner, *Tecvid İlmi Açısından Naim Giridi'nin "Çocuklara Yeni Tecvid" Adlı Eseri*, 5.

¹⁰⁴ Tecvid kitaplarının çoğunda, tenvin ve sâkin nûn'dan sonra belirli harflerin bulunmasıyla meydana geldikleri için ihfâ, izhar, iklâb, idgam maa'l-gunne ve idgam bilâ gunne konuları "tenvin ve sâkin nûn" başlığı altında işlenmiştir.

¹⁰⁵ Üstüner, *Tecvid İlmi Açısından Naim Giridi'nin "Çocuklara Yeni Tecvid" Adlı Eseri*, 113.

¹⁰⁶ Osman Nûrî, *Tecvid-i sehîl li fuyûzâtî'l-etfâl* (İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1297), 2-30. ; Üstüner, *Tecvid İlmi Açısından Naim Giridi'nin "Çocuklara Yeni Tecvid" Adlı Eseri*, 17.

Eserin adı kolaylaştırılmış tecvid ya da kolay tecvid anlamlarına gelen tecvîd-i sehîl terkihi, için anlamına gelen lî harfi ceri, faydalar veya feyizler manasındaki füyûzât ile çocuklar anlamındaki el-etfâl kelimesinin terkibinden oluşmaktadır. Çocukların istifadesi ya da faydalanması için kolay tecvid anlamına gelmektedir.

4. Yusuf Rıza ve *En Kolay Tecvid*

Eseri telif eden Yusuf Rıza Efendi öğretmenlik mesleğini icra etmekteydi. Çocuklar ve yeni başlayanları göz önüne alarak yazdığı *En Kolay Tecvid* isimli eserini İzmir’de 1329/1913 yılında yayımlamıştır. Müellifin bütün tecvid konularını içine aldığı eserinin anlatım dili yalın, kolay ve açıktır. Osmanlı Türkçesi olarak kaleme alınan eser toplam otuz sayfadan oluşmaktadır.

Soru-cevap yöntemi uygulanan eserde, sırayla şu başlıklar incelenmiştir: tecvid ilmi ile ilgili bazı hususların açıklamaları ve bu ilmin temel terimlerini barındıran bir lügat, med ve çeşitleri, tenvîn ve sâkin nûn, ihfâ, izhar, iklâb, idgam ve çeşitleri, izhâr-ı kameriye, kalkale, râ harfinin hükümleri, lafzatullâh, zamir, sekte, tilâvet secdesi ve hükmü, secâvend işaretleri ve açıklamaları.¹⁰⁷

5. Mehmed Şükrü ve *Hulasalı, İzahlı Tecvid*

Kitabın müellifi Ayasofya Merkez Rüşdiye Mektebi Müdürü Mehmed Şükrü’dür. Eser İstanbul’da 1327/1911 tarihinde temel tecvid meselelerinin tamamını bünyesinde barındıran 30 sayfa ve iki bölümden oluşmaktadır. Çocuklar ve mübtedîler için kaleme alınan kitap ilk mekteplerde kullanılmıştır. Yalın, kolay ve açık bir dil ve anlatıma sahip olan eserde konular birbirinden bağımsız, müstakil başlıklar altında incelenmiştir. Yazar özel bir öğretim yöntemi kullanmamış, kitabını düz yazı ile kaleme almıştır.

İlk bölümde med çeşitleri, ihfâ, izhar, iklâb, idgam çeşitleri, izhâr-ı kameriye, kalkale, râ harfinin hükümleri, Allah lafzı ile ilgili hükümler, zamir, sekte, teshîl, imâle ve işmam konuları işlenmiştir. Bu bölümde birkaç konu da bir özet yapılmış, ayrıntılı açıklamalar ise dipnotlarda aktarılmıştır.

Resim 3: *En Kolay Tecvid* eserinin kapağı

¹⁰⁷ Üstüner, *Tecvid İlmi Açısından Naim Giridi'nin "Çocuklara Yeni Tecvid" Adlı Eseri*, 16-17; Yusuf Rıza, *En Kolay Tecvid* (İzmir, 1329), 5-30.

İkinci bölümde tecvid ve tertîl kavramlarının izahı, tecvidin muhtevası, hedefi ve hükmü, durak işaretleri ile ilgili malumatlar, harflerin sıfatları, dişlerin sayısı, konumları ve adları, harflerin çıkış noktaları, tilâvet secdelerinin Kur'ân'da bulunduğu yerler ve keyfiyeti, tekbir ve hatim duası yer almaktadır. Ancak bu bölümde özet ya da ek açıklamalar için dipnot bulunmamaktadır.¹⁰⁸

6. Abdulhalik Gaffarzade Badkübevi ve *Tecvîdu'l-Muntehab li Etfâli'l-Mekteb*

Bu esere taş baskı hâlinde bulunması sebebiyle ulaşamadığımız için inceleme imkânı elimizde olmadığından müellifinin ismi, basım yılı ve yerini zikretmekle yetineceğiz.

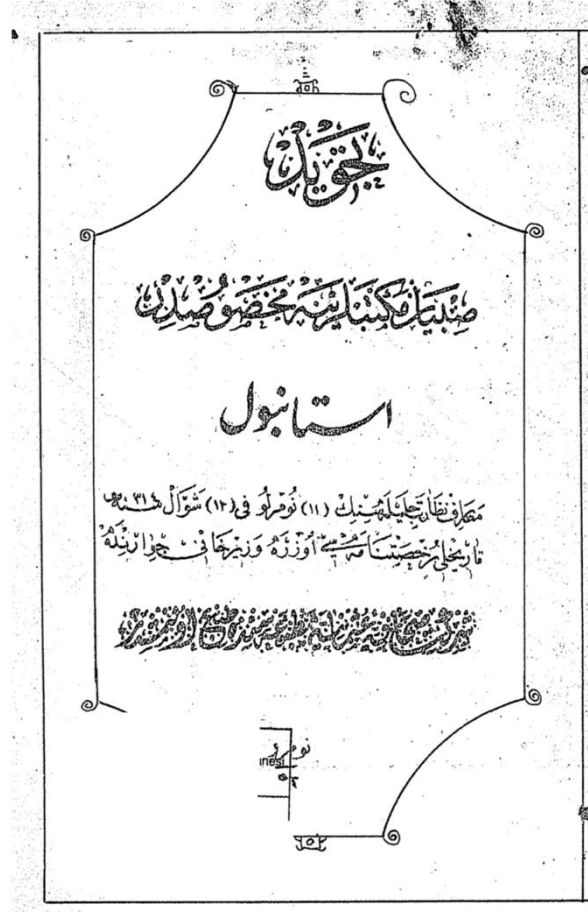
Tecvîdu'l-Muntehab li Etfâli'l-Mekteb (تجوید المنتخب لأطفال المکتب), Abdulhalik Gaffarzade Badkübevî, Badkübe (Bakü), 1327 (1909), 48 s., Taş baskı.¹⁰⁹

7. *Tecvîd: Sıbyan Mekteblerine Mahsusdur*

İstanbul'da 1314/1896 tarihinde tabedilen bu kitabın yazarı bilinmemektedir.¹¹⁰ Eser, adından da anlaşılacağı gibi, özellikle sıbyan mekteplerinde eğitim alan çocuklar için kaleme alınmıştır.¹¹¹ 23 sayfadan oluşan eserde, tecvidin bütün konuları ayrıntıya girilmeden özetleştirilerek ele alınmıştır.

İlk olarak ağızda dişlerin konumları ve adlandırılmaları hakkında ufak bir bilgilendirme yapılmış, mahreç noktalarının ve açıklamalarının bulunduğu bir şemaya yer verilmiştir. Ardından besmele ve hamdele ile esere başlanmıştır. Eserde sırasıyla harf-i med ve sebab-i med, medd-i tabîi, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i lâzım, medd-i ârız, medd-i lîn, tenvin veya nûn-i sâkin, ihfâ, izhar,

Resim 4: *Tecvîd: Sıbyan Mekteblerine Mahsusdur* eserinin kapağı

¹⁰⁸ Mehmed Şükrü, *Hulasalı, İzahlı Tecvid* (İstanbul: Babiâli Civarında 52 numaralı Matbaa, 1327), 3-30; Üstüner, *Tecvid İlmi Açısından Naim Giridi'nin "Çocuklara Yeni Tecvid" Adlı Eseri*, 15.

¹⁰⁹ Ali İpek Güller Nuhoglu vd., "Eski Harflerle Basılmış Türkçe Tecvid, Usul-i Fıkıh ve Kıraat Eserleri", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (30 Eylül 2015), 150.

¹¹⁰ Üstüner, *Tecvid İlmi Açısından Naim Giridi'nin "Çocuklara Yeni Tecvid" Adlı Eseri*, 13.

¹¹¹ İshak Tekin, "1876-1923 Yılları Arasında Çocuk Eğitimi Konusunda Yazılmış Kitapların İncelenmesi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/3 (2017), 1589-1623.

iklâb, idgâm-ı meal gunne, idgâm-ı bilâ gunne, idgâm-ı misleyn, idgâm-ı mütecâniseyn, idgâm-ı mütekâribeyn, idgâm-ı şemsiyye, izhâr-ı kameriye, kalkale, râ harfinin hükümleri, lafzatullah, zamir ve sekte başlığı altında yer alan hâ-i sekte; elif-i lâhika ile okunan yedi kelime ile imâleyle okunan kelimeler ve teshîl konuları işlenmiştir.¹¹²

Temel tecvid konuları eserde bölümler hâlinde ele alınmış; her birine kısa açıklamalar ve örnekler eşlik etmiştir. Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınan eserde açıklamalara sayfa kenarlarında bulunan hâmişlerde yer verilmiştir. Eser mensur biçimde kaleme alınmıştır.

Pek çok açıdan Karabaş tecvidine benzeyen eser; başında mahreç ve sıfat, sonunda ise sekte, teshîl ve imâle konularına yer verilmesiyle Karabaş tecvidinden farklılık göstermektedir.¹¹³

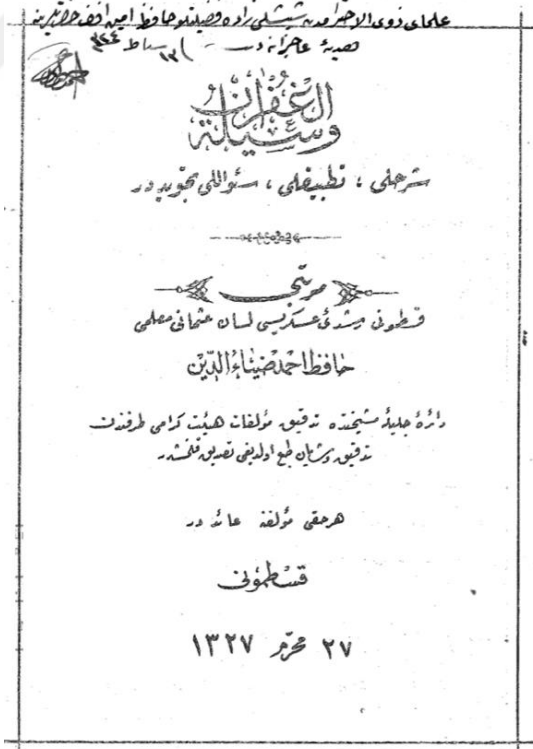
Kitapta kâfi miktarda misal kullanılmıştır ancak telif edildiği döneme göre dili biraz ağırdır. Kitap içeriğinde zaman zaman kullanılan Arapça tanımlar, kıraat imamlarının ittifak ve ihtilafları ve imamların tecvid kuralları tatbik edilirken hangi hükme uyduklarına değinilmesi çocuklara yönelik bir eserin içeriği için pek uygun görünmemektedir.¹¹⁴

8. Hafız Ahmed Ziyaüddîn ve *Vesîletü'l-Ğufrân: Şerhli, Tatbikli, Suallî Tecvîd*

Hâfız Ahmed Ziyâüddîn'in asıl adı Ahmed b. Mehmed'dir. Kastamonu'da 15 Şaban 1286 / 20 Kasım 1869 tarihinde doğmuştur. Evliyâ Efendizâde ve Solakzâde lakaplarıyla da bilinmektedir.¹¹⁵ Ahmed Ziyaüddîn, 1313/1915 yılında kalp rahatsızlığından vefat etmiş ve naaşı, Hz. Pîr Şeyh Şa'ban-ı Veli Külliyesi haziresine defnedilmiştir.¹¹⁶

İstanbul'da Beyâzîd dersiamlarından uzun yıllar eğitim görmüş, Arapça yetkinliğinin yanında Farsça da öğrenmiştir. Birçok dinî alandaki icâzetlerinin yanı sıra aşere ve takrîb icâzeti de bulunmaktadır. Kastamonu Askerî Rüştiyesi'nde

Resim 5: *Vesîletü'l-Ğufrân* eserinin kapağı

¹¹² Tecvid: Sıbyan Mekteplerine Mahsustur (İstanbul: Şirket-i Sahafiye-i Osmaniye Matbaası, 1314), 2-23; Üstüner, *Tecvid İlmi Açısından Naim Giridi'nin "Çocuklara Yeni Tecvid" Adlı Eseri*, 13-14.

¹¹³ Kadir Taşpınar, *Türkçe Tecvid Eserleri Üzerine Bir Değerlendirme -Karabaş Tecvidi Örneği-*, ed. Orhan Kemâl Tavukçu (Ankara: Akçağ Yayınları, 2021), 241-251.

¹¹⁴ Üstüner, *Tecvid İlmi Açısından Naim Giridi'nin "Çocuklara Yeni Tecvid" Adlı Eseri*, 13-14.

¹¹⁵ Abdulhekim Ağırbaş, *Tecvid Risaleleri 4*, ed. Ahmet Gökdemir (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2023), 15.

¹¹⁶ Ağırbaş, *Tecvid Risaleleri 4*, 15-18.

Osmanlıca öğretmenliği yapmış, Ziyâiyye Medresesi'nde hem senelerce eğitim vermiş hem de buranın yönetimi ile alakadar olmuştur. Vazifeli olduğu müesseselerde Kur'ân-ı Kerîm, kıraat, tecvid, ilmihal, Arapça gibi alanlarda eğitim vererek pek çok öğrenci yetiştirmiştir.¹¹⁷ Tüm bu vazifelerini yerine getirirken bir yandan da fıkıh, fıkıh usûlü, dil ve tecvid gibi pek çok alanda eser telif etmiştir. Eserleri *Hülâsatü'l-efkâr*, *Miftâhü'l-felâh*, *Vesiletü'n-necât*, *Kurban Risâlesî*, *Sarf-ı Osmânî*, *Sarf-ı Arabî*, *Zübdetü's-sarf*, *Vesiletü's-se'âde*, *Vesiletü'l-ğufrân* şeklinde sıralanabilir.¹¹⁸

Vesiletü'l-ğufrân eseri 27 Muharrem 1327/1911'de Kastamonu'da telif edilmiş, bütün tecvid konuları derslere bölünerek anlatılmıştır. Toplam kırk dört sayfadan müteşekkil kitapta otuz sekiz ders bulunmaktadır.¹¹⁹ Müellifin ek açıklamalara dipnotta yer verdiği eserin dili ve üslubu sade, basit ve açıktır. Esere klasik usulde olduğu gibi besmele, hamdele ve salvele ile başlanmıştır. Tecvidin gerekliliği, tanımı ve bilinmesi gereken meselelerine değinilmesinin ardından sırasıyla hareke, cezm, teşdîd, med ve kasr, harf-i med, sebep-i med, harf-i lîn, tenvin, nûn-ı sâkin, idgam, lâm-ı ta'rif, harf-i meddin halleri, meddin kısımları, harf-i lîn'in halleri, medd-i tabîî, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i lâzım, medd-i ârız, medd-i lîn, tenvin ve nûn-ı sâkinin halleri, ihfâ, izhar, iklâb, idgâm-ı meal gunne, idgâm-ı bilâ gunne, idgâmın kısımları, mîm-i sâkinin halleri, idgâm-ı mütecâniseyn, idgâm-ı mütekâribeyn, lâm-ı tarîfin halleri, idgâm-ı şemsiyye, izhâr-ı kameriye, kalkale, râ harfinin hükümleri, râ harfinin ince okunduğu yerler, lafzatullah, sekte, hâ sekteleri, tetimme, teshîl, ibdâl, imâle, işmam konuları anlatılmıştır. Konu anlatımları bittikten sonra hâtîme ve eğitim verilirken faydalı olması için öğrencilere odaklanan önerilere değinilmesinin ardından eser, içindekiler kısmıyla son bulmuştur.¹²⁰

Her dersteki konu anlatımından hemen sonra tatbikat olarak adlandırılan uygulama kısmında Kur'ân-ı Kerîm âyetleri verilmiştir. Öğrenciden konu ile alakalı tecvid kurallarını tespit etmesi ve sual bölümünde de konu anlatımında açıklanan meselelerin özetini içinde barındıracak tarzda yanıt vermesi istenerek konuları daha iyi kavraması ve uygulaması hedeflenmiştir. Müellifin kullandığı metodun çocukların eğitimine uygun olduğu görülmektedir.

Mezkûr eser, 2013 yılında Kerim Buladı tarafından günümüz Türkçesine uyarlanarak “Vesiletü'l-Ğufrân Şerhli, Tatbikli, Sualli Tecvîd” adıyla yayımlanmıştır.

¹¹⁷ Ağırbaş, *Tecvid Risaleleri* 4, 16-17; Hâfız Ahmed Ziyâüddîn, *Vesiletü'l-ğufrân: Şerhli, Tatbikli, Sualli Tecvîd*, çev. Kerim Buladı (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2013).

¹¹⁸ Ağırbaş, *Tecvid Risaleleri* 4, 17-18.

¹¹⁹ Hâfız Ahmed Ziyâüddîn, *Vesiletü'l-Ğufrân: Şerhli, Tatbikli, Sualli Tecvîd* (Kastamonu: Kastamonu Matbaası, 1327).

¹²⁰ Ziyâüddîn, *Vesiletü'l-Ğufrân*, 1-96.

9. Hafız Mehmet Nuri ve *Sualli ve Cevaplı Tecvîd*

Resim 6: *Sualli ve Cevaplı Tecvid* eserinin kapağı

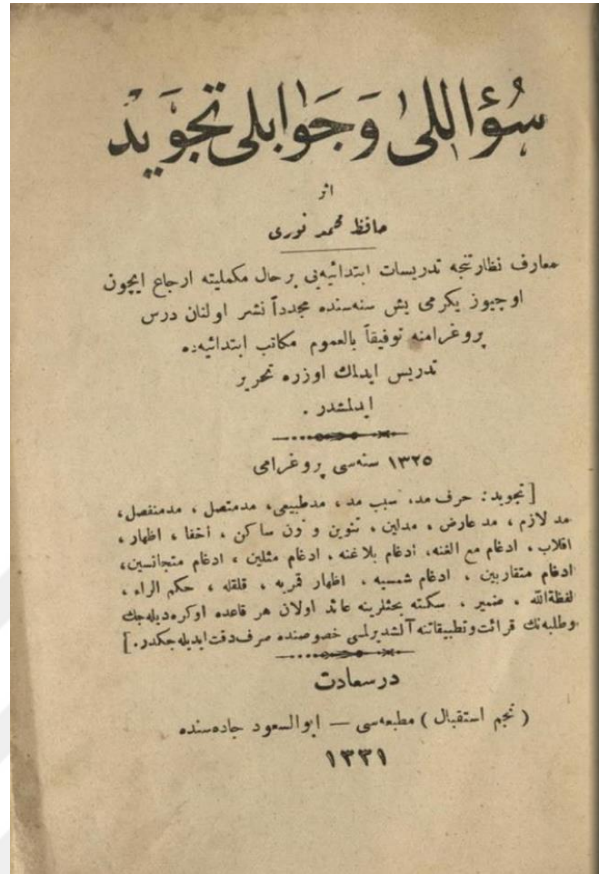
Eser Maarif Nezaretince¹²¹ ilkokullarda ders verilmesi gayesiyle İstanbul'da 1331/1913 yıllarında basılmıştır. Adından da anlaşılacağı üzere soru-cevap metodu kullanılan eser 27 sayfadan oluşmaktadır.

Müellifin besmeleyle başladığı eserde konu başlıklarına geçmeden ön bilgilendirme mahiyetinde tecvid ilminin temel mefhumlarından bahsedilmiştir. Ardından sırasıyla tecvidin tanımı, konusu ve gayesi, bazı temel tecvid terimleri, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i lâzım, medd-i ârız, medd-i lîn, ihfâ, izhar, iklâb, idgâm-ı meal gunne, idgâm-ı bilâ gunne, idgâm-ı misleyn, idgâm-ı mütecâniseyn, idgâm-ı mütekâribeyn, idgâm-ı şemsiyye, izhâr-ı kameriye, kalkale, râ harfîne dair hükümler, lafzatullah, zamir ve sekte

konuları işlenmiştir. Bu ana bölümün ardından lâhika olarak isimlendirilen ekler kısmında sonlarında elif-i lâhika bulunan kelimeler, vakf işaretleri, tilâvet secdelerinin geçtiği sûreler, hükümleri ve secde âyetlerinin zikredildiği beyitler bulunmaktadır. Son bölüm olan hâtıme kısmında ise sâkin nûn, tenvin ve mîmin ihfâsı, imâle, dişlerin konumları ve adları hakkında biraz bilgi verilmiş, harflerin mahreç noktalarının ve açıklamalarının bulunduğu bir şema ile eser nihayete erdirilmiştir.¹²²

Eserde tüm tecvid konuları kısa ve öz bir biçimde anlatılırken yeterli sayıda misal verilmiş, sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Mehmet Nuri Efendi vakf işaretleri konusuna ayrı bir başlık açmayıp ekler kısmında işlerken zamir ve lafzatullah konularını diğer başlıklardan bağımsız olarak ayrı başlıklar altında anlatmıştır.¹²³

Dipnot ya da hamîş kullanılmayarak açıklamalara yer verilmemiş olması eserin çocuklar için yazılması hasebiyle uygun düşmektedir.

¹²¹ Osmanlı Devleti'nde eğitim öğretimle ilgili işleri gören bakanlık hakkında detaylı bilgi için bk.: Ali Akyıldız, "Maârif-i Umûmiyye Nezâreti", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (15 Haziran 2025).

¹²² Hafız Mehmet Nuri, *Sualli ve Cevaplı Tecvid* (İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası, 1331), 3-30; Üstüner, *Tecvid İlmi Açısından Naim Giridi'nin "Çocuklara Yeni Tecvîd" Adlı Eseri*, 19-20.

¹²³ Üstüner, *Tecvid İlmi Açısından Naim Giridi'nin "Çocuklara Yeni Tecvîd" Adlı Eseri*, 19.

10. Aile Mektebi ve *Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi*

Resim 7: *Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi* kitabının kapağı

Aile Mektebi, çevrimiçi eğitim ve hizmet veren bir grup eğitimciden müteşekkil bir oluşumdur. Hedefleri toplumun çekirdeği olan aile kurumunun din-ahlak-ilim ekseninde güzelleşmesine katkı sağlamaktır. Bu niyetle hanımlar, beyler, gençler ve çocuklara özgü müfredat ile Kur'an-ı Kerim, ahlak, aile hukuku, çocuk eğitimi başta olmak üzere birtakım çevrimiçi atölyeler ve bu derslerle beraber zihinlere, ruhlara tesir edecek ilmi ders ve faaliyetler düzenlemektedirler. Yurt içi ve yurt dışı olarak, alanında uzman ve gayretli eğitimcilerle ihtiyaca binaen ders ve müfredat hazırlayarak her yaşa ve seviyeye uygun atölyeler ile uzaktan eğitimin daha verimli olması için çalışmaktadırlar. Gayeleri şuurlu bir mümin, şuurlu bir toplum ve nesil yetiştirmektir. Programların içeriğini hazırlarken günlük hayatta karşılığı olan, uygulanabilir ve sürdürülebilir olmasına özen göstermişlerdir. 25 kişilik eğitim kadrolarıyla 79 farklı atölye ve 175 aktivite gerçekleştirmişler ve gerçekleştirmeye de devam etmektedirler.¹²⁴

Bu hedefler doğrultusunda *Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi*, *Etkinliklerle Ramazan Kitabı* ve *Etkinliklerle Kur'an-ı Kerim Öğretimi* (4 kitap) kitaplarını yayımlamışlardır.

Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi isimli kitap toplam 96 sayfadır. Ön sözde tecvid ilminin tanımı, gerekliliği, öğrenmenin hükmünden söz edilmiştir. Klasik işleyişten farklı olarak tecvid konularının basitten zora doğru sıralandırıldığı, konuları hikâyeleştirerek ve bol örneklerle yer vererek tecvid öğreniminin çocuklar için eğlenceli hâle getirilmesinin hedeflendiği belirtilmiştir.¹²⁵

Konular Cahit ve Macit isimli iki kalemin karşılıklı diyalogları üzerinden anlatılmaktadır. Eserde ilk olarak medd-i tabî anlatılmış ve med harfleri bulunan noktaları birleştirerek resim tamamlama, tavşana üzerinde medd-i tabî bulunan havuçları toplama, üzerinde medd-i tabî bulunan

¹²⁴ Aile Mektebi, “Aile Mektebi”, *Aile Mektebi* (Erişim 20 Mayıs 2025).

¹²⁵ Anne Mektebi Online, *Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi* (Eskişehir: ACT Reklam - Halil İbrahim Şahin, ts.), 3-4.

dinozorları tespit etme etkinlikleri verilmiştir. Klasik usulün aksine medd-i tabînin ardından medlerle ilgili kaidelere devam edilmemiştir. İdgâm-ı meal gunne açıklanmış ve kural bulunan kelimeleri takip ederek koalay ailesine ulaştırma, deney tüpleri üzerinde bulunan örneklerden idgâm-ı meal gunne bulunanları bulma, verilen örnekleri kuralı uygulayarak okunuşlarını kutucuklara yazma ve şifreyi bulma alıştırmaları sunulmuştur. İdgâm-ı bilâ gunne izah edilmiş, oklar üzerindeki kelimelerle hedefler üzerindeki okuyuşları eşleştirme, sadece kuralın mevcut olduğu muffinleri bulma, üstlerinde kuralla ilgili örneklerin bulunduğu kaplumbağalarla okunuşlarının yazdığı silüetleri eşleştirme uygulamaları verilmiştir. İhfâ'dan söz edilmiş, ihfâ bulunan kelimeleri takip ederek çocukları camiye ulaştırma, resimler arasındaki farkları ve saklanmış ihfâlî kelimeleri bulma gibi muhtelif alıştırmalarla konu pratik edilmiştir. Konu tekrarı kısmında verilen Kur'ân âyetleriyle buraya kadar işlenen her kuralın farklı renklerle işaretlenmesi istenmiştir.¹²⁶

İklâb konusundan söz edilmiş, Arapça kelimeler ile okuyuşlardan doğru olanı eşleştirme, şemsiyelerde iklâb olan kelimeleri bulma, kuralın olduğu kelimeyi tespit ederek çocuğu labirentten çıkarma etkinlikleri sunulmuştur. Ardından izhar mevzuu dile getirilmiş, kaç adet izhar harfi olduğunu bulma, üzerlerinde kuralın gerçekleştiği meyveleri sepete toplama, izhar mevcut olan kelimeleri takip ederek arının yuvasına ulaşmasına yardım olma tarzındaki farklı alıştırmalar oynulaştırılarak kural öğretilmeye çalışılmıştır. Medd-i ârız konusundan bahsedilmiş, kuralın bulunduğu şekillerle pastayı süsleme, daire içine alma alıştırmalarından sonra konu tekrarında Kur'ân âyetleriyle birkaç mesele tekrar edilmiştir.¹²⁷ Medd-i muttasıl ve Medd-i munfasıl kuralları incelenmiş, medd-i muttasıl bulunan kelimeleri takip ederek karıncayı fıstıklara ulaştırma, yumurtadaki kelimelerden kural bulunanları işaretleme, yazılı görevleri yerine getirip altınları toplama ve kuralın olduğu kelimeleri okuma, medd-i munfasıl bulunan kelimeleri takip ederek pengueni arkadaşlarına ulaştırma, çizgileri takip ederek kelimeleri yazma ve boyama, medd-i munfasıl bulunan kelimeleri takip ederek tavşanın arkadaşının yanına gitmesine yardımcı olma gibi çeşitli aktiviteler konulmuştur. Kalkale üzerinde durulmuş, kalkale harflerinden oluşmuş sudokuyu çözme, üzerinde kalkale olan vagonları bulup kalkale trenine ekleme ve iki resim arasındaki farkları bulma pratiklerinin ardında medd-i lîn anlatılıp işaretleme ve boyama etkinlikleriyle anlatım desteklenmiştir.¹²⁸

Sâkin mîmin üç hâline -dudak izharı, dudak ihfâsı ve idgâm-ı misleyn meal gunne- değinilmiş, kediye labirentten kurtarma, kelimeleri yuvalara yerleştirme, örnekleri doğru çerçeveye alma alıştırmaları uygulanmıştır. Medd-i lâzım kuralı izah edilmiş, boyama ve eşleştirme faaliyetlerinin devamında idgâm-ı misleyn mevzusundan söz edilip basamaklardaki misalleri okuyarak yukarı çıkma,

¹²⁶ Anne Mektebi Online, *Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi*, 7-22.

¹²⁷ Anne Mektebi Online, *Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi*, 23-34.

¹²⁸ Anne Mektebi Online, *Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi*, 35-50.

malzemelerin altındaki kuralları bularak pizzalara yerleştirme alıştırmalarına yer verilmiştir. İdgâm-ı mütecâniseyn ve idgâm-ı mütekâribeyn konuları açıklanmış, fark bulmaca, eşleştirme ve labirent tamamlama faaliyetleri sunulmuştur. Sırasıyla râ harfinin hükmü, lafzatullah ve hû zamirine değinilmiş; boyama, eşleştirme, daire ya da dikdörtgen içine alma etkinlikleri verilmiştir. İdgâm-ı şemsiyye ve izhâr-ı kameriye beraber ele alınmış, kuralları uygulayarak satranç tahtasındaki piyonu yerine ulaştırma oyunu ile konuların daha iyi kavranması sağlanmıştır. Duraklar başlığı altında Kur'ân'daki vakf işaretleri açıklanmış, araba ve trafik ışıkları temsilleri barındıran etkinlikler verilmiştir. Kur'ân'daki kavramlar başlığı altında med, kasr, sîn, sekte, vasıl nûnu, imâle, işmam, teshîl ve kat' kavramları izah edilmiş ve tilâvet secdesinin tanımı, gerekliliği ve bulunduğu yerler dile getirilmiştir. Boyama ve bulmaca etkinlikleriyle konu tekrarı yapılmış, tüm konuları içeren yirmi üç adet çoktan seçmeli sorudan oluşan bir tecvid testi ile eser nihayete ermiştir.¹²⁹

Medd-i muttasıl konusunun alıştırmalarında ilahi söyleme, evdekilere sarılma, zıplama ve koşma gibi öğreneni fiziksel anlamda da harekete geçirecek etkinlikler vardır. Bu türde aktivitelerin varlığı öğrencinin derse olan ilgisini diri tutması açısından önemlidir. Günümüz eserleri arasında kalkale konusu anlatılırken sudoku kullanımı, idgâm-ı şemsiyye ve izhâr-ı kameriye kurallarında satranç oyununa yer verilmesi açısından da öne çıkmaktadır.

Konu anlatımları arasında dört-beş bölümde bir konu tekrarı adıyla âyetler verilip önceden işlenen derslerin unutulmaması ve pekiştirilmesi sağlanmaktadır. Kitabın sonunda ise bütün konuları içeren boyama, bulmaca ve test etkinliği bulunmaktadır. Ayrıca eserin yanında verilen tecvid kartında temel olan on altı kural kısa bir şekilde izah edilmiş, her kuralın nasıl ve hangi harflerde meydana geldiğine değinilmiştir. Bu kart günlük hayatta da bilgiye kolayca ulaşabilme ve tekrar edebilme imkânı sunması açısından istifadeye medardır.

Eserde Arapça kelimelerin altına nasıl okunacakları latinize edilerek yazılmıştır. Büyükler için doğru bulmadığımız ve yanlış okuyuşa sebebiyet verecek bu yöntem küçük yaştaki çocuklar için mazur görülebilir, fayda ve kolaylık sağlayabilir. Ancak belli bir yaşın üstü için öğrenmeyi, ilerlemeyi engelleyici ve tembelleştirici bir unsur olması olasıdır.

Konu sıralamasında ön sözde de belirtildiği üzere farklı bir yöntem izlenmiştir. İdgamlar ya da medler gibi birbirleriyle alakalı olup -genelde- aynı başlık altında ele alınan kaideler ayrılmıştır. Diğer güncel kitapların aksine tilâvet secdesi, sekte ve imâle gibi Kur'ân'daki kavramlara yer verilmiştir. Ama eserde mahreçlere değinilmeden doğrudan kuralların anlatımına geçilmiştir.

¹²⁹ Anne Mektebi Online, *Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi*, 51-95.

11. Mine Taşdemir Kuluç ve Tecvitli Masallar

Mine Taşdemir Kuluç İstanbul’da doğdu. İlköğretim ve lise eğitimini İstanbul’da tamamladı. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. Aynı üniversitede, Türk İslam Edebiyatı alanında yüksek lisansını tamamladı. İstanbul Ataşehir Ali İhsan Hayırlıoğlu Ortaokulu’nda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görev yapan yazarın yayınlanan kitapları Tecvitli Masallar, Kakao Ağacı, Kıkırdayan Hırka ve Maviş’tir.¹³⁰

Tecvitli Masallar kitabı, 60 sayfa ve 22 hikâyeden oluşmaktadır. Kitabın öğretim yöntemi adından da anlaşılacağı üzere hikâyeler yoluyla konuların anlatılmasıdır. Kitap içindekiler bölümü ile başlamıştır. Yazar ön sözde eserini geleceğin mimarları olan çocuklar için kaleme aldığını belirtmiş, tecvidin tanımını yapmış, lahn-ı hafî ve lahn-ı celî kavramlarını kısaca açıklamış ve Kur’ân-ı Kerîm’i tecvidli okumanın hükmünün farz olduğuna değinmiştir. Ön sözün devamında kısa bir dua yer almaktadır.

İlk masal harf-i med hakkında olup med harfleri olan elif, yâ ve vâv babaannelerinin daha uzun masal anlatmasını isteyen üçüz çocuklar olarak tasavvur edilerek hikâye edilmiştir. Bir sonraki masalda medd-i tabîi, çeşitli sebeplerle ince seslerden hoşlanmayan üç arkadaş olan Elif, Vâv ve Yâ üzerinden anlatılmıştır. Üçüncü masalda Hemze ve Sükûn isminde iki tavşan ile sebebi med, dördüncü masalda evleri birbirine bitişik olan ve her şeyi birlikte yapan Harfî Med ve Hemze isimlerindeki iki komşu ile meddi muttasıl, beşinci masalda Harfî Med ve Hemze adındaki iki arkadaşın birbirine darılması ile meddi munfasıl, bir sonraki masalda Harfî Med isimli annenin Lâzım adındaki bebeğinin olması ile medd-i lâzım, ve sırasıyla medd-i ârız hastalığına yakalanan ağaç ile medd-i ârız, Fer’î Med isimindeki dedenin Medd-i Lîn adını verdiği torunu ile medd-i lîn, mahallede saklambaç oynayan Med, Nûn ve Tenvin adlarındaki çocuklar ile ihfâ, Tenvin ve Sâkin Nûn isimindeki iki kardeş kedi ve altı yaramaz

Resim 8: *Tecvitli Masallar* eserinin kapağı

¹³⁰ Mine Taşdemir Kuluç, *Tecvitli Masallar* (İstanbul: Erkam Yayınları, 2022), 4.

tavşan olan Elif, Ha, Hı Ayın, Gayın, He'nin aralarının açılması ile izhar, iklâb adı verilen oyunu oynayan Sâkin Nûn, Tenvin ve Be isimli üç arkadaş ile iklâb konusu açıklanmıştır.¹³¹

On ikinci masalda Gunne ailesi ve İdgam Hanımın piknik hazırlığı ile idgâm-ı meal gunne, devamındaki masal Bila adındaki yaşlı adamın kısaca Lâm ve Râ dediği ikiz kızlara verdiği öğütler ile idgâm-ı bilâ gunne, Misleyn isminde armuda benzer bir meyvenin Nûn ve Mîm adlarındaki markalardan gunne de denen tuz ile ya da tuzsuz (gunnesiz) de yenilmesi ile idgâm-ı misleyn ve çeşitleri, Eymen ismindeki çocuğun rüyasında Tecvid ülkesine gitmesi ile idgâm-ı mütecâniseyn, Mütেকâribeyn Mahallesi ile idgâm-ı mütেকâribeyn, Şemsi isimli çocuğun güneşin bir parçası olan şemsi harfleri ziyaret etmeyi istemesi ile idgâm-ı şemsiyye, Kamer adındaki kız çocuğunun kamerî harflerle diyalogu ile izhâr-ı kameriye, Mîm isminde pek çok kişiyle çatışan kıza Sâkin lakabının verilmesiyle sâkin mîmin okunuşuyla ilgili hükümler (idgâm-ı misleyn meal gunne, ihfâ-i şefevî, izhâr-ı şefevî), Aysel hanımın mısırların patlamasını kalkale harflerinin patlamasına benzetmesi ile kalkale, Tecvid ülkesindeki Rahükü isimli hükümdarın verdiği hükümler ile râ harfi, son masalda ise Mert ismindeki çocuğa anlamakta zorlandığı tecvid kuralını bir tuzluğun anlatması ile lafzatullah konusundan söz edilmiştir.¹³²

Çoğu masalın sonunda, bazılarının ise içerisinde Kur'ân-ı Kerîm'den birkaç örnek kelime verilerek konunun pekiştirilmesi sağlanmıştır. Bazı masalların sonunda anlatılan kurala uyulduğu takdirde o kuraldaki harflerin mutlu olacağı ifade edilmiş, harflerin ya da masaldaki karakterlerin ağzından kuralı doğru uygulayan çocuklar için dua edilmiştir.

Eserin -çabuk yırtılma ya da zarar görmemesi açısından- kapağının sertliği, ilgi çekici olması ve merak uyandırması açısından görseli ve renklendirilmesi çocuklara uygundur. Her masal konusuna uygun şekilde resimlendirilmiş, bir yandan da anlatılan kuralla ilgili olan harflere göz, el, ayak, baston, ayakkabı, saç, toka ve sakal gibi detaylar eklenerek canlandırılmıştır. Masallarda kimi zaman sebeb-i med bir sülale, tecvid bir ülke, med bir şehir, nûn ve mîm birer tuz markası vb. şeyler olarak tasvir edilerek çocukların yabancı oldukları kavramlar daha güncel ve bildikleri kavramlara uyarlanarak daha iyi anlamalarına, kavramlarına çalışılmıştır.

Kuralların hikâye edilmesi ve sebep-sonuç ilişkisi kurulması sayesinde konuların akılda kalıcılığı artırılmış, masallardaki olaylarla kuralların öğrenimi sadece didaktik bir anlatım olmaktan çıkartılarak duygusal zekaya da hitap edilmesi sağlanmıştır.

Üçüncü masalda sebebi med anlatılırken elif harfinin hangi durumda hemze hangi durumda elif olarak isimlendirileceği gibi çok karıştırılabilecek bir husus elif harfinin şapka takması ya da başının

¹³¹ Mine Taşdemir Kuluç, *Tecvitli Masallar*, 9-33.

¹³² Mine Taşdemir Kuluç, *Tecvitli Masallar*, 34-60.

açık olması şeklinde sembolize edilerek izah edilmiştir.¹³³ Yine on birinci masalda iklâb konusu açıklanırken başına şapka takmayan ve patik giymeyenlere harekesiz denildiği bu yüzden de nûn harfine sâkin lakabı takılması da bu duruma örnektir.¹³⁴

On ikinci masalda idgâm-ı meal gunne konusu anlatılırken anlatılan kuralın harfleri alışılmışın dışında ve kolayca ezberlenebilecek bir şifreleme -olan “yemek memek ne varsa” tabirinin ilk harfleri yâ, mîm, nûn ve vâv- ile dile getirilmiştir.¹³⁵

Ancak beşinci ve onuncu masalarda kurallardaki ayrılık kavramı anlatılırken küsmek ve darılmak şeklinde çocuklara pek de iyi örneklik teşkil etmeyen konuların bulunduğu görülmüştür.¹³⁶ Her ne kadar beşinci masalın sonunda küsen karakterlerin ilişkilerinin iyi olduğu belirtilse de onuncu masalda hayvanların birbirine düşmanlık gösterdiği, kin beslediği açıktır. Bu husus taşınmak, birbirine uzak oturmak ya da iki farklı takım vs. şeklinde anlatılması tarafımızca daha uygun bulunmaktadır. Bu iki masal haricinde kitaptaki diğer masalların içerisinde dürüstlük, anne ve babanın rızasını almak, büyüklere saygı göstermek, ırkların birbirine üstün olmaması, Kuran’ı Kerim’i dinlemenin fazileti, arkadaşlık bağları, harama el uzatmamak, büyüklerin duasını almak gibi çok önemli dîni ve ahlakî değerler üzerinde durulmuştur.

Dipnot gibi ek açıklamalara yer verilmeyen eserde çocukların anlamakta zorlanacakları kıraat farklılıkları, tilâvet secdesi gibi zor sayılabilecek konulara değinilmemiştir. Ancak mahreçler, zamir ve durak işaretleri gibi bazı temel konulara da yer verilmemiştir. Kurallar hikâye etme yöntemiyle anlatılması sebebiyle mahreçlerden bahsedilememiş olması tabii olsa da zamir ve durak işaretleri hikâye edilebilir nitelik taşıması açısından ele alınabilirdi.

12. Ayşe Öztürk, Büşra Tuğtağ, Nilay Sarıca ve *Eğlenerek Tecvid Öğrenelim*

Eserin yazarlarından olan Ayşe Öztürk, 1993 yılında Pendik İmam Hatip Lisesi’nden mezun oldu. İlahiyat ön lisans eğitimini tamamladı. Hüdayi Kız Kur’an Kursu’nda İslami ilimler ve Suadiye Kız Kur’an Kursu’nda Kur’ân Kıraati alanlarında ihtisas yaptı. Meslek hayatına Millî Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nda başlayan Öztürk, burada 5 yıl görev yaptıktan sonra çeşitli sivil toplum kuruluşlarında ve anaokulunda idarecilik görevlerinde bulunan, eğitimcilere yönelik atölyeler düzenleyen ve sahada aktif olarak eğitimcilik yapan, aynı zamanda eğitim danışmanlığı hizmeti de vermektedir. Viyana Maarif Vakfı’nın 7-10 ve 10-18 yaş grupları için hazırladığı Kur’ân-ı Kerim müfredatının yazımını gerçekleştiren yazar, vakfin eğitimcilerine de danışmanlık yapmaktadır. Öztürk,

¹³³ Mine Taşdemir Kuluç, *Tecvitli Masallar*, 16-17.

¹³⁴ Mine Taşdemir Kuluç, *Tecvitli Masallar*, 32-33.

¹³⁵ Mine Taşdemir Kuluç, *Tecvitli Masallar*, 34-36.

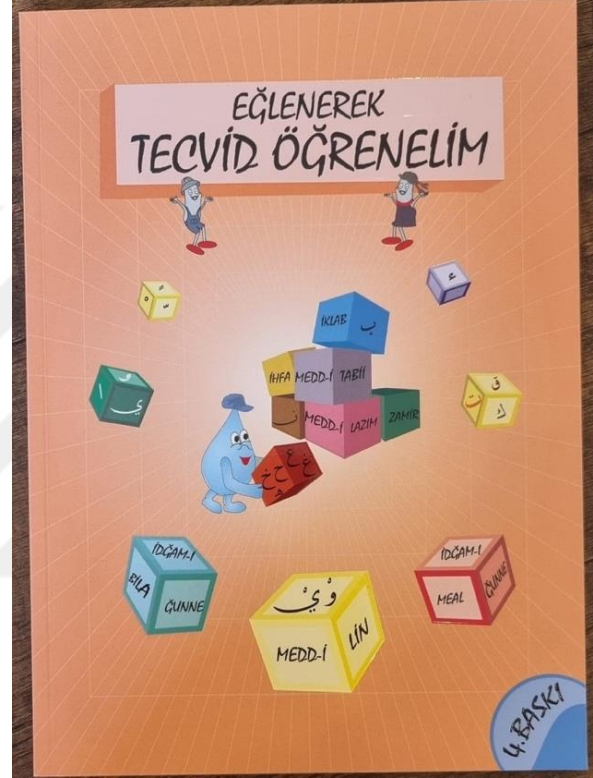
¹³⁶ Mine Taşdemir Kuluç, *Tecvitli Masallar*, 20-21-30-31.

hâlen İlke Akademi Vakfı'nda eğitim direktörlüğü ve üniversite koordinatörlüğü görevlerini sürdürmektedir.¹³⁷

Kitap Çalışmaları: *Eğlenerek Tecvit Öğreniyorum*, *Kur'an-ı Kerim Öğretiminde Oyunlar ve Etkinlikler*, *İlmihal Öğretiminde Oyunlar ve Etkinlikler*, *Peygamberimizin Hayatı: Mekke Dönemi*, *Çocuğumun Din Eğitiminde Aklıma Takılanlar* (Bölüm Yazarı), *Okul Öncesi Adap Seti: Öğretmen Kitabı ve Öğrenci Kitabı*, *Benim Peygamberim*, *Adap Hikâyeleri*.

Resim 9: *Eğlenerek Tecvid Öğrenelim* kitabının kapağı

Kitabın yazarlarından Büşra Tuğtaş, 1975'te İstanbul'da doğdu. 1993 yılında Pendik İmam-Hatip Lisesi'nden mezun oldu. Marmara Üniversitesi'nde İlahiyat Fakültesi'ni, Anadolu Üniversitesi'nde -açık öğretim ile- Sosyoloji ve Sosyal Hizmetler bölümlerini bitirdi. Yüksek Lisans tezini, İstanbul Aydın Üniversitesi'nin Sosyoloji Bölümü'nde İbn Haldun'un Ahmed Cevdet Paşa'ya etkisi üzerine yaptı. Aynı zamanda Medeniyet Üniversitesi'nde Eğitim Kurumu İşletmeciliği alanında tezsiz yüksek lisansını tamamladı. Hafızlık çalışması, Suriye Ebu'n-nur Üniversitesi'nde Arapça yaz kursu, Mısır Dil Kursları, Ürdün Arapça yaz kursu gibi pek çok eğitim aldı. Çeşitli vakıf ve derneklerde

Kur'an-ı Kerim öğreticiliği, Ev Okulu Koordinatörlüğü, imam hatip liselerinde meslek dersleri öğretmenliği ve müdür yardımcılığı, felsefe öğretmenliği gibi pek çok alanda çalıştı.

Bulmacalarla Kur'an Öğrenmeye Yolculuk ve *Eğlenerek Tecvid Öğrenelim* kitaplarının yazarıdır.¹³⁸

Kitabın yazarlarından Nilay Sarıca, 1985'te İstanbul'da doğdu. 2002 Şanlıurfa İmam hatip lisesinden mezun oldu. 2016 yılında Sakarya Üniversitesi İLİTAM programından aynı zamanda formasyon eğitimini alarak mezun oldu. 2006'da bir sene Mısır Fecr Arapça Dili Eğitimi kursunu aldı. Üsküdar İslam Medeniyet Vakfı Arapça Kursları ve Suriye Ebu'n-Nur Üniversitesi Arapça Yaz

¹³⁷ İlke Akademi, "İlke Akademi Ayşe Öztürk", *İlke Akademi* (15 Mayıs 2025).

¹³⁸ Büşra Tuğtaş, *Öz geçmiş hk.* (E-Posta 31 Ocak 2025, Alıcı: İlayda Feyza Nur Yücesoy).

Kursu'na katıldı. İlkokul çağındaki öğrencilere 5 sene ev okulu öğretmenliği kapsamında Kur'ân, Sıyer, İlmihal ve Ahlak Bilgisi dersleri verdi. 2 çocuk annesidir.¹³⁹

Hayatlarından bahsettiğimiz bu üç yazarın kaleme aldığı *Eğlenerek Tecvid Öğrenelim* kitabı 88 sayfadan ve 4 bölümden müteşekkildir.¹⁴⁰

İçindekiler bölümünün ardından ön söz mahiyetinde kitabın hazırlanma süreci ve bu süreçte dikkat edilen hususlar zikredilmiştir. Kitabın başında da belirtildiği üzere temel tecvid konuları klasik sıralama usulüne göre görsellerle canlandırılmış, her yaş grubunda pilot uygulama yapılmış ve diğer dillerdeki tecvid kitapları incelenmiştir.¹⁴¹

İlk bölümde Tecvid ilminin tanımı, harflerin mahreçleri, seslendirilmesi ve yanlış telaffuz edilmesi durumunda kelimelerin ve cümlelerin anlamını değiştireceğine değinilmiş ve bu durum örneklerle açıklanmıştır. Arap alfabesi tanıtılırken harfler, Türkçe ile benzerlik gösteren harfler ve Türkçede tam karşılığı bulunmayan harfler şeklinde iki başlıkla sunulmuştur. Harflerin seslendirilmesi başlığı altında her bir harfin çıkış yeri tabir edilirken -eğer varsa- Türkçede benzediği harf de dile getirilmiş ve çıkış yerleri gruplandırılıp resim üzerinde de gösterilerek öğrencilere kolaylık sağlanmıştır. Râ harfinin hükümleri maddeleştirilerek örneklerle işlenmiştir. Ardından konuyla ilgili eşleştirme, doğru-yanlış ve daire içine alma şeklindeki alıştırmalara yer verilmiştir. Lafzatullah konusundan bahsedilirken kuralı özetleyen bir kıtalık kısa bir şiir verilmiş ve daire içine alma, boyama, arıyı portakala ulaştırma tarzında farklı alıştırmalara yer verilmiştir. Kalkale ve harflerinin bir arada olduğu bir ibare, işaretleme, kutucuklara yazma, noktaları birleştirme etkinliklerinden sonra zamir meselesi ve kural hakkında şiir, işaretleme, eşleştirme, daire içine alma, harekeleme egzersizleriyle konular uygulamaya dökülmüştür. Durak işaretleri durulanlar, durulmayanlar, geçilmesi uygun olanlar olmak üzere üç başlık altında incelenmiş, arabaların üzerlerindeki durak işaretlerini trafik lambalarıyla eşleştirme, daire içine alma, bilmece, altınların üzerindeki durak işaretlerini uygun keselerle eşleştirme etkinlikleriyle pratik yapılmıştır. Duruş kuralları adı altında son harfi şeddeli, üstünlü tenvin vb. farklı durumların meydana gelmesi durumunda nasıl vakfedileceği sekiz maddede anlatılmıştır. Üzerinde kelime bulunan kiraz tanelerini nasıl durulacağına dair bilgi bulunan yapraklarla eşleştirme, verilen üç kelimeden doğru olarak durulan hâlini işaretleme aktiviteleriyle kitabın ilk bölümü sona ermiştir. Buraya kadar işlenen kurallar bölüm sonu alıştırmaları isminde çeşitli etkinliklerle desteklenmiştir.¹⁴²

İkinci bölümün başında üstünde harfi medlerin yazılı olduğu saksının her yaprağında bir med kuralı ve yapraktan akan damlalara o med kuralının meydana gelmesinde etkili olan harf ve işaretler

¹³⁹ Nilay Sarıca, *Öz geçmiş hk.* (E-Posta 31 Ocak 2025, Alıcı: İlayda Feyza Nur Yücesoy).

¹⁴⁰ Ayşe Öztürk vd., *Eğlenerek Tecvid Öğrenelim* (İstanbul, 2023).

¹⁴¹ Öztürk vd., *Eğlenerek Tecvid Öğrenelim*, 3-4.

¹⁴² Öztürk vd., *Eğlenerek Tecvid Öğrenelim*, 5-30.

konarak ilgi çekici ve kapsayıcı bir şekilde tasvir edilmiştir. İlk olarak medd-i tabîi, ardından sırayla medd-i munfasıl, medd-i muttasıl, medd-i lâzım, medd-i ârız ve medd-i lîn konuları çeşitli misaller ve alıştırmalar beraberinde üzerinde durulmuştur. Kitabın çoktan seçmeli sorulardan meydana gelen bölüm sonu testi ile ikinci bölümü sona ermiştir.¹⁴³

Kitabın üçüncü kısmında tenvin ve sâkin nûn ile ilgili kaideler hakkında ikinci bölümdeki gibi bir bitki ile simgesel bir anlatım kullanılmıştır. İdgâm-ı meal gunne konusu boyama, balık tutma, eşleştirme, işaretleme etkinlikleriyle, idgâm-ı bilâ gunne kuralı boyama, kurbağayı evine ulaştırma, iklâb konusu boyama eşleştirme, farklı olanı bulma alıştırmalarıyla, izhar ve ihfâ kuralları da konu anlatımlarının ardından boyama, daire içine alma, bilmece ve anlatılan konunun harfî üzerinde yazılı olan meyveleri sepete yerleştirme şeklinde çeşitli etkinlikler ışığında açıklanmıştır.¹⁴⁴

Eserin dördüncü yani son bölümünde sırasıyla idgâm-ı misleyn, sâkin mîmin -gunneli idgam, ihfâ ve izhar ile- okunuşu, idgâm-ı mütekâribeyn, idgâm-ı mütecâniseyn konuları beraberinde farklı misallerle ifade edilmiştir. Diğer bölümlerde de tatbik edildiği şekilde bölüm sonu alıştırmalarıyla bu kısımda işlenen tüm konuların tekrarı sağlanmıştır. Eserin son sayfalarında ise verilen bütün alıştırmaların cevap anahtarı mevcuttur.¹⁴⁵

Râ harfinin hükümleri, lafzatullah, kalkale gibi pek çok konunun anlatımlarının ardından Kur'ân'da en çok geçtiği yerler de zikredilmiştir. Bu bilgilendirme kuralı daha iyi kavramak ya da alıştırma yapmak isteyenler için de kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca her konudan sonra öğrendiklerimizi uygulayalım başlığı altında Kur'ân-ı Kerîm'den âyetlere yer verilerek kural öğrenciye talim ettirilmiştir.

Her konunun bireysel etkinliği haricinde birkaç kural anlatımından sonra alıştırma ve her bölümün sonunda da bölüm sonu testlerine yer verilmiştir. Bazı konularda araştırılabilir isimli bir kısımda öğrencinin kitap harici Kur'ân-ı Kerîm'den bulması gereken işlenen kuralla alakalı ödev niteliği taşıyan soruları yanıtlaması istenmiştir.

Dipnot gibi ek açıklamalara yer verilmeyen eserde kurallarla ilgili bilmece ve kısa şiir gibi diğer güncel kitaplarda bulunmayan bazı öğretim yöntemleri de tercih edilmiştir.

İdgâm-ı şemsiyye, izhâr-ı kameriye konuları ve Kur'ân-ı Kerîm'deki sekte, imâle gibi kavramlara değinilmemiştir.

Kitap ilk basıldığı 2012 yılından günümüze kadar İmam Hatip Ortaokullarında, özel okullarda ve Kur'ân kurslarında büyük rağbet görmüş, birçok öğretmenin ve öğrencinin ders kitabı olmuştur.

¹⁴³ Öztürk vd., *Eğlenerek Tecvid Öğrenelim*, 31-50.

¹⁴⁴ Öztürk vd., *Eğlenerek Tecvid Öğrenelim*, 51-70.

¹⁴⁵ Öztürk vd., *Eğlenerek Tecvid Öğrenelim*, 71-88.

13. Şükran Tokcan ve *Kur'an Yolculuğum Tecvid*

Resim 10: *Kur'an Yolculuğum Tecvid* eserinin kapağı

1994 yılının kasım ayında Konya’da dünyaya geldi. İlk ve orta öğretiminden sonra kız meslek lisesinin Çocuk Gelişimi alanında eğitim gördü. Liseyi bitirince Konya Selçuk Üniversitesi’nde Çocuk Gelişimi (ön lisans) bölümünden mezun oldu. Ardından Giresun Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde lisans eğitimini tamamladı. Bu sırada yaşam koçluğu eğitimi aldı. 2018 yılında Çözüm Eğitim Kurumunda öğrenci koçluğu yaptı. 2019-2021 yıllarında Artvin’in Kemalpaşa ilçesinde okul öncesi öğretmeni olarak görev yaptı. Halihazırda çocuk kitabı yazarlığı, içerik üreticiliği ve tasarım yapmaktadır.¹⁴⁶

Eserleri: *Ömer'in Kırmızı Ayakkabıları*, *Ağzımızdan Çıkan Kelimeler Nereye Gider?*, *Yaptığımız İyilikler Nereye Gider?*, *Boyamalı İslamla Büyüyorum Seti* (Güzel Ahlak, İbadet, Hısnul Muslim), *Boyamalı Dinimi Öğreniyorum Serisi* (Rabbimi Tanıyorum el-Esmau'l Husna), *Peygamberimi Tanıyorum*, *Kitabımı Tanıyorum* (Kur'an'da Geçen Hayvanlar ve Meyveler), *Kur'an Yolculuğum Elif Ba Seti* (Etkinliklerle Harfleri Öğreniyorum ve Etkinliklerle Kur'an-ı Kerim'e Geçiyorum), *Kur'an Yolculuğum Tecvid*.

Kur'an Yolculuğum Tecvid eseri 59 sayfa, 3 bölüm ve 25 dersten oluşmaktadır.¹⁴⁷ İçindekiler kısmının ardından tecvidin anlamı, tecvid ilminin amacı, tertîl üzere okumanın ne demek olduğu ve tecvid ilminin nereden geldiği hadisler ve âyetler ışığında açıklanmıştır. Birinci bölümün ilk dersinde mahrecin anlamı, ana mahreç bölgelerinin şema hâlinde gösterimi ile sırayla med harflerinin mahreci, boğaz, boğaz ortası, boğaz yukarısı, dil kökü ve üst damak, dil kökü ve küçük dil önü, dil ortası ve üst damak ortası, dil kenarı ile üst azı dişler, dil ucu ile üst ön damak, dil ucu ile iki üst ön diş etleri, dil ucu ile ön dişlerin üstündeki damak, dil ucu ile üst ön dişlerin dipleri, dil ucu ve ön alt dişlerin iç kısmı, dil ucu ve ön diş uçları, alt ile üst dudaklar ve geniz bölgesi olarak ana ve ara mahreçlerden oluşan on yedi mahreç noktası örnekler eşliğinde tanıtılmıştır. İlk dersin sonunda mahreçlerle ilgili çoktan seçmeli sorulara yer verilerek konunun pekiştirilmesine çalışılmıştır. İkinci derste izhâr-ı kameriye ve idgâm-ı

¹⁴⁶ Şükran Tokcan, *Öz geçmiş hk.* (E-Posta 11 Şubat 2025, Alıcı: İlayda Feyza Nur Yücesoy).

¹⁴⁷ Şükran Tokcan, *Kur'an Yolculuğum Tecvid* (Konya: Adn Yayınları, 2024).

şemsiye kurallarından kısaca söz edilmiştir. Bir sonraki derste vakf işaretleri anlatılırken her vakıf işareti bir arabanın üstüne konumlandırılıp karşısında bulunan trafik ışıklarının yeşil ya da kırmızı lambalarının yanmasıyla mesele görselleştirilerek izah edilmiştir. Bu konunun kavranması adına birkaç satırlık bir âyetteki geçilecek durak işaretlerini yeşil renk ile durulacak vakf işaretlerini kırmızı renk ile daire içine alma ve üzerinde durak işareti olan arabaları uygun trafik lambalarıyla eşleştirme şeklinde iki etkinlik verilmiştir. Vakf (Durak) kuralları sâkin olarak durulması gereken yerler ve uzatılarak durulması gereken yerler olmak üzere iki başlık altında incelenmiş ve örneklerle anlatım desteklenmiştir. Anlatımdan hemen sonra sakin adam ve kızgın adam silüetleri ile verilen örneklerin eşleştirilmesi ve üzerinde örneklerin bulunduğu yaprakların sâkin durma ya da uzatma durumuna göre boyanması istenmiştir. Med kurallarından bahsedilirken sebep-i med, hemze, sükûn ve sükûnun iki kısmı açıklanmış, ardından medd-i tabîi anlatılmış ve boyama alıştırmaları verilmiştir. Medd-i muttasıl konu anlatımı ve limonların içindeki örneklerden kurala uyanları daire içine alma, medd-i munfasıl açıklaması ve bal kabaklarının içerisinde verilen misallerden kural bulunanları daire içine alma, meddi lazımin izahı ve kuralın bulunduğu kelime gruplarının yer aldığı yıldızları boyama, medd-i ârız tarifi ve verilen kelimeleri okuyarak çiçekleri toplama etkinliği, medd-i lîn tanımı ve arabaları daire içine alma alıştırmalarıyla med kurallarının anlatıldığı birinci bölüm sona ermiştir. İki sayfalık değerlendirme soruları, med kaideleriyle alakalı eşleştirme soruları, cümlelerde bırakılan boşluklara bulmacanın içerisinde cevapları bulup yerleştirme etkinlikleri ile buraya kadar anlatılan konuların daha çok pratik edilmesi sağlanmıştır.¹⁴⁸

Lafzatullah konusu ile balık boyama etkinliği, râ harfinin kalın, ince ve hem kalın hem ince okunduğu yerler maddeler hâlinde sıralandıktan sonra yapboz boyama, kalkalenin tarifi ve karışık harflerin arasından kuralın harflerini bulma, zamir mevzusunun açıklaması ile uzatılan ve kısa okunan örnekleri eşleştirme alıştırmalarıyla kitabın ikinci kısmı tamamlanmış, birinci bölümün sonunda olduğu gibi bu bölümde de işlenen kurallarla ilgili iki sayfalık değerlendirme soruları, eşleştirme ve bulmaca alıştırmaları yer almaktadır.¹⁴⁹

Kitabın son bölümü olan üçüncü bölüm tenvin, sâkin nûn, gunne ve idgam kavramlarının açıklaması ve cezimli nûn ile tenvinden sonra ortaya çıkan tüm kuralların -harfleriyle beraber- şema hâlinde gösterimiyle başlamıştır. Ardından sırayla izhar kuralının açıklaması ile ayıcık ve bal kavanozu eşleştirmesi, iklâb konusu ve tabelaları okuma etkinliği, idgâm-ı meal gunne konusu ve okuyarak kümese ulaşma etkinliği, idgâm-ı bilâ gunne konu anlatımı ve şemsiye boyama çalışması, ihfâ konu anlatımı ve bal peteğindeki kuralın harflerini bulup boyama, idgâm-ı misleyn ve çeşitlerinin anlatımı ve

¹⁴⁸ Tokcan, *Kur'an Yolculuğum Tecvid*, 1-25.

¹⁴⁹ Tokcan, *Kur'an Yolculuğum Tecvid*, 26-39.

eşleştirme oyunu, idgâm-ı mütecâniseyn ve mütekâribeyn konuları şemalar üzerinden anlatılmıştır. Ardından son değerlendirme soruları, eşleştirme ve bulmaca ile kitap nihayet bulmuştur.¹⁵⁰

İdgâm-ı mütecâniseyn ve mütekâribeyn harfleri için ayrı şemalar, tenvin ve sâkin nûn ile ilgili olan tüm konuları barındıran tek bir şema, mahreç noktaları anlatılırken de bir şema kullanılarak önemli ve gerekli görülen yerlerde konuyu kişinin zihninde daha sağlam bir zemine oturtulmasına, bilgileri hiyerarşik veya kategorik olarak düzenlemesine yardım olunmuştur.

Mahreçler anlatılırken çocukların anlaması için ara mahreç bölgelerinin yerlerini açıklayan detaylı başlıklar verilmiştir. Uzun ve kafa karıştırıcı cümleler yoktur. Örneklerin sayısı ve çeşitliliği bakımından zengin ve doyurucu bir eserdir. Farklı etkinlikler olması eseri eğlenceli ve sürükleyici hâle getirmektedir.

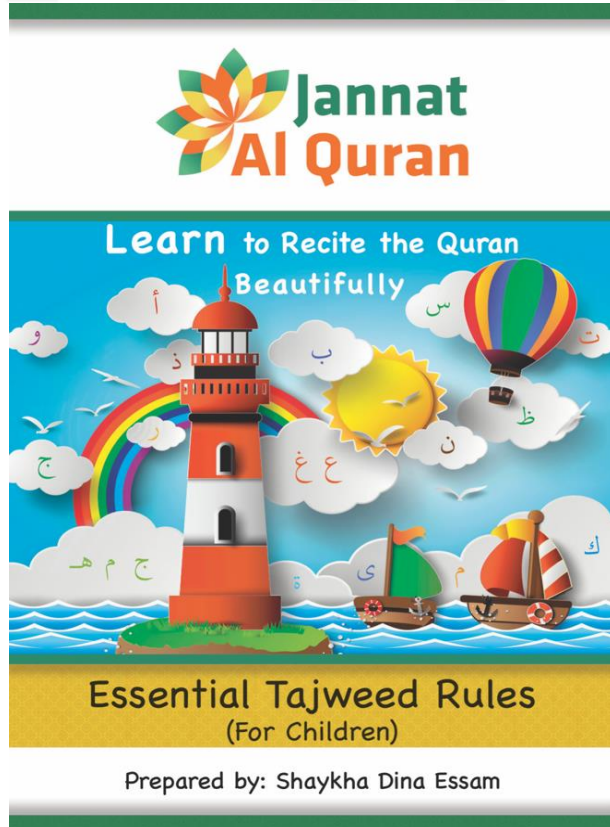
Dipnot gibi ek açıklamalara yer verilmeyen eserin kapağının sert olması, sayfaların ve görsellerin renklendirilmesi, harflerin puntosu, eserin boyutu ve taşınabilir olması açısından hafifliği çocuklar için münasıptır.

Küçük yaştaki çocuklara yönelik bir eser olduğundan tilâvet secdesi ve Kur'ân-ı Kerîm'de geçen sekte, imâle, işmam gibi terimlere değinilmemesi doğaldır.

14. Shaykha Dina Essam ve *Essential Tajweed Rules (For Children)*

Resim 11: *Essential Tajweed Rules (For Children)* eserinin kapağı

Eseri kaleme alan Shaykha Dina, Kur'ân-ı Kerîm'in hafızıdır ve aslen Mısırlıdır. Şu anda ailesiyle birlikte İngiltere'de yaşamaktadır. Mısır'daki el-Ezher'in el-Kıraat enstitüsünde eğitim gördü ve 10 kıraatte (Kur'ân-ı Kerîm'in farklı rivayetleri) icazet sahibidir. Mısır'da Kur'ân-ı Kerîm öğretecek öğretmenleri eğitmek için çeşitli kurslar vermiştir, şu anda da Birleşik Krallık'ta birçok öğretmene ders vermektedir. Ayrıca birçok talebesine tebliğ icazetleri ve senedler vermiştir. Shaykha Dina, Mısır'da Tecvid, Arapça, Fıkıh, Akaid, Siyer, Tefsir ve

¹⁵⁰ Tokcan, *Kur'an Yolculuğum Tecvid*, 40-59.

Hadis eğitimi almıştır. Şu anda bu kursları İngiltere’de yüz yüze vermektedir.¹⁵¹

Kitabın ismi “‘Temel Tecvid Kuralları (Çocuklar İçin)’” anlamına gelmektedir. Jannat Al Quran tarafından yayımlanan eser, 43 sayfadan oluşmaktadır.¹⁵²

Müellif eserin ön sözüne besmeleyle başlamış, Kur’ân tilâvetinin önemi hakkında hadis naklettikten sonra Arapça bilmeyen öğrencilere Kur’ân öğretirken onlara yardımcı olacak bir kılavuz eksikliğini görmesine binaen eserini telif ettiğini belirtmiştir. Kitabı yayınlayan Jannat Al Quran kurumunun kitaplarıyla her yaşta kişiye ve tüm seviyelere yönelik Kur’ân öğrenimini kolaylaştırmayı hedeflediklerini, Şatıbiyye yoluyla İmam Asım’ın Hafs rivayetininin esas alındığını, tecvid kaideleri İngilizce olarak anlatılırken kavramların Arapça hâlinin kullanılarak karşılıklarına ilave açıklamalarla yer verildiğine değinilmiştir. Yazar tecvid ilmini ve on kıraati kendisine öğreten hocalarına teşekkür etmiş, öğrencilere ve öğretmenlere özel mesajlar vermiştir. Öğrencilerin muvaffak olabilmeleri için günlük Kur’ân okunmasını şart koşmuş, öğretmenlerin ise niyetlerini devamlı tazelemeleri gerektiğini ve önceliğin Kur’ân’ı sevdirmek olduğunu hatırlatmıştır.

Ön sözün ardından el-Ezher Üniversitesi’nden pek çok hocanın kitap ve yayıncı kurum hakkındaki görüşleri paylaşılmış, içindekiler kısmına yer verilmiştir.

Konu anlatımına istiâze ve besmele ile başlanmış, manalarına ve nerede okunmaları gerektiğine değinilmiştir. Ardından tenvin ve sâkin nûn tanıtılmış, sırasıyla izhar, idgâm-ı meal gunne ve bilâ gunne, iklâb, ihfâ kuralları açıklanmıştır. Ancak kuralların anlatımında önce bir grup kelime verilmiş, bu örnekleri öğretmenin telaffuz etmesi sonra öğrencilerin okuması istenmiş, konu anlatımı daha sonra yapılmıştır. En son tenvin ve sâkin nûndan sonra kalın ya da ince harf gelmesi durumuna göre gunnenin kalın veya ince yapılması gerektiği örnekler eşliğinde anlatılmıştır. Özet bölümünde sâkin nûn ve tenvin ile ilgili hükümlerin bir-iki kelimeyle anlamları, harfleri ve gunne yapılıp yapılmadığı hakkındaki bilgilerinin hepsi şema hâlinde sunulmuştur. Sâkin nûn ve tenvin ile ilgili kurallarla alakalı bir okuma pratiği verilmiştir. Sâkin mîm başlığı altında dudak ihfâsı, dudak idgamı, dudak izharı açıklanmıştır. Şeddeli mîm ve nûn konularına değinilmiş, aralarda okuma egzersizleri verilmeye devam edilmiştir. Kamerî lâm ve şemsî lâm başlığında idgâm-ı şemsiyye ve izhâr-ı kameriye üzerinde durulmuştur. Kalkale kaidesinden bahsedilirken üç grup örnek kelime verilmiş ve öğrencilerden bu misalleri telaffuz eden öğretmenlerini dinleyip sesin netliği ve düzeyi açısından kalkalenin çeşitlerini anlamaları beklenmiştir. Med başlığı dahilinde öncelikle med ve harf-i med kavramları tanıtılmış, devamında medd-i tabî ve fer’î med açıklanmıştır. Ancak Fer’î med kapsamındaki kurallar izah edilirken medlerin isimleri verilmeden birinci grup, ikinci grup şeklinde ifade edilmişlerdir. Kalın ve ince harfler

¹⁵¹ Jannat Al Quran, “Qualified Egyptian Arabic and Quran Teachers | Online Quran Teacher”, *Jannat Al Quran* (Erişim 10 Ocak 2025).

¹⁵² Shaykha Dina Essam, *Essential Tajweed Rules (For Children)* (Jannat Al Quran, 2018).

zikredilirken bunların istisnası olan elif meddi, lafzatullah lâmi ve bunların ardından râ harfinin hükümleri gruplar hâlinde incelenmiştir. Özet ve okuma alıştırmalarının devamında durak işaretleri ve secde âyetlerinin bulunduğu yerler zikredilerek esere son verilmiştir. Durak işaretleri zikredilirken Secâvendî'nin tercihlerinin yanında Arap dünyasındaki Mushaflarda etkili olan İbnü'l-Enbârî'nin belirlediği bazı işaretler de bulunmaktadır.¹⁵³

Konu anlatımından evvel örneklerin verilmesi ve ilk olarak öğretmenin okuması yoluyla öğrencilerin yanlış bir uygulama yapması engellenmiş, öğrencilerin kuralların işitsel anlamdaki farklılıklarını ve mantığını çözmeleri sağlanmıştır. Kalkale çeşitlerinin de dinleyerek ayırt edilmesinin istenmesi öğrencilerin dikkatlerini toplamalarını sağlamaktadır.

Küçük notlarla bazı önemli uyarıların verilmesi, her ana başlığın bitiminde alıştırmalara geçilmeden evvel özet bölümünde kuralların hepsinin kısaca gözden geçirilmesi öğrencinin öğrendiklerini zihninde toparlamasına yardım olur. Kuralların harflerinin tamamı belli kelime ve cümlelerde toplanarak hafızı kolay bir hâle getirilmiş, akılda kalıcılığı artırılmıştır.

Eserdeki etkinlikler hem niceliksel anlamda hem de niteliksel açıdan kısır kalmıştır. Renklendirilmesi yeterli, bilgiler de kısa ve net olmasıyla beraber her konunun sonunda sadece okuma pratiği bulunmaktadır. Fer'î medler anlatılırken hemze sebebiyle olan medler dışında medd-i lâzımın çeşitlerinde, râ harfinin hükümlerinde de sıralamalı grup adları kullanılmıştır. Bu sebeple belki de kafa karışıklığına neden olmamak için verilmeyen fer'î med çeşitlerinin isimleri, öğrenciyi daha büyük bir çıkmaza sürüklemektedir.

¹⁵³ Shaykha Dina Essam, *Essential Tajweed Rules*, 1-37.

15. Firdaws Academy ve Tajweed Rules Book

Firdaaws Academi önde gelen bir çevrimiçi İslam akademisidir. Arapçayı akıcı bir şekilde konuşmak, Kur'ân'ı güzelce okumak ve ezberlemek için çevrimiçi İslami dersler vermektedir. Medine İslam Üniversitesi ve el-Ezher Üniversitesi gibi prestijli İslam üniversitelerinden mezun olan öğretmenler ile ABD, İngiltere, Kanada, BAE, Avustralya, Fransa dahil olmak üzere dünyanın her yerinden hem çocuklardan hem de yetişkinlerden oluşan öğrencileri için İslami çalışmalara ek olarak Arapça ve çevrimiçi Kur'ân öğretim programları düzenlemektedirler.¹⁵⁴

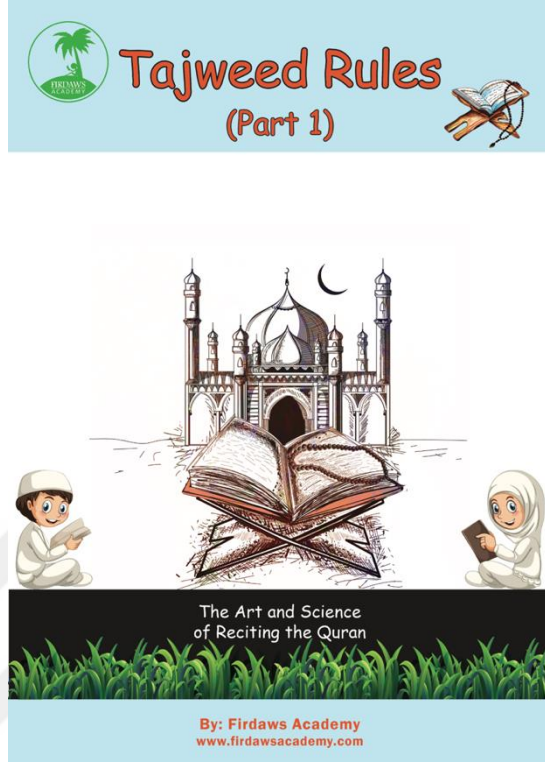
Kur'ân'ı öğrenmenin zor olduğu gayrimüslim ülkelerde yaşayan insanlara ulaşmayı hedefleyen

Firdaws Academy'nin Kur'ân ve Arapça öğretiminde beş temel ilkesi vardır. Bunlar nitelikli öğretmen, her öğrenciye özel materyal ve içerik kullanımı, aktif öğrenmeye teşvik etmek, öğretim sırasında teknoloji kullanımı, öğrenciler ve öğretmenler için de aylık geri bildirim vermektir.¹⁵⁵

Yukarıda bahsedilen kurum tarafından yayımlanan ve 4 parçadan meydana gelen eserin isminin Türkçe karşılığı Tecvid Kuralları'dır. Kitap öğretmenlere yapılan tavsiyelerle başlamıştır. Tecvid öğretmedeki niyet, derse besmele ile başlanılıp dua ile bitirilmesi gerektiği, öğrencilere karşı güler yüzlü ve merhametli olunması, çocuklara Allah'ı ve Peygamber Efendimiz'i (s.a.v.) sevdirmek, öğretmenin örnek bir rol model olduğunu hatırlatmak sûretiyle görünüş ve ahlaka dikkat edilmesi gibi bazı uyarılarda bulunulmuştur.

Tecvidin tanımı, önemi, kurucusu, hükmü, ortaya çıkmasının nedeni, lahn-ı hafî ile lahn-ı celî terimlerinin tanımları ve hükümleri açıklanmıştır. Maddeler hâlinde Kur'ân okumanın edepleri zikredilmiştir. İçindekiler bölümünün verilmesinin ardından istiâze ve besmele başlıkları altında istiâze ve bismelinin anlamları, okumanın hükmü, istiâzenin sesli ve sessiz okunma durumlarından bahsedilerek esere başlanmıştır.¹⁵⁶

Resim 12: Tajweed Rules Book kitabının kapağı

¹⁵⁴ Firdaws Academy, "Firdaws Academy | LEARN QURAN ONLINE | ONLINE QURAN ACADEMY", Firdaws Academy (Erişim 21 Mayıs 2025).

¹⁵⁵ Quran And Arabic, "Quran And Arabic Teaching Principles", Quran And Arabic Teaching (blog), 21 Mayıs 2025.

¹⁵⁶ Firdaws Academy, Tajweed Rules Book, ts., 1-3.

Şeddeli nûn ve mîm, kalkale ve dereceleri açıklanmış, konularla ilgili misaller verilmiştir. Sâkin nûn ve tenvin ile ilgili hükümler dahilinde sırasıyla izhar, iklâb, idgâm-ı meal gunne ve bilâ gunne, ihfâ ve ihfâda kalın ve ince gunne çeşitleri açıklanmıştır. Bütün konular işlenirken kuralın tanımı yapılmış, harfleri dile getirilmiş, okunuş şekli anlatılmış ve örnek kelimeler verilmiştir. Yine aynı tarzdaki anlatımla sâkin mîm ile alakalı kurallar bünyesinde dudak ihfâsı, dudak idgâmı ve dudak izharından söz edilmiştir.¹⁵⁷

İkinci kitapta medler bahsi içerisinde medd-i tabîî, medd-i bedel, medd-i 'ivaz, medd-i ârız, medd-i lîn, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i lâzım ve medd-i sıla çeşitleriyle beraber yer almaktadır. Her kaidenin tanımı yapılmış, uzatma miktarı ve örnek kelimeler verilmiştir. Tefhîm ve terkîk konuları kapsamında kalın, ince ve bazen kalın bazen ince harfler tanımları ve uygulama yöntemleri ile birlikte ifade edilmiştir.¹⁵⁸

Bir sonraki kitap Kur'ân harflerinin İngilizce karşılıklarıyla birlikte sunulmasıyla başlamıştır. Ardından beş ana mahreç bölgesi görsel üzerinden gösterilerek harfler, ana ve ara mahreçler hakkında sayısal bilgiler verilmiştir. Her bir harfin mahreç noktaları tek tek açıklanmış, konu hakkında birkaç sayfalık boşluk doldurma etkinliğine yer verilmiştir. Sıfat mevzusunda lâzımî ve ârızî sıfatlar örnekler eşliğinde açıklanmış, zıttı olan ve olmayan sıfatlar şema hâlinde gösterilmiştir. Başta zıddı olanlar olmak üzere sırayla tüm sıfatların harfleri kelime ve terim anlamları ele alınmıştır. Harflerin birbiriyle ilgili ilişkisi mütamâsil (المتماثل), mütacânis (المتجانس), mütেকârib (المتقارب) ve mütetbâid (المتباعد) olmak üzere dört grupta incelenmiştir. Mütetmâsil ve mütetekârib konusunda sağîr, kebîr ve mutlak durumlarına da değinilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'deki işmam ya da ihtilâs ve izhar veya idgam yapılması câiz olan istisnai durumlar zikredilmiştir. Tam ve nâkıs idgam, vasıl ve kat'ı hemzesi -vasıl hemzesinin harekelenmesi ve düşmesi durumları da dahil- üzerinde durulmuştur.¹⁵⁹

Son kitapta iki sâkin harfin buluşması bahsi aynı kelime içinde, kelime arasında, iki kelime arasında ve tenvinli nûnun iki sakinle karşılaşması şeklinde ayrı başlıklarda incelenmiştir. Vakf ve ibtida mevzusu içerisinde vakf çeşitlerinden vakfu'l-ıztırârî (الوقف الاضطراري), vakfu'l-ihdiyârî (الوقف الاختياري) ve vakfu'l-ihtibârî (الوقف الاختباري) açıklandıktan sonra vakfu'l-ihdiyârînin çeşitleri olan vakf-ı tâm (الوقف التام), vakf-ı kâfî (الوقف الكافي), vakf-ı hasen (الوقف الحسن) ve vakf-ı kabîh (الوقف القبيح) birbiri ardınca tanımlanmış, hükümleri ve konuya dair misaller verilmiştir. Nerelerde durulmaması gerektiği maddeler hâlinde anlatılmıştır. Medine Mushafındaki vakf işaretlerinden söz edilmiş, kat' ve sekte kavramlarına değinilmiştir. Kur'ân'da Şâtıbiyye yoluyla Hafs kıraatine göre sekte yapılması vâcib olan

¹⁵⁷ Firdaws Academy, *Tajweed Rules Book*, 4-16.

¹⁵⁸ Firdaws Academy, *Tajweed Rules Book*, 17-43.

¹⁵⁹ Firdaws Academy, *Tajweed Rules Book*, 1-36.

dört yer ve sekte yapılması câiz olan iki farklı yer birbiri ardınca gösterilmiştir. İbtida kavramı ve çeşitlerinden -tâm, kâfi, hasen ve kabîh- bahsedilmiş, tilâvet secdelerinin bulunduğu yerler zikredilmiştir. Önemli notlar adı altında imâle ve nebr gibi konular ele alınmıştır. Mekkî, Medenî, cüz, sûre, âyet kavramları ve sayısal değerleriyle birlikte izah edilmiştir. Kıraat ilminin tarihçesi, önemli kıraat alimleri ve tecvid ilminin amacı konularının üzerinde durulmuştur. Eser, yararlanılan kaynakların belirtilmesiyle son bulmaktadır.¹⁶⁰

Sâkin nûn ve tenvin ile ilgili hükümlerde her kuralda hem sâkin nûn hem de tenvin için ayrı ayrı örnekler gösterilmesi öğrencinin konuyu daha iyi kavramasını ve kurallara her açıdan vâkıf olmasını sağlamaktadır.

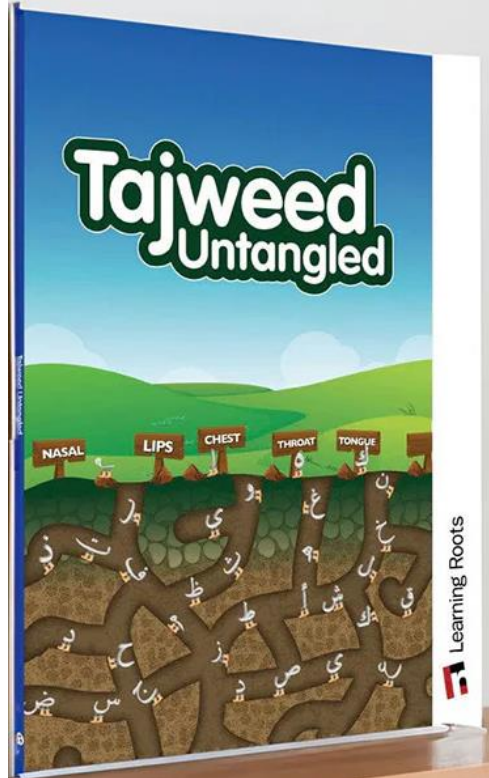
Anlatımı açık, basit ve anlaşılır olan eserde her konuda örnek kelimeler kullanılsa da misaller yeterli çeşitlilikte değildir. Renklendirilmesi çocuklar için uygun görünse de görsel kullanımı kâfi değildir.

Harflerin birbiriyle ilişkisine değinilmesi incelediğimiz diğer İngilizce, Türkçe ve Arapça eserlerde görülmeyen ve çocukların anlamakta zorlanabilecekleri, temel meselelerin yanında ayrıntı kalan bir husustur. İşmam ya da ihtilâs yapmanın câiz olduğu Kur'ân-ı Kerîm'deki istisnai durumlar, sekte yapılmasının vâcib ve câiz olduğu yerlerin zikredilmesi de yine bu minvalde sayılabilir.

16. Zaheer Khatri ve *Tajweed Untangled*

Learning Roots tarafından yayınlanan 2010 yılında yayımlanan eserin adında Tecvid kelimesinin yanında "Untangled" ifadesi kullanılmıştır. Untangled Türkçede karışık bir şeyi çözmek, sadeleştirmek, anlaşılır hâle getirmek anlamlarına gelmektedir. Kısaca Sadeleştirilmiş ya da Anlaşılır Tecvid gibi farklı başlıklarla adlandırılabilir. Bu isimlendirilmeyle, tecvidin karmaşık yapısını sade, kolay ve anlaşılır kılan bir kitap olduğuna dikkat çekilmektedir. Kitaptaki bölümler, bir tecvid kuralının uygulamada nasıl işlediğini gösteren Kur'ân-ı Kerîm'den örneklerle başlar. Örnekleri dinledikten sonra okuyucular, kuralları kendileri fark etmeye ve çözümlemeye teşvik edilir. Kurallar daha sonra açık bir şekilde izah edilir ve kolay

Resim 13: *Tajweed Untangled* kitabının kapağı

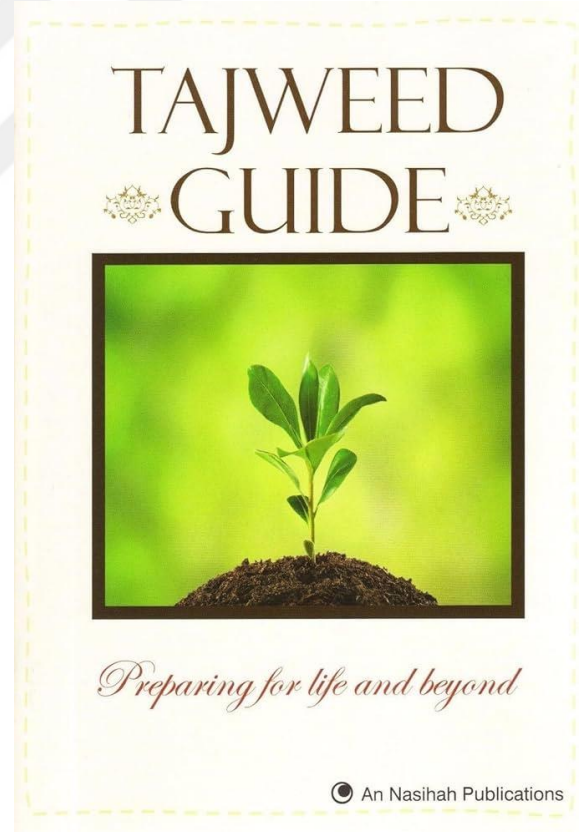
¹⁶⁰ Firdaws Academy, *Tajweed Rules Book*, 37-66.

tekrar edilebilecek şekilde düzenlenmiş sayfa yapısıyla sunulur. Ardından yazılı alıştırmalar ve uygulama satırları yer alır; bu da öğrenilen kuralların pekiştirilmesine yardımcı olur. Eserde sırasıyla mahreçler -ayrı başlıklar altında-, mahreç noktalarının konu özeti, harflerin özellikleri, istiâze, besmele, durak işaretleri, vakf yapma, kalın ve ince okuma (tefhîm-terkîk), lâm harfinin kuralları, râ harfinin kuralları, kalkale, gunne, sâkin nûn ve tenvin, sâkin mîm, idğam, hemzenin kuralları, doğal med, isteğe bağlı med, zorunlu med konuları açıklanmıştır. Eserin sonunda sözlük ve cevap anahtarı bulunmaktadır.¹⁶¹ Bütün temel tecvid kaidelerini içine alması yönüyle hem çocuklara hem de yetişkinlere uygun bir kitap olarak tanımlanmıştır. Konular sade ve anlaşılır bir İngilizceyle açıkça ifade edilmektedir. Bol miktarda uygulama alıştırması sayesinde, öğrenilen konuların hemen pratiğe dökülmesi sağlanmıştır. Etkinlikler, kuralları kişinin kendisinin keşfetmesini sağlayacak şekilde dizayn edildiğinden kurallar daha iyi hatırlanabilir. Kitap 76 sayfa, renkli ve yaklaşık A4 boyutlarında yumuşak kapaklıdır.¹⁶²

17. Tajweed Guide

Kitabın adı “Tecvid Rehberi”¹⁶³ anlamına gelmektedir. An Nasiha kurumu tarafından yayımlanan eser, 83 sayfadan oluşmaktadır. Eserde terimler başlığı altında harekeler, cezm, şedde, tenvin ve isti’lâ harfleri tanıtılmıştır. Sâkin mîm kuralları kapsamında idğam-ı şefevî, ihfâ-i şefevî ve izhâr-ı şefevî anlatılmıştır. Sâkin nûn ve tenvin ile ilgili hükümler içerisinde izhar, ihfâ, idgam ve iklâb konularından bahsedilmiştir. Lafzatullah, râ harfinin hükümleri ve kalkale mevzularına değinilmiştir. Med kuralları altında medd-i tabi, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i lâzım, medd-i ârız, medd-i lîn kaidelerinden söz edilmiştir. Eserin sonlarında vakf kuralları, dişlerin Arapça isimleri ve mahreçler üzerinde durulmuştur. Her kural, sayfanın bir tarafında en basit şekilde misallerle

Resim 14: Tajweed Guide kitabının kapağı

¹⁶¹ Zaheer Khatri, *Tajweed Untangled* (Learning Roots, 2013).

¹⁶² Learning Roots, “Tajweed Untangled | Best Tajweed Rules Book – Learning Roots”, *Learning Roots* (Erişim 03 Temmuz 2025).

Zaheer Khatri, “Tajweed Untangled - Zaheer Khatri: 9781905516315 - AbeBooks”, *AbeBooks* (Erişim 03 Temmuz 2025); Dar-us-Salam, “Tajweed Untangled | Guide to Quran Recitation | Dar-Us-Salam”, *Dar-Us-Salam Islamic Bookstore* (Erişim 03 Temmuz 2025).

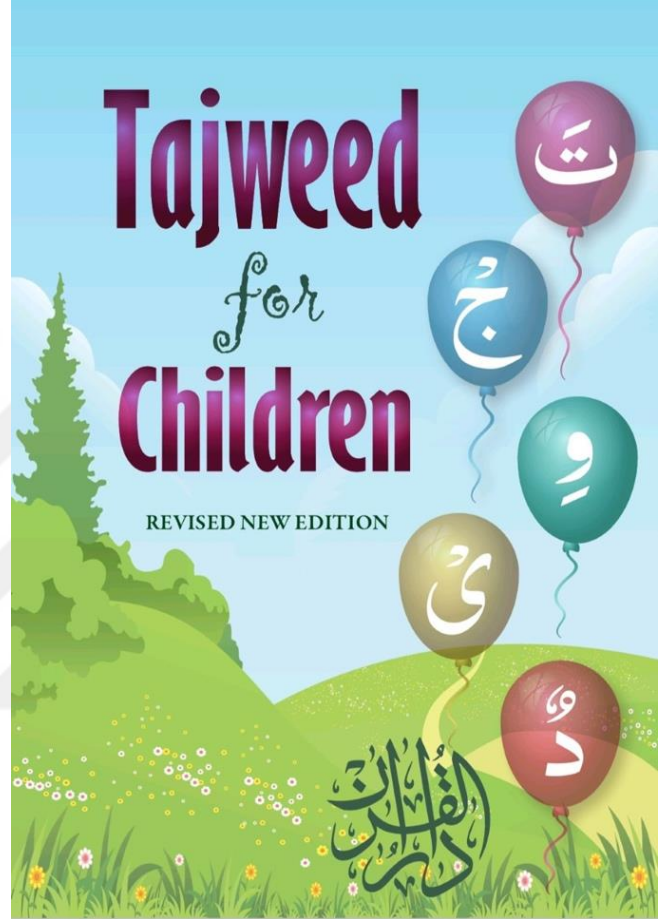
¹⁶³ Eseri online ya da fiziksel olarak temin etme imkânı olmaması sebebiyle internet ortamında hakkında bulunan malumatlar derlenmiştir.

açıklanır, ardından öğrencilerin kuralları fark etmelerini kolaylaştıracak şekilde hazırlanmış etkinlikler gelir. Sade bir dil ve anlaşılır bir üslupla kaleme alınmış kitap renkli ve A5 ile A4 boyutlarında mevcuttur.¹⁶⁴

18. Abdullah Fahim ve *Tajweed For Children*

Eser ulaşma imkânı bulunmayan kitaplardan biri olması hasebiyle hakkında kısaca bilgi verilecektir. Kitap Türkçede “Çocuklar için Tecvid” anlamına gelmektedir. Al Imaan İnstitute tarafından yayımlanmış olan eserin yazarı Abdullah Fahim’dir. Tecvid kaideleri anlaşılır bir dille kısa, öz ve kolay bir şekilde izah edilmiştir. Anlatımda görsellerden yararlanılmış, yer yer konumlandırılan bilgi kutuları ile hatırlatma ve ipuçları verilmiştir. Standart bir İngilizceyle kaleme alınan kitap, 37 sayfadan oluşmaktadır. Eserde tecvid, Kur’ân-ı Kerîm’i okumanın faziletleri, Kur’ân-ı Kerîm’i ezberlemenin faziletleri, Kur’ân okumaya nasıl başlanır, harekeler, sükûn ve tenvin, şeddeli nûn ve şeddeli mîm kuralları, sâkin nûn ve tenvin kuralları, sâkin mîm kuralları, kalkale, lâm harfinin kuralları, râ harfinin kuralları, medler, duraklama kuralları, yaygın vakf işaretleri, harflerin mahreçleri ve sıfatları konularından bahsedilmiştir.¹⁶⁵

Resim 15: *Tajweed For Children* kitabının kapağı

¹⁶⁴ Primary Ilm, “Tajweed Books”, *Primary Ilm* (blog), 31 Ocak 2022.

eBay UK, “Tajweed Guide Book”, *eBay UK* (Erişim 03 Temmuz 2025).

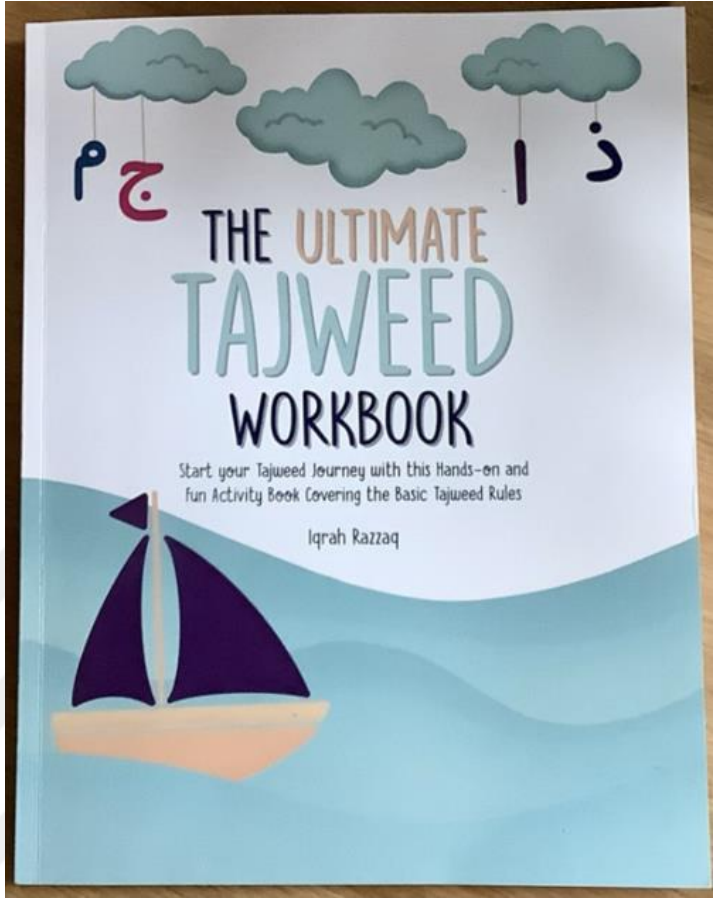
An Nasihah Publications, “Tajweed Guide”, *An Nasihah Publications* (11 Ekim 2012).

¹⁶⁵ Al-Imaan Institute, “Tajweed for Children”, *Al-Imaan Institute Online Bookshop* (blog) (Erişim 03 Temmuz 2025).

19. Iqrah Razzaq ve *The Ultimate Tajweed Workbook*

Resim 16: *The Ultimate Tajweed Workbook* kitabının kapağı

Kitabın ismi Türkçede ‘‘En Kapsamlı Tecvid Çalışma Kitabı’’ anlamına gelmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’i doğru bir şekilde, tecvid kurallarına uygun olarak okumak eğlenceli ve uygulamalı etkinliklerle öğretilmektedir. Çalışma kitabında, tecvid kuralları görsel olarak ve net, kolay anlaşılır bir dille anlatılmaktadır. Her açıklamadan sonra uygulamalı bir etkinlik ve bir test mevcuttur. Açıklamalar kısa parçalara bölünmüş, renkli ve dikkat çekici sayfalarla çocukların zorlanmadan öğrenilmesi sağlanmaktadır. Eserde ana mahreçler, ara mahreçler, gunne, kalkale, kalın harfler, râ harfî kuralları, lâm harfî kuralları, sâkin nûn ve tenvin

kuralları, ihfâ-i şefevî, idgâm-ı şefevî, izhâr-ı şefevî, şemsî harfler, kamerî harfler, vakf, sekte, med türlerinden medd-i ‘ivaz, medd-i sîla suğrâ, medd-i sîla kübrâ, medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i bedel, medd-i ârız, medd-i lîn, medd-i lâzım ve hurûf-ı mukattaa konuları yer almaktadır. Çocukların kuralları tatbik edebilmesi için Nâs, Felak, İhlâs, Kâfirûn ve Nebe sûreleri kitaba eklenmiştir. Görseller ve etkinlikler açısından zengin olan kitap 260 sayfadan oluşmaktadır.¹⁶⁶

¹⁶⁶ Al Qasas Learning, ‘‘The Ultimate Tajweed Workbook’’, *Al Qasas Learning* (Erişim 03 Temmuz 2025).
The Islam Shop, ‘‘The Ultimate Tajweed Workbook’’, *The Islam Shop* (Erişim 03 Temmuz 2025).

20. Silsiletu Futûhâtî'r-rahmân fî teysîri tecvîdi'l-Kur'ân (1. ve 2. Kitap)

((سلسلة فتوحات الرحمن في تيسير تجويد القرآن للأطفال (الكتاب الأول والثاني))

Resim 17: Silsiletu Futûhâtî'r-rahmân fî teysîri tecvîdi'l-Kur'ân kitabının kapağı

İki kitaplık bir seri olan bu eserlerin adı “Kur’ân-ı Kerîm’in okunmasını kolaylaştırmada Fütuhât-ı Rahman” anlamına gelmektedir. İlk kitap 2016 yılının aralık ayında, ikinci kitap 2019 yılının ağustos ayında Gazze’de el-Feth Uluslararası Eğitim ve Öğretim Akademisi tarafından yayımlanmıştır. Serinin birinci kitabı 48 sayfadan, ikinci kitabı 47 sayfadan oluşmaktadır.

Besmele, hamd ve dua ile başlayan ön sözde tecvid ilminin öneminden söz edilmiş, bu yüzden de Kur’ân okumaya ve tecvid hükümlerini öğrenmeye başlayanların işlerini kolaylaştırmak adına yeni bir yöntem sunulduğu belirtilmiştir. Kitapta ilk olarak sâkin nûn ve mîm harflerinin hükümlerine değinilmiş, bu önceliklendirme sâkin nûn hükümlerinin kolay olması ve iklâb kuralının çocuklar için kafa karışıklığına sebep olabileceği gibi nedenlerle gerekçelendirilmiştir.¹⁶⁷

Şeddeli mîm ve nûn ile ilgili hükümler kapsamında önce sakîn mimle ilgili kurallar olan dudak ihfâsı, idgâm-ı misleyn ve dudak izharı kısa ve net açıklamalarla tarif edilmiştir. Okuma, altını çizme, eşleştirme, verilen âyetten istenilen kuralları bulup boşluklu yerlere yazma, çoktan seçmeli sorular ve âyet dinleyip harekeleme etkinlikleriyle kuralların pekiştirilmesi sağlanmıştır. Yer yer Süleyman el-Cemzuri’nin Tuhfetu’l-Etfal adlı manzumesinden kurallarla alakalı beyitlere yer verilmiştir.

Sâkin nûn ve tenvin ile ilgili hükümler çerçevesinde izhar, idgam -ve çeşitleri-, iklâb ve ihfâ kaideleri ele alınmıştır. Konu anlatımlarından hemen önce büyük bir şema ile kurallar ve harfleri bir arada verilmiştir. Her konuda boşluk doldurma, kuralın harfini bulma, çoktan seçmeli sorular, dinleme

إعداد
أكاديمية الفتح العالية للتدريب والتعليم
مركز القرآن

¹⁶⁷ Al-Fath Academy, Silsiletu Futûhâtî'r-rahmân fî teysîri tecvîdi'l-Kur'ân (Daru'l-Feth, 2016), 1/3.

ve eşleştirme alıştırmaları sunulmuştur. İzhar, ihfâ, idgâm-ı meal gunne ve bilâ gunne kurallarına misal getirilirken her bir harf için ayrı örnek verilmiştir.¹⁶⁸

İzhar, ihfâ, idgâm-ı meal gunne ve bilâ gunne konularının örneklendirilmesinde her bir harf için farklı örnek getirilmesi öğrencinin olabilecek tüm ihtimalleri göz önüne getirebilmesine ve konuyu tam olarak kavramasına katkı sağlar. Kullanılan kapsamlı şemalarla öğrenenin gözünde genel bir çerçeve oluşturulmuş ve konuların ezberlenmesi kolaylaştırılmıştır. Dinleme etkinliği ile çocuğun işitsel zekasına da hitap edilir, dinleme becerisini geliştirir, çoklu duyuşsal öğrenme sağlar. Kısa ve net açıklamalar öğrencinin sıkılmasını ve kafa karışıklığını engeller.

Serinin ikinci kitabına medlerin temeli olan medd-i tabîi kaidesiyle başlanmış ve Süleyman el-Cemzûrî'nin manzumesinden kuralla alakalı beyitlere yer verilmiştir. Altını çizme, uzatılan harfi bulma, uygun harf-i meddi yerleştirme ve kelimeleri uzatıldıkları harfe göre gruplandırma alıştırmalarının ardından hemze sebebiyle oluşan medler başlığı altında medd-i muttasıl, medd-i munfasıl ve medd-i bedel izah edilmiş, yine Süleyman el-Cemzûrî'nin manzumesinden konularla alakalı beyitlere yer verilmiştir. Eşleştirme, altını çizme, okuma, dinleyip harekeleme, çoktan seçmeli sorular ve dinleyip kuralları bulma etkinlikleriyle konuların uygulanması sağlanmıştır. Sükûn sebebiyle oluşan medler kısmında da medd-i lîn, medd-i lâzım, medd-i sîla -çeşitleriyle beraber- ve medd-i 'ivaz açıklandıktan sonra altını çizme, eşleştirme, okuma, çoktan seçmeli sorular, doğru-yanlış dinleyip harekeleme ve kuralların harflerini yazma şeklindeki etkinliklerle kurallar pratik edilmiştir.¹⁶⁹

¹⁶⁸ Al-Fath Academy, *Silsiletu Futûhâtî'r-rahmân fî teysîri tecvîdi'l-Kur'ân*, 2016, 1/4-48.

¹⁶⁹ Al-Fath Academy, *Silsiletu Futûhâtî'r-rahmân fî teysîri tecvîdi'l-Kur'ân* (Daru'l-Feth, 2019).

21. Fatıma Abdu'n-Na'im İsmail ve Zehratu'r-reyhân fî tecvîdi'l-Kur'ân (1. ve 2. Seviye)

((المستوى الأول - المستوى الثاني) زهرة الريحان في تجويد القرآن - فاطمة عبد النعيم إسماعيل)

Resim 18: Zehratu'r-reyhân fî tecvîdi'l-Kur'ân kitaplarının kapakları

Fatıma Abdu'n-Na'im İsmail'in kaleme almış olduğu iki seviyelik iki ayrı kitabının ilki 2023 yılında, ikincisi 2024 yılında Kahire'de yayımlanmıştır. Kitapların isimleri "Kur'ân tecvidinde güzel kokulu çiçekler" anlamına gelmektedir.

İki kitaptan oluşan serinin ilk kitabı 126 sayfa, ikinci kitabı 128 sayfadan

oluşmaktadır. Kitapların ön sözlerine Allah'a hamd ile başlanmış, Kur'ân'ı tertil üzere okumanın, öğrenmenin ve öğretmenin ehemmiyeti hakkında âyetler ve hadisler zikredilmiştir. Yazar, Allah'ın lütfu ve ihsanıyla uzun yıllardır Arapça ve İngilizce konuşanlara Kur'an-ı Kerim'i okumayı öğretme şerefine nail olduğundan bu süreçte birçok öğretmenin ve velinin, çocuklara uygun, sade bir şekilde açıklanmış, yeterli alıştırmalarla desteklenmiş bir tecvid kuralları kitabına ihtiyaç duyduğunu gözlemlediğinden bahsetmiş. Müellif bu gerekçelerle dua, istihare ve istişare sonrası, bu alanda sade ve anlaşılır bir kaynak oluşturmanın gerekli olduğuna karar vermiştir. Yazdığı kitabın çocukların seviyesine uygun, tecvid kurallarının sade bir dille anlatıldığı, her bir kural için Kur'ân-ı Kerim'den yeterli sayıda örnek verildiği, kuralların hafızada kalmasını ve uygulamayı kolaylaştıracak soruların ve çocukların ilgisini çekecek eğlenceli etkinlikler ile alıştırmaların yer aldığı bir kaynak olarak tanımlamıştır.¹⁷⁰

Kitapta konular belirli karakterler eşliğinde soru-cevap metodu kullanılarak diyalog şeklinde anlatılmıştır. Bu karakterler Fatıma isimli bir öğretmen ve Zeynep ile Yahya adındaki iki öğrencisidir. Konuların anlatımından önce bu kahramanlar tanıtılmış, kitabı kullanacak olan çocuğun ismini, sevdiği rengi, en yakın arkadaşını, en sevdiği öğretmeni ve sûreyi yazması için bir sayfa verilmiştir.¹⁷¹ Çocukların kendileri hakkındaki bu bilgileri yazmaları istenerek kitaplarını kişiselleştirmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması güzel düşünülmüş bir detaydır. İlk olarak istiâze ve besmelenin manaları

¹⁷⁰ Fatıma Abdu'n-Na'im İsmail, Zehratu'r-reyhân fî tecvîdi'l-Kur'ân (Kahire: İbsâr Yayın, 2023), 1/3.

¹⁷¹ İsmail, Zehratu'r-reyhân, 2023, 1/5-6.

ile maddeleştirerek vecihleri, Tevbe sûresindeki vecihleri, bir grup insanla beraber okunursa nasıl -gizli ya da açıktan- söyleneceği, sûreler arasındaki vecihlerinin anlatımının ardından boşluğu tamamlama ve iki klasik soru alıştırmaları verilmiştir.¹⁷²

İkincil olarak şeddeli nûn ve mîmin hükümleri kapsamında şedde ve gunnenin anlamı, görsel kullanımıyla iki harfin mahreç bölgelerinden telaffuz edilişi, gunne sıfatının nasıl uygulanacağı, nûn ve mîmin ne kadar tutulması gerektiği ve hangi çeşit gunne olduğuna değinilmiş, içinde şeddeli nûn ve mîmin olduğu kelimelerden oluşan iki sayfalık bir okuma alıştırması verilmiştir. Şeddeli nûn ve mîmle biten kelimelerde vakf edilme durumu, iki sayfa okuma alıştırması, şeddeli nûn ve mîm harflerinin ne kadar tutulması gerektiği ve hangi çeşit gunne olduğu ifade edilmiştir. Boşluk doldurma, klasik soru, verilen âyetlerdeki şeddeli mîm ve nûn harflerini daire içine alıp kuralı uygulayarak okuma gibi çeşitli etkinliklerin ardından Kur'ân-ı Kerîm öğrenme ve öğretmekle ilgili bir hadis-i şerifle konu sonlandırılmıştır.¹⁷³

Bir sonraki konu olan sâkin mîmin hükümlerinde idgâm-ı misleyn sağîr, dudak izharı ve dudak ihfâsı kuralları açıklanmıştır. Her bir kuralın ve kuraldaki kelimelerin -ihfâ, idgam, sağîr, izhar- anlamı, nasıl uygulandığı örnekler eşliğinde gösterildikten sonra boşluk doldurma, verilen âyetlerdeki kuralla alakalı harfleri daire içine alıp kuralı uygulayarak okuma uygulamaları sunulmuştur. Tekrar bölümünde doğru cevabı seçme, eşleştirme, doğru-yanlış aktiviteleriyle konular gözden geçirilmiştir.¹⁷⁴ Son bölümde sâkin nûn ve tenvin başlığı içerisinde izhar, idgam -gunneli ve gunnesiz-, iklâb ve ihfâ konuları harfleri ve nasıl uygulandığı; okuma, boşluk doldurma, doğru-yanlış, daire içine alma, hatalı örnekleri düzeltme, eşleştirme, bulmaca alıştırmaları ile konular pratik edilmiştir. Kur'ân okumanın sevabı hakkında bir hadis nakledilerek kitabın son bölümü bitirilmiştir.¹⁷⁵ Şu ana kadar işlenen tüm konular hakkında tecvid kaidelerinin harflerini yazma, sûredeki kuralları bulma ve eşleştirme gibi çeşitli etkinliklerle bütün meseleler son kez tekrar edilmiştir. Fihrist ve öğrencinin ismini yazabileceği bir takdir belgesi ile eser son bulmuştur.¹⁷⁶

Kitaptaki az sayıda konu kısa açıklamalar, anlaşılır bir dil ve bol görsel kullanımıyla detaylıca incelenmiştir. Ara ara yer verilen mûlahaza adlı kısımlarda küçük notlarla konuyla ilgili istisnai durumlar dile getirilerek öğrenci uyarılmış, hatırla başlığı altında konular daha özet bir şekilde hatırlatılmış, tekrar edilmiştir.

¹⁷² İsmail, *Zehrâtü'r-reyhân*, 2023, 1/7-17.

¹⁷³ İsmail, *Zehrâtü'r-reyhân*, 2023, 1/18-33.

¹⁷⁴ İsmail, *Zehrâtü'r-reyhân*, 2023, 1/34-67.

¹⁷⁵ İsmail, *Zehrâtü'r-reyhân*, 2023, 1/68-116.

¹⁷⁶ İsmail, *Zehrâtü'r-reyhân*, 2023, 1/117-125.

Her konunun sonunda verilen hadislerle öğrencinin motive edilmesi, bilgilenmesi ve öğrendiklerinin önemini kavraması sağlanmıştır. Örneklerin niceliği kâfi gelse de çeşitlilik açısından diğer günümüz kitaplarına göre sınırlı kalmıştır.

Harflerin puntosu, kitapların boyutu ve taşınabilirliği çocuklar için münasiptir. Kitapların sonunda öğrencinin adının yazılacağı takdir belgesinin bulunması öğrencinin motivasyonunu artırır, özgüvenini destekler, çabasının fark edildiğini ve değerli olduğunu hissettirerek başarısını ve emeğini somut bir şekilde görmesini sağlar.

İkinci kitap da birinci seviyenin kitabıyla aynı ön söz, metot ve karakterlere sahiptir. İlk olarak lahn konusu lahnın tanımı, celî ve hafî olmak üzere iki kısmı, hükümleri izah edilmiştir. Boşluk doldurma ve bulmaca aktiviteleri ile konunun daha iyi kavranması sağlanmıştır.¹⁷⁷ Medler başlığı bünyesinde fer'î ve aslî medler olmak üzere bütün med çeşitlerini barındıran kapsamlı bir şema verilmiştir. Daha sonra evvelen aslî medlerden sırasıyla medd-i tabîî, medd-i sîla suğra, medd-i 'ivaz kuralları misaller eşliğinde işlenmiş ve boşluk doldurma, okuma ve çoktan seçmeli sorularla anlatım desteklenmiştir. Ardından fer'î medlerden de hemze sebebiyle meydana gelenler sırasıyla medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i bedel ve medd-i sîla kübrâ anlatılmıştır. Doğru-yanlış, boşluk doldurma, çoktan seçmeli sorular ve eşleştirme alıştırmalarına yer verilmiştir. Son olarak fer'î medlerden de sükûn sebebiyle oluşanlar sırasıyla medd-i ârız, medd-i lîn ve medd-i lâzım -harfte ve kelimede- kaidelerinden bahsedilmiştir. Özellikle çocuklar için biraz karışık sayılabilecek medd-i lâzım fazla sayıda örnekle uzunca incelenmiştir. Bölüm sonunda boşluk doldurma ve eşleştirme uygulamaları sunulmuş, Kur'ân-ı Kerîm hakkında bir hadis-i şerif nakledilmiştir.¹⁷⁸

Tefhîm ve terkîk mevzusu dahilinde daima kalın olan harfler, daima ince olan harfler, bazen kalın bazen ince olarak okunan elif meddi, râ ve lafzatullahtaki lâm harflerinin durumları beraberinde çok sayıda örnek ve okuma alıştırmaları ile ele alınmıştır. Boşluk doldurma, doğru-yanlış ve farklı olanı bulma etkinlikleriyle konu pekiştirilmiştir.¹⁷⁹ Benzer faaliyetlerle kalkale ve çeşitlerinden söz edildikten sonra son olarak durak işaretleri üzerinde durulmuştur. Durak işaretlerinin içerisinde sadece Türkiye'deki Mushaflarda baz alınan Secâvendî tercihleri değil, Arap dünyasındaki Mushaflarda etkili olan İbnü'l-Enbârî'nin belirlediği birkaç işaret de yer almıştır.¹⁸⁰ Kitapta Kur'ân'dan verilen birkaç sayfalık örnek âyetlerle şimdiye kadar anlatılan bütün kuralların bulunması ve uygulanması istenerek tüm

¹⁷⁷ Fatıma Abdu'n-Naîm İsmail, *Zehrâtü'r-reyhân fî tecvîdi'l-Kur'ân* (Kahire: İbsâr Yayın, 2024), 2/7-14.

¹⁷⁸ Al-Fath Academy, *Silsiletü Futûhâtü'r-rahmân fî teysîri tecvîdi'l-Kur'ân*, 2019, 2/15-78.

¹⁷⁹ İsmail, *Zehrâtü'r-reyhân*, 2024, 2/79-105.

¹⁸⁰ İsmail, *Zehrâtü'r-reyhân*, 2024, 2/106-120.

konuların genel bir tekrarı yapılmıştır. İlk kitaptaki gibi fihrist ve öğrencinin ismini yazabileceği bir takdir belgesi ile eser sona ermiştir.¹⁸¹

22. Medîha Salih Mehdî ve Ahkâmu't-tecvîd li'l-etfâl

(أحكام التجويد للأطفال - مديحة صالح مهدي)

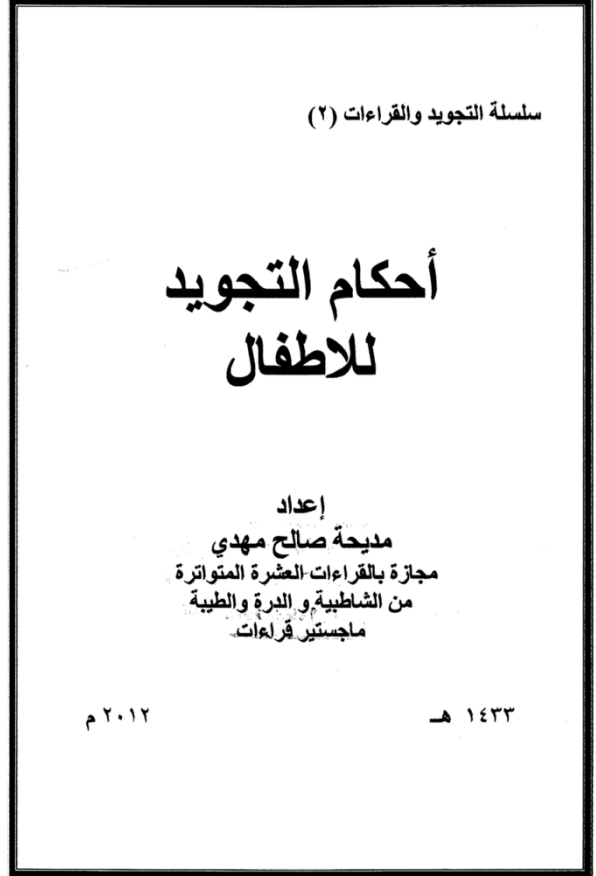
Resim 19: Ahkâmu't-tecvîd li'l-etfâl eserinin kapağı

Ahkâmü't-tecvîdu li'l-etfâl isimli eser “Çocuklar için Tecvidin Hükümleri” anlamına gelmekte ve 84 sayfadan oluşmaktadır. 2012 yılında yayımlanmış olan eserin müellifi Medîha Sâlih Mehdî’dir.

Eserin ön söz kısmı hamd ve salavatla başlamış, Allah katında Kur’ân’ı tilâvet ve hıfz edenin ne kadar kıymetli olduğuna değinilmiştir. Ardından yazar bu durumun kendisini kıraat ve ezber merkezlerindeki değerli öğrencilere, temel tecvid kurallarını, Şeyh Süleyman el-Cemzûrî’nin *Tuhfetü'l-Etfal* adlı eserinden hareketle, kısa tanımlarla, daha fazla örnek ve uygulama ile resimli, renkli ve basitleştirilmiş bir şekilde öğretmek için bölünmüş bir yöntem geliştirmeye yönelttiğinden bahsetmiş. Ve böylece ezber öğrencisini, Yüce Allah’ın vahyettiği şekilde,

teorik ve pratik kuralların bilgisiyle, tilâvet ve zikirle Allah’ın kitabını ezberleyebilecek üstün bir seviyeye çıkarabileceğini belirtmesinin ardından dua ve salavatla ön sözü tamamlamıştır.¹⁸²

Konu anlatımı tecvidin lugavi ve ıstılahi tanımı, faydası ve gayesiyle başlamış, tecvid nazari ve amelî olmak üzere iki kısımda incelenerek hükümleri ve delilleri açıklanmıştır. Sahih Kur’ân kıraatinin mertebeleri başlığı altında tahkik, tedvîr ve hadr kavramlarından söz edilerek en doğru olan okuyuş şeklinin tahkik olduğu dile getirilmiştir. Daha sonra sırasıyla istiâze ve bismelenin anlamı, sîgası, mahalli, hükmü ve sûrelere onlarla başlanın vecihlerinden bahsedilmiştir.¹⁸³ Sâkin nûn ve tenvinin hükümleri hakkında *Tuhfetü'l-etfal*’den ilgili kısım verilip beyitlerin içindeki kavramlar tek tek izah edilmiştir. İlk olarak izharın tanımı, harfleri dile getirilmiş, örneklendirme her harfin sâkin nûnla aynı

¹⁸¹ İsmail, *Zehratu'r-reyhân*, 2024, 2/121-127.

¹⁸² Medîha Salih Mehdî, *Ahkâmu't-tecvîd li'l-etfâl*, 2012, 1.

¹⁸³ Mehdî, *Ahkâmu't-tecvîd li'l-etfâl*, 2-8.

ve ayrı kelimelerde olması ve tenvinli hâli olmak üzere üç durumu toplam on sekiz kelime üzerinden tablo şeklinde anlatılmıştır. *Tuhfetü'l-Etfâl*'den idgam ile ilgili kısım verilmiş, idgamın tanımı, harfleri ve bilâ gunne ile meal gunne olmak üzere iki bölümü örnekler eşliğinde işlenmiştir. İklâb ve ihfâ konuları da aynı metodla açıklandıktan sonra her bir ihfâ harfine yönelik hem tenvin hem de sâkin nûn ile misaller verilmiştir. Şeddeli nûn ve mîm, gunne ve mertebeleri, sâkin mîmin hükümleri -dudak ihfâsı, dudak idgamı ve dudak izharı-, sâkin lâmin kısımları -emir lâmi, kamerî ve şemsî lâm, harflerde, fiillerde ve isimlerde bulunan lâm- örnekler eşliğinde anlatılmıştır.¹⁸⁴

Med ve harf-i med meddin tanımı yapılmış, aslî ve fer'î olmak üzere sınıflandırılmıştır. Aslî med başlığı altında medd-i tabîî, medd-i bedel, medd-i 'ivaz, medd-i sîla suğra, medd-i sîla kübrâ, fer'î med başlığı altında medd-i muttasıl, medd-i munfasıl, medd-i ârız, medd-i lîn, medd-i lâzım konularının üzerinde durulmuştur. Tefhîm ve terkikin manası, bu açıdan harflerin istifale ve isti'lâ sıfatlarına sahip olması, infitah ve itbak sıfatlarından biriyle muttasıl olma durumuna göre ise kalınlık derecelerinden bahsedilmiştir. Elif ve lâm harflerinin bulundukları hâle göre kalınlığı ve inceliği, râ harfinin hükümleri, vasıl hemzesinin -isim, fiil ve harflerdeki- durumu, vakf yapıldığında okunan geçildiğinde düşen elifler açıklanmıştır. Ana mahreç noktaları önce resim sonra şema üzerinden gösterilerek tek tek ele alınmış, her harfin mahreç bölgesi, nasıl telaffuz edildiği, telaffuz edilirken organların görünüşü ve sahip olduğu sıfatlar zikredilmiştir. Harfleri; telaffuz edilirken hava akımı olup olmaması, sesin dil ve damak arasında sıkışıp sıkışmaması, sesin yönü ve kesilip kesilmemesi gibi nedenlerle sahip oldukları sıfatlar anlatılmıştır. Kalkale ve üç kısmı, vakf, kat' ve sekte kavramları, vakfin çeşitleri, sekte ve bulunduğu yerler ifade edilmiştir. Eserin sonunda kaynakça ve fihrist bölümleri bulunmaktadır.¹⁸⁵

Her kuralın anlatımına *Tuhfetü'l-Etfâl*'den o kaideyle alakalı bölüm alıntılanarak başlanmıştır. Eğer varsa kuralın harflerinin bir arada olduğu kelime ya da tabirler zikredilmiş, her kuralın örneklerinin -mevcut ise- iki durumu için de ayrı ayrı misaller verilerek konunun iyice anlaşılmasına çalışılmıştır. Nicelik bakımından örnekler yeterli miktardadır.

Kitap her ne kadar renklendirilmiş ve sayfa kenarları çeşitli şekillerle süslenmişse de mahreç bölgeleri dışında görsel kullanımı mevcut değildir. Şema ve tablo kullanımı etkin bir şekilde kullanılmıştır.

Kurallar anlatılırken hükümlerinin söylenmesi, meddin tasnifi -aslî ve ferî olarak- ve medd-i lâzımın kısımları -harfte, kelimedde, muhaffef ve musakkal olarak-, kalkalenin kısımları, vakf çeşitleri, vasıl hemzesinin durumları, elifin vasıl ve vakf durumundaki halleri gibi çocuklar için yazılmış bir esere göre fazla ayrıntılı denilebilecek ve zorlanabilecekleri konular da ele alınmıştır.

¹⁸⁴ Mehdî, *Ahkâmu't-tecvîd li'l-etfâl*, 9-28.

¹⁸⁵ Mehdî, *Ahkâmu't-tecvîd li'l-etfâl*, 29-82.

23. Hatim Suhaimat ve *Silsiletu Medînetu't-tecvîd* (سلسلة مدينة التجويد)

Resim 20 : *Silsiletu Medînetu't-tecvîd* eserinin kapağı

Türkçe karşılığı “Tecvid Şehri” olan ve dört kitaptan oluşan seriyi online ya da fiziksel şekilde temin edemediğimizden dolayı hakkındaki kısa bilgilendirme internet ortamından alınmıştır.

Hatim Suhaimat tarafından kaleme alınan seri 7 yaş ve üzeri çocuklara yönelik ilgi çekici bir şekilde Kur’ân eğitimini teşvik etmek için tasarlanmıştır. Tecvid kurallarını yaşa uygun ve sürükleyici bir üslupla sunarak öğrenmek hem eğlenceli hem de etkili hâle getirilmiştir. Bu seri, gerçeklik ile hayal dünyası arasında geçen, boğaz ve ağız bölgelerini temsil eden bir dünyada

maceralar yaşayan Zeyd adlı bir karakterin heyecan dolu hikâyesi aracılığıyla tecvid kurallarını öğretir. Zeyd, bu yolculuk boyunca harflerin özelliklerini, mahreçlerini ve harfleri okuma ve boyama etkinlikleriyle öğrenir. Seriyi oluşturan dört kitabın her birinde temel olan bir tecvid meselesi işlenmiştir. Bunlar Zeyd’in Sükûn ile Tecvid şehrindeki maceraları, mahreç noktalarıyla sürpriz karşılaşmalar, Hanımefendi Nûn ve Bay Tenvin’i ziyaret ile Gunne ve Şedde harfiyle Zeyd’in yolculuğu şeklinde ele alınmıştır. Genç bir ana karakterin etrafında gelişen hikâyeye çocuklar bu karakterle özdeşleşebilir, onunla birlikte öğrenebilir. Kitaplarda bulunan okuma ve boyama etkinlikleriyle öğrenilenler pekiştirilmiş; çocuklar için eğlenceli ve uygulamalı bir öğrenme süreci sunulmuştur.¹⁸⁶

¹⁸⁶ Madinah Media, “Tajweed City Series (Set of 4 Books) سلسلة مدينة التجويد”, Madinah Media (Erişim 03 Temmuz 2025). Shaykhi Academy, “Top 5 Tajweed Books For Kids – Shaykhi Academy”, Shaykhi Academy (blog) (Erişim 03 Temmuz 2025).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUKLAR İÇİN YAZILMIŞ TECVİD ESERLERİNİN MUKAYESESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1. Eserlerin İçeriksel Nitelikler Açısından Mukayesesi

1.1. Konu/İçerik/Muhteva Açısından Mukayesesi

Geçmişte küçük yaştakiler için telif edilen eserlerde içerik daha geniş tutulmuştur. Güncelde ise daha temel meseleler ele alınarak çocukların anlayamayacağı ya da kafa karışıklığına sebep olabilecek kıraat farklılığı gibi konulara değinilmemiş, sekte ve imâle gibi konulara da yer verilmemiştir. Ayrıca bazı eserlerde vakf (durak) işaretleri konusundan söz edilmemiştir. Bunun gibi bazı konuların bu tür eserlerde yer almamasının sebebinin öğrenim metoduyla ya da daha küçük yaşlara hitap etme nedeniyle ilgili olduğu ifade edilebilir.

Günümüz eserlerindeki konu sıralaması birbirinden farklı olmakla beraber Türkçe kitaplarda tecvidin tanımı ve mahreçlerin ardından medlerle ilgili kurallara öncelik verilmiş, sonrasında ihfâ, iklâb, izhar veya idgamla alakalı kaideler ele alınmıştır. Ancak vakf işaretleri, zamir, lafzatullah ve râ harfinin hükmü gibi meselelerin yerleri değişiklik göstermektedir. Arapça ve İngilizce olarak kaleme alınmış güncel kitaplarda ise genelde istiâze ve besmele gibi meselelerle başlanmış, sâkin nûn ile ilgili kurallarla devam edilmiş, medlerle alakalı kaideler daha sonra anlatılmıştır.

Resim 21: Türkçe bir kitaptan içindekiler bölümüne örnek

İÇİNDEKİLER	
TECVİD	
3'ün hükmü	5
Lafzatullah	9
Kalkale	13
Zamir	16
Durak İşaretleri	18
Duruş Kuralları	21
Bölüm Sonu Testi -1	25
MED	
Medd-i Tabîî	33
Medd-i Munfasıl	34
Medd-i Muttasil	38
Medd-i Lâzım	40
Medd-i Ârız	43
Medd-i Lîn	46
Bölüm Sonu Testi -2	49
TENVİN VE SAKİN NUN	
İdgâm-ı Mealünne	53
İdgâm-ı Biloğünne	57
İklâb	60
İzhar	63
İhfâ	66
Bölüm Sonu Testi -3	70
İDĞAM	
İdgâm-ı Misleyn	73
- Sakin mimin okunuşu	76
İdgâm-ı Mütেকâribeyn	79
İdgâm-ı Mütেকâniseyn	81
Bölüm Sonu Testi -4	84
Cevap Anahtarı	85

Eğlenerek Tecvid Öğrenelim.

Resim 22: İngilizce bir kitaptan içindekiler bölümü

Contents	
Terminologies	9
Harakaat	10
Sukoon/Jazm	11
Shaddah/Tashdeed	12
Tanween	13
Huroof Musta'iyah	14
Ghunnah	16
Rules of Meem Saakin	19
Idghaam Shafawi	21
Ikhfaa Shafawi	22
Izhaar Shafawi	22
Noon Saakin & Tanween	25
Izhaar	29
Ikhfaa	32
Idghaam	35
Iqlaab	39
The Word Allah	41
Full Mouth	42
Empty Mouth	43
Rules of Ra	46
Full Mouth & Empty Mouth	47
Raa Mushaddad	48
Raa Saakin	49
Qalqalah	52
Rules of Madd	56
Harf Madd	57
Madd Asli	58
Madd Muttasil	59
Madd Munfasil	60
Madd Laazim	62
Madd Aaridh	63
Hurooful Muqatta'at	64
Harf Leen	65
Madd Leen	66
Rules of Waqf	68
Arabic Names of Teeth	77
Makhaarij	80

Tajweed Guide

Resim 23: İçindekiler bölümüne Arapça bir kitaptan örnek

إعداد: مديحة صالح مهدي [٨٠] أحكام التجويد للأطفال

الصفحة	الموضوع
٣	المقدمة
٤	تعريف التجويد
٥	أقسام التجويد
٦	حكم التجويد
٧	مراتب القراءة الصحيحة
٨	الاستعاذة
٩	البسملة
١٠	أحوال وأوجه الاستعاذة والبسملة
١١	أحكام النون الساكنة والتثنية
١٣	حكم الإظهار
١٥	حكم الإدغام
١٦	حكم الانقلاب
١٧	حكم الإخفاء
١٩	حكم النون والميم المشددين
٢٠	الغنة
٢١	أحكام الميم الساكنة
٢٢	الإخفاء الشفوي
٢٣	الإدغام الشفوي
٢٤	الإظهار الشفوي
٢٥	أحكام اللام الساكنة
٢٦	لام التعريف

Ahkâmu't-tecvîd

Resim24: İçindekiler bölümüne Osmanlı Türkçesi bir kitaptan

صفحة	وسيلة الغفران	صفحة
٣	حركة ، جزر ، تشديد	١٨
٤	مد ، قصر	١٩
٥	حرف مد	٢٠
٦	سبب مد	٢١
٧	حرف لين ، تنوين	٢٢
٨	نون ساكن ، ادغام	٢٣
٩	لام تعريف	٢٤
١٠	حرف لين احوالي ومدك	٢٥
١١	حرف لين احوالي	٢٦
١٢	مد طبيعي	٢٧
١٣	مد متصل	٢٨
١٤	مد منفصل	٢٩
١٥	مد لازم	٣٠
١٦	مد عارض	٣١
١٧	مد لين	٣٢
١٨	تنوين ونون ساكن احوالي	٣٣
١٩	اخفاء	٣٤
٢٠	إظهار	٣٥

Vesiletü'l-Ğufrân

Çocuklar için hazırlanan kitaplarda içindekiler, kaynakça bölümleri ve sayfa numaralarının bulunması önemlidir. Türkçe, Arapça ve İngilizce kaleme alınan eserlerin neredeyse tamamında ve Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınan eserlerden *Vesiletü'l-Ğufrân*'da içindekiler bölümü bulunmaktadır. Osmanlı Türkçesiyle yazılmış *Sualli ve Cevaplı Tecvid*, *Tecvid Sıbyan Mekteplerine Mahsustur* ve *Çocuklara Yeni Tecvid* kitaplarında ise içindekiler bölümü yer almamaktadır. İngilizce ve Türkçes eserlerde içindekiler kısmı kitabın ilk sayfalarında yer alırken Arapça ve Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınanlarda içindekiler kısmı kitabın sonunda bulunmaktadır. *Tajweed Rules* ve *Ahkâmu't-tecvîd* eserleri dışındaki hiçbir kitaba kaynakça bölümünün konulmadığı, ancak eserlerin hepsine sayfa numaralarının yerleştirildiği gözlenmiştir.

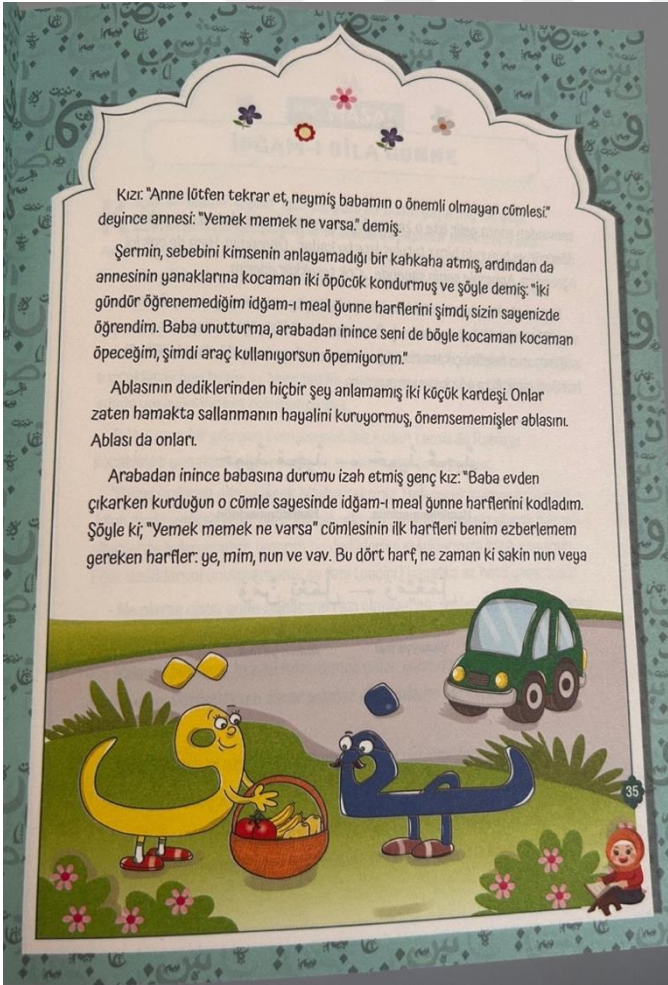
Erken çocukluk döneminin masal çağı olması ve ilkökul düzeyindeki çocukların macera ve cesaret konulu kitaplara ilgi duyması nedeniyle tecvid kurallarını hikâye ederek anlatan *Tecvitli Masallar* ve *Silsiletü Medînetü't-Tecvîd* eserlerinin önemi büyüktür.

Resim 25: Masallı kitaplardan örnek bir sayfa

Silsiletü Medînetü 't-tecvîd

Resim 26: Masallı kitaplardan örnek bir sayfa

Tecvitli Masallar

Arapça, İngilizce eserlerin bir kısmında durak işaretleri zikredilirken Arap dünyasındaki Mushaflarda etkili olan İbnü'l-Enbârî'nin belirlediği bazı durak işaretleri de yer almaktadır.

Resim 27: Arapça eserden durak işaretlerine örnek

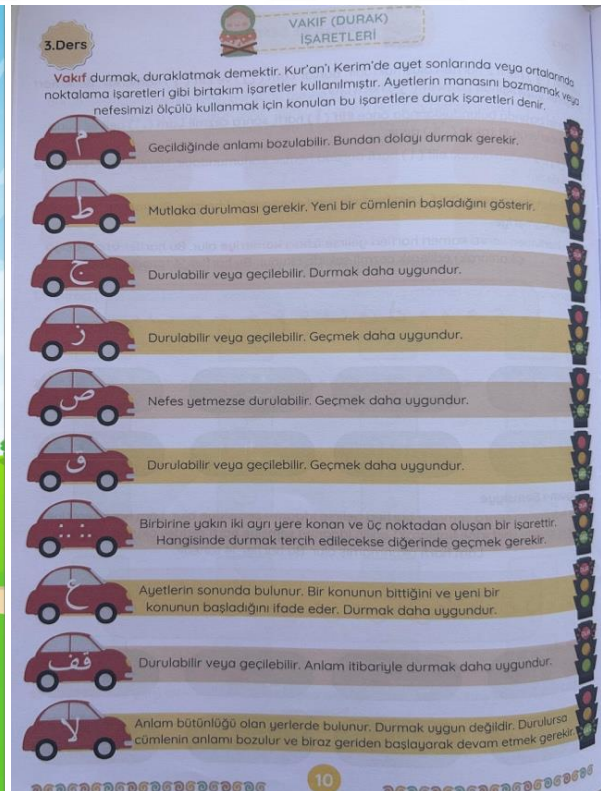
Zehrati'r-reyhan fî tecvîdi 'l-Kur'ân

Resim 28: İngilizce eserde durak işaretleri konu anlatımı

Essential Tajweed Rules

Resim 29: Türkçe eserde durak işaretleri konu anlatımı

Tecvitli Masallar

1.2. Dil/Üslup Açısından Mukayesesi

Çocuklara dair eserlerde anlam karmaşasına sebep olmayacak açık, akıcı bir üslup ve anlatım olmalıdır. Türkçe, Arapça ve İngilizce olarak kaleme alınan eserlerin anlatım dili ve üslubu basit, sade, anlaşılır olması açısından çocukların seviyesine uygundur. Ancak Osmanlı döneminde kaleme alınan eserlerin dili dönemine göre anlaşılır ve sade olsa da günümüz çocukları için ağır ve anlaşılmaz gelebilir. Elbette eserin öğretim metoduna göre dili ve üslubunda değişiklikler görülmektedir. Düzyazı şeklinde kaleme alınan eserler içerisinde daha sade bir metin ile didaktik öğeler barındırırken, soru-cevap metodu içerisinde konuşma tarzında diyaloglar, şiirsel metotta kafiyeyi sağlayacak sözcükler, hikâye ve masallarda ise bir olay örgüsü mevcuttur.

1.3. Anlatım Yolu/ Öğretim Metodu Açısından Mukayesesi

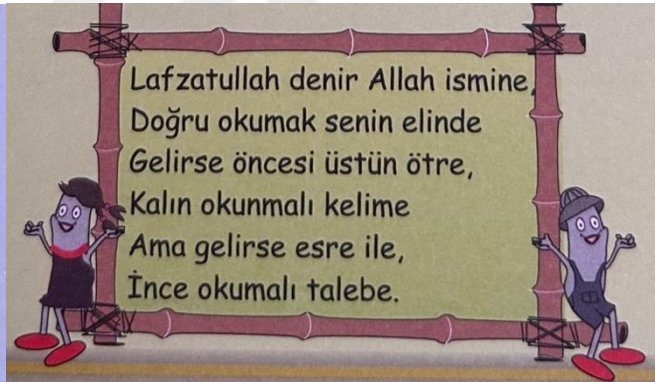
Kısalığı, kolay ezberlenebilmesi ve hatırlanması ile önemli bir yöntem olan şiir metodu, Araplarda yaygın olarak kullanılmıştır. Bu yöntemin kullanıldığını ilk incelediğimiz eser olan *Tuhfetü'l-etfâl*'de günümüzde ise yer yer *Eğlenerek Tecvid Öğrenelim* kitabında görmekteyiz.

Resim 30 : Şiir metoduna Türkçe örnek

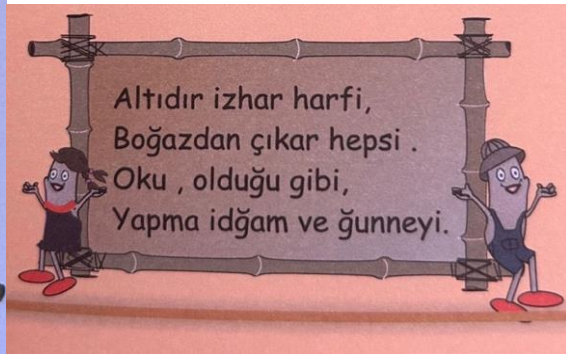
Eğlenerek Tecvid Öğrenelim

Resim 31: Şiir metoduna Türkçe örnek

Eğlenerek Tecvid Öğrenelim

Resim 32: Şiir metoduna Türkçe örnek

Eğlenerek Tecvid Öğrenelim

Resim 33: Şiir metoduna Arapça örnek

أَحْكَامُ الثُّونِ وَالْمِيمِ الْمُسَدَّدَتَيْنِ

وَعُنَّ مِيمًا ثُمَّ نُونًا شُدَّدَا (١٧) وَسَمَّ كُلًّا حَرْفَ غُنَّةٍ بَدَا

أَحْكَامُ الْمِيمِ السَّاكِنَةِ

وَالْمِيمُ إِنْ تَسَكَّنَ تَجِي قَبْلَ الْهَجَا (١٨) لَا أَلِفٍ لَيْتَةٍ لِذِي الْحِجَا

أَحْكَامُهَا ثَلَاثَةٌ لِمَنْ ضَبَطَ (١٩) إِخْفَاءٌ أَدْغَامٌ وَإِظْهَارٌ فَقَطْ

فَالْأَوَّلُ: الْإِخْفَاءُ عِنْدَ الْبَاءِ (٢٠) وَسَمَّهِ الشَّفْوِيُّ لِلْفُرَّاءِ

وَالثَّانِي: إِدْغَامٌ بِمِثْلِهَا أَتَى (٢١) وَسَمَّ إِدْغَامًا صَغِيرًا يَأْفَتَى

Tuhfetü'l-etfâl

Tecvitli Masallar ve Silsiletu Medînetü't-Tecvîd eserlerinde başvurulan hikâye etme yöntemi hayal gücünü geliştirme, kavramayı kolaylaştırma ve sürükleyiciliği artırmayı sağlar. Erken çocukluk dönemi masal çağı olması nedeniyle masallaştırma metodunun bu yaş grubuna anlama, kavrama noktasında kolaylık sağlamanın yanında derse olan meraklarını da diri tutar.

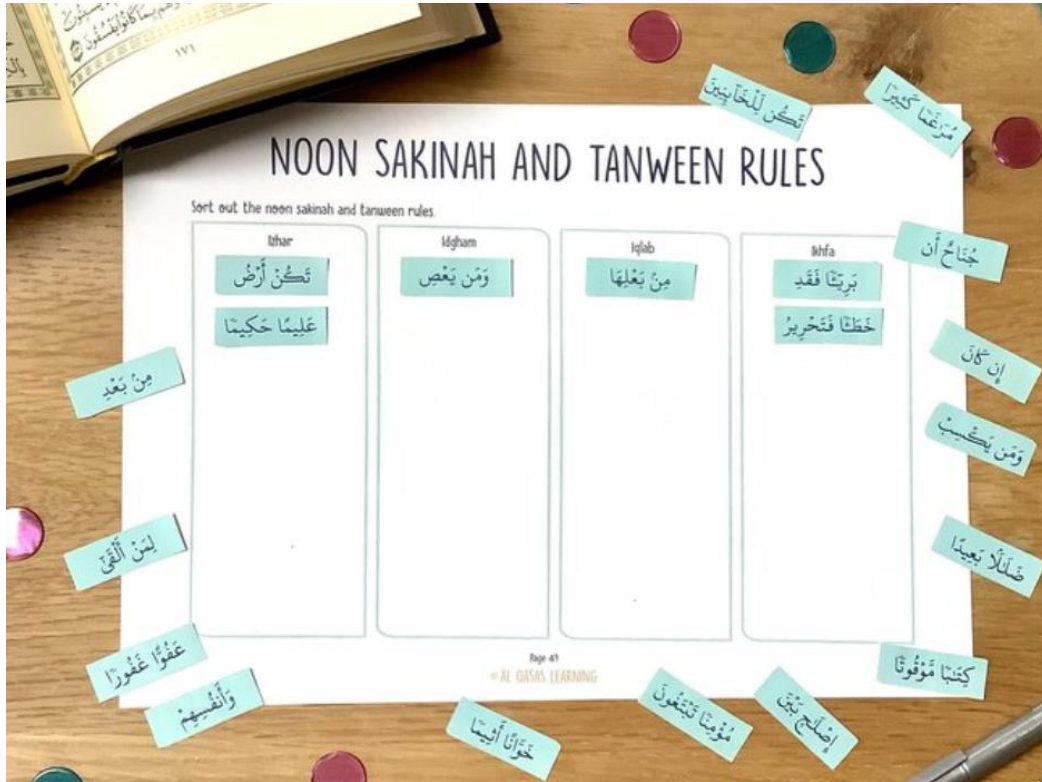
Diğer güncel kitaplarda düzyazı şeklinde klasik bir anlatım eşleştirme, labirent, çoktan seçmeli sorular, doğru-yanlış, boyama ve bulmaca gibi etkinliklerle desteklenerek etkili hâle getirilmeye çalışılmıştır ki bu tür farklı aktiviteler öğrenenin derse ilgisini çeker, öğretirken eğlendirir ve sevdirir.

Resim 34: Örnek etkinlik

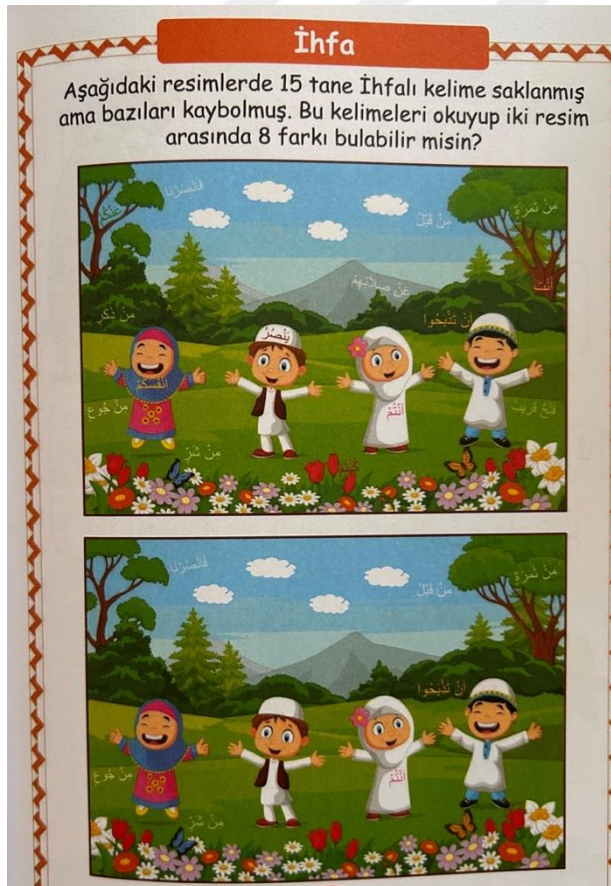
Futûhâtü'r-rahmân fî teysîri tecvîdi'l-Kur'ân

Resim 35: Örnek etkinlik

The Ultimate Tajweed Workbook

Resim 36: Fark bulmaca etkinliğine bir örnek

Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi

Resim 37: Eşleştirme etkinliğine örnek

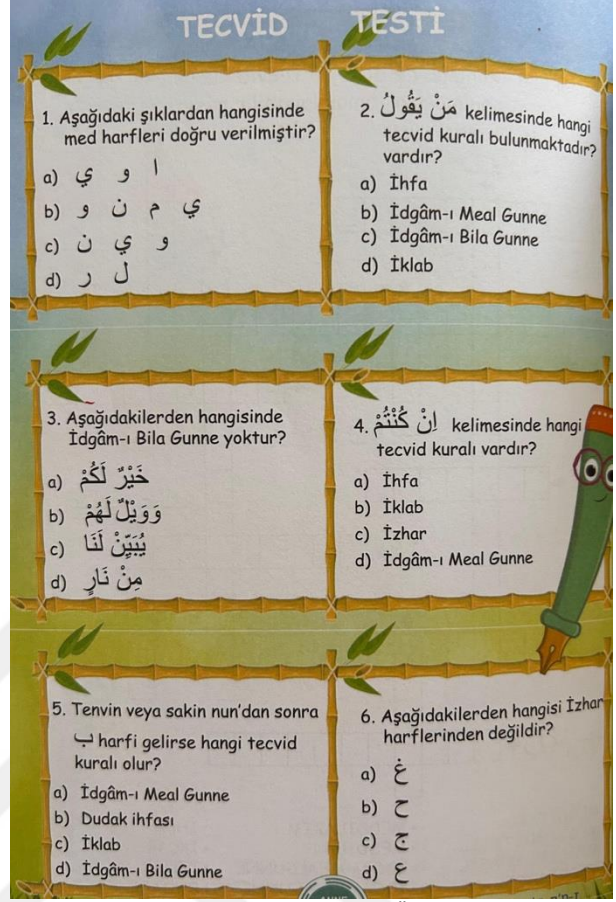
Kur'an Yolculuğum Tecvid

Resim 38: Eşleştirme etkinliğine örnek

Zehrati 'r-reyhân fî tecvîdi 'l-Kur'ân

Resim 39: Çoktan seçmeli sorulara örnek

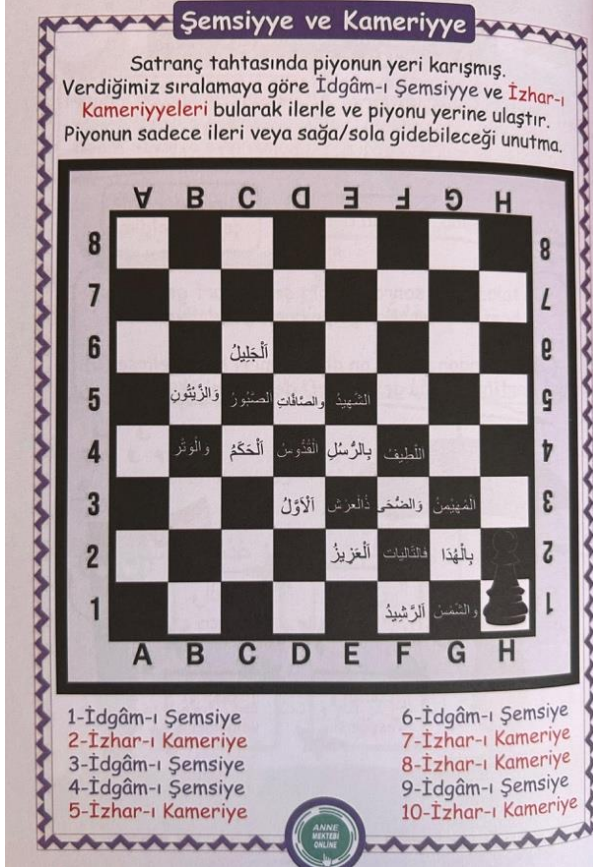
Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi

Günümüz eserlerinden olmalarına rağmen *Essential Tajweed Rules* ve *Ahkâmu't-tecvîd* eserlerinde yeterli sayıda ve çeşitlilikte etkinliklere yer verilmediği görülmüştür.

Soru-cevap yöntemi düşünme ve muhakeme etme kabiliyetlerini desteklemesi ve bilgileri daha hızlı hatırlanacak hâle getirmesi nedeniyle önemli ve faydalı bir metoddur. Osmanlı döneminde de genel olarak karşımıza çıkan öğretim yöntemi soru-cevap diyalogudur. Nitekim çalışmada ele aldığımız eserlerden *Çocuklara Yeni Tecvid*, *En Kolay Tecvid*, *Sualli ve Cevaplı Tecvid* kitapları bu dönemdeki eserlere örnektir. Güncel Türkçe eserlerden *Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi* kitabında iki kalem temsil metoduyla konuşturularak ve güncel Arapça eserlerden *Zehrati 'r-reyhân fî tecvîdi 'l-Kur'ân* kitabında iki öğrencinin diyalogları ile bu yöntemin yeni versiyonları ortaya konulmuştur.

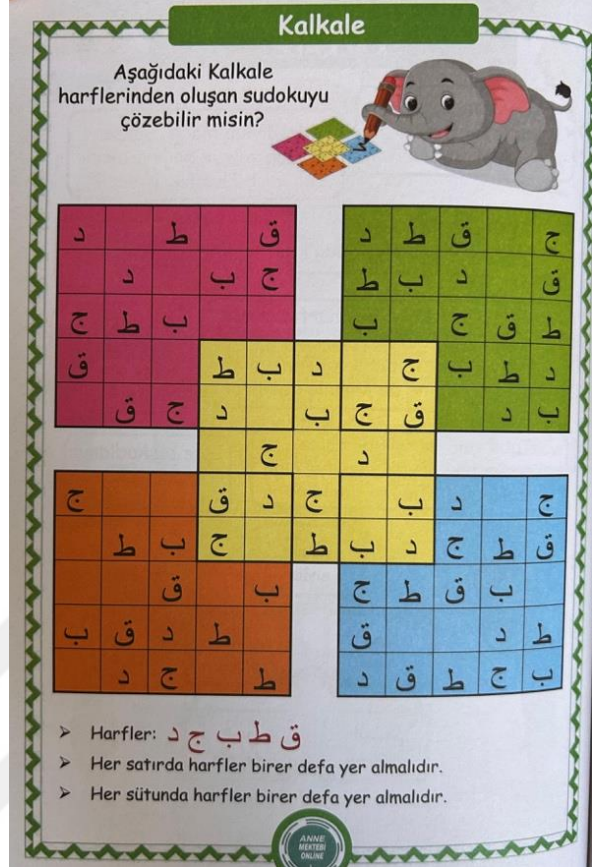
Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi kitabında sudoku ve satranç gibi çocukların bildiği oyunların tecvid konularına entegre edilmesi hem ilgi çekici hem de akılda kalıcı bir yöntem olması nedeniyle önemli görülmektedir.

Resim 40: Sözü edilen satranç etkinliği

Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi

Resim 41: Sözü edilen sudoku etkinliği

Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi

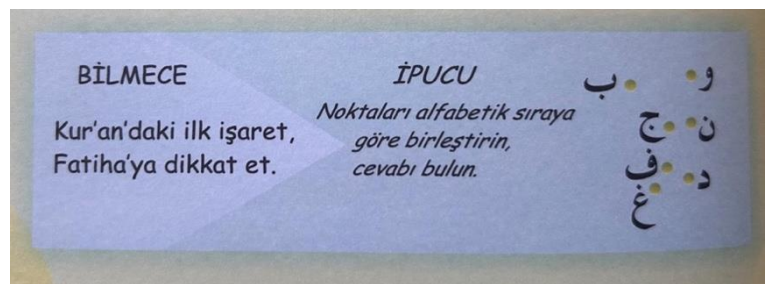
Eğlendirmenin yanı sıra akıl yürütme ve sözel olarak ifade etme becerilerini geliştirmede etkili olan bilmeceler de günümüz çocuk kitaplarından *Eğlenerek Tecvid Öğrenelim*'de kullanılmıştır.

Resim 42: Örnek bilmece

Eğlenerek Tecvid Öğrenelim

Resim 43: Örnek bilmece

Eğlenerek Tecvid Öğrenelim

Günümüz Arapça eserlerden *Ahkâmu't-tecvîd* ve *Futûhatu'r-rahman fî teysîr-i tecvîdi'l-Kur'ân*, Süleyman el-Cemzûrî'nin *Tuhfetu'l-etfâl* manzumesinden yer yer alıntı yaparak geçmişteki bir eseri - belki de en eski çocuk tecvid kitabını- renklendirme, görsel kullanımı ve çeşitli alıştırmalarla günümüze uyarlamış ve kazandırmışlardır.

Resim 44: Sözü edilen kitaplardan örnek sayfa

Futûhatu'r-rahman fî teysîr-i tecvîdi'l-Kur'ân

Resim 45: Sözü edilen kitaptan örnek sayfa

Ahkâmu't-tecvîd li'l-etfâl

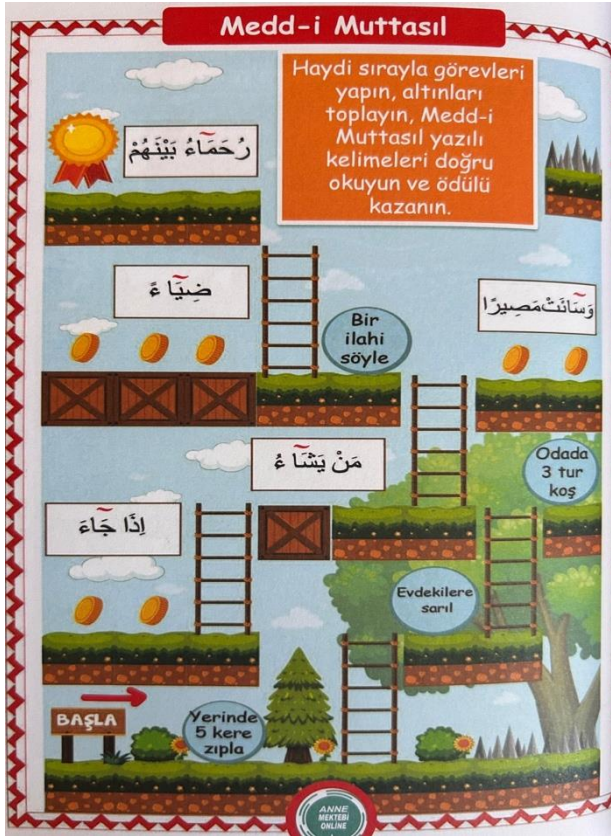
Howard Gardner (1983), çoklu zekâ kuramında sekiz farklı zekâ türü olduğunu savunmuştur. Bu zekâ kuramları mantıksal-matematiksel zekâ, görsel-uzamsal zekâ, sözel zekâ, bedensel-kinestetik zekâ, müziksel zekâ, bireyler arası zekâ, bireyiçi zekâ ve doğa ile ilişkili zekâdır.¹⁸⁷ Gardner'ın teorisi öğretim mekanlarının kişilerin kabiliyetlerine yönelik planlanması adına mühim bir bilimsel dayanak sağlamıştır.¹⁸⁸ Bu nedenle bir bilginin akılda kalıcılığının artması daha çok duyunun harekete geçirilmesiyle mümkündür. Çalışmalar üç farklı bilgi edinme tarzının olduğunu göstermektedir. Bunlar görsel, işitsel ve kinestetik öğrenmedir. Görsel öğrenenler için sunumlar, tahta kullanımı, çalışma notlarını renkli kalemlerle tutmak, kavram haritası ve şema gibi görsellerin kullanımı daha yararlı ve

¹⁸⁷ Murat Coşkun, Abdurrahman Cahid Örengül, *Psikometrik ve Gelişimsel Ölçme ve Değerlendirme: Çocuk Gelişimi*, 89; Tunali, *Somut İşlemsel Dönemdeki Üstün ve Normal Zekâlı Çocukların Somut Düşünme Yeteneklerinin İncelenmesi ve Raven Standart İlerleyen Matrisler Testi'nin 8- 9 Yaş Çocukları Üzerinde Geçerlilik, Güvenilirlik, Ön Norm Çalışması*, 60-61.

¹⁸⁸ Murat Coşkun, Abdurrahman Cahid Örengül, *Psikometrik ve Gelişimsel Ölçme ve Değerlendirme: Çocuk Gelişimi*, 88.

kalıcıdır. İşitsel öğrenenler için dersi dinlemek, yüksek sesle okumak ya da konu üzerine konuşmak daha verimlidir. Kinestetik yani dokunsal olanlar da bütün bedeninin öğrenmenin içerisine katılımı, somut nesnelerin kullanımı, deney yapma ve materyallerden faydalanma daha tesirlidir.¹⁸⁹ Bu kapsamda *Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi* kitabında medd-i muttasıl konusu pratik edilirken renkli görsel kullanımının yanında ilahi söyleme, zıplama, koşma ve sarılma gibi tüm vücudu harekete geçirecek bir etkinliğin olması değerlidir.

Resim 46: Sözü edilen etkinlik

Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi

Teknoloji kullanımının çok yüksek olduğu ve küçük yaşlara kadar düştüğü bu çağda internet ortamındaki çocuklara özel tecvid anlatımı yapılan kanallardan, şarkılardan da yararlanılabilir.¹⁹⁰ Ancak tüm bu saydığımız öğrenme yöntemleri öncelikle bir hocanın ağzından klasik tabirle müşâfehe yoluyla öğrenilmesi gereklidir.

¹⁸⁹ Tuncer Can, *Erken Çocukluk Döneminde Yabancı Dil Eğitimi* (İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2021), 96.

¹⁹⁰ ; “Meddi Tabi | Tecvid dersleri 1 | Kur’an Öğreniyorum | Didiyom Tv”, haz. Didiyom Tv. ; “Nada For Kids - Fun and Simple Tajweed”, haz. Giraas for kids. ; “Tajweed Song (Tajweed rules with noon saakin and tanween) I Basic tajweed rules in english”, haz. MUSLIM REMINDER KIDS - ISLAMIC CARTOONS FOR KIDS. ; “Learn Tajweed – the Easy Way - Full Course (Lesson 1-15)”, haz. FreeQuranEducation. ; “تعليم التجويد للأطفال بسهولة: الدرس الاول النون والميم المشددين”, haz. قناة المرأة. ; YouTube, “Blessings Of Allah”, YouTube (Erişim 04 Temmuz 2025). ; “Lesson -1a | Intro of Arabic letters | Read Al-Qur’an with Tajweed | Children’s version | English”, haz. Understand Al-Quran Official. ; “Lesson – 1A | Introduction | Learn Tajweed – the Easy Way”, haz. FreeQuranEducation.

1.4. Kahraman/Karakter Açısından Mukayesesi

Günümüz Türkçesi ile kaleme alınan *Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi* ve günümüz Arapça eserlerden *Zehratu'r-reyhân fî tecvîdi'l-Kur'ân* kitaplarında öğrenci ve kalem temsilleri ile soru-cevap yönteminin yeni versiyonlarının ortaya koyulduğundan söz etmiştik. Bu kitaplarda da başvurulduğu üzere karakterlerin arkadaşlığı eşliğinde bir eğitim verilmesi çocuklar için daha etkili olabilmektedir. Çocuklar kitaplardaki kahramanlarla empati kurup kendilerini onlarla özdeşleştirdiklerinden dolayı kitaplarda bulunan karakterlerin olumlu özellikler taşıması elzemdir. Karakter kullanımının yoğun olarak kullanıldığı eserler *Tecvitli Masallar* ve *Silsiletü Medînetü't-Tecvîd* kitapları olmuştur. Bu kitaplarda çocukların hem çabuk sıkılmayacağı hem de içselleştirebilecekleri karakterler eşliğinde tecvit kuralları anlatılmıştır.

Resim 47: Karakter kullanımına dair örnek sayfa

Zehratu'r-reyhân fî tecvîdi'l-Kur'ân

Resim 48: Karakter kullanımına dair örnek sayfa

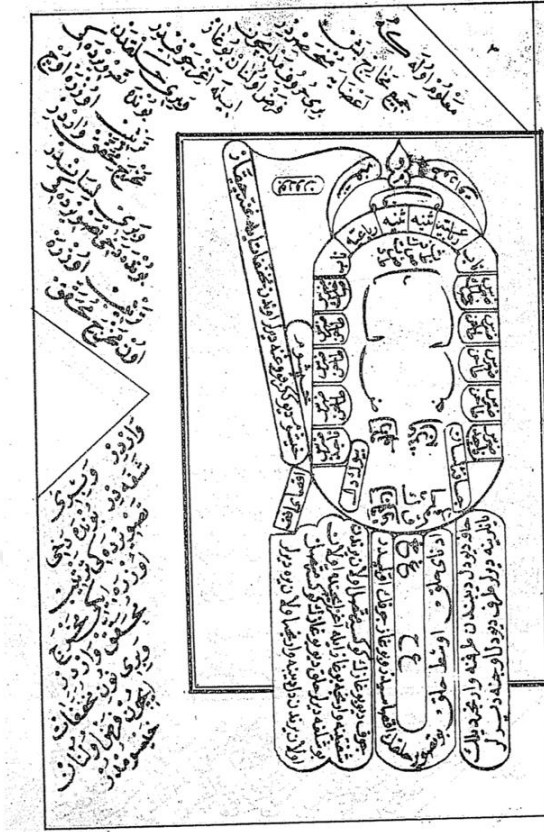
Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi

2. Eserlerin Biçimsel Nitelikler Açısından Mukayesesi

2.1. Şekil, Resim/Görsellik Açısından Mukayesesi

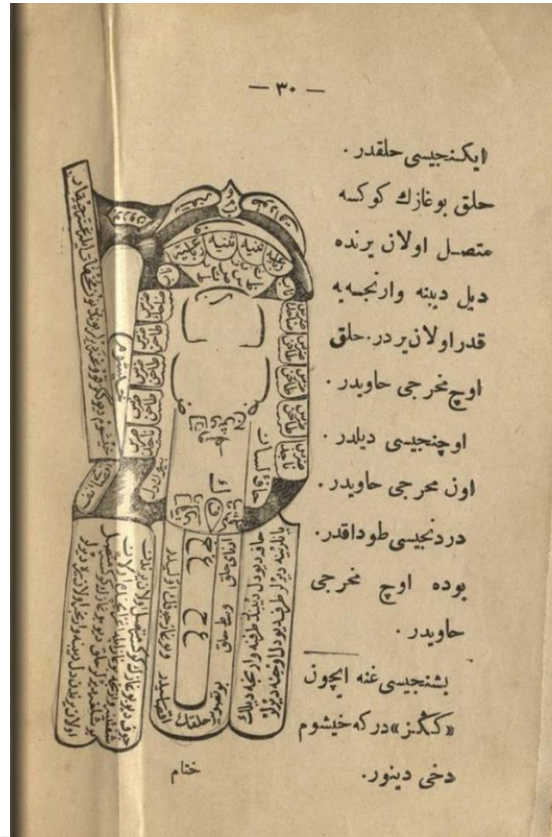
Çocuklar için kaleme alınan kitaplarda resim ve şekillerin kullanımı çok değerlidir. Eski dönemlerde şartlar ve imkânlar itibarıyla eserlerde görsel kullanımı bulunmamaktadır. Ancak az sayıda şema, genellikle mahreç bölgelerinin gösteriminde eserlerin bazen başında bazen de sonunda kullanılmıştır.

Resim 49: Geçmiş dönem eserlerinden örnek şema

Tecvid: Sıbyan Mekteblerine Mahsusdur

Resim 50: Geçmiş dönem eserlerinden örnek şema

Sualli ve Cevaplı Tecvid

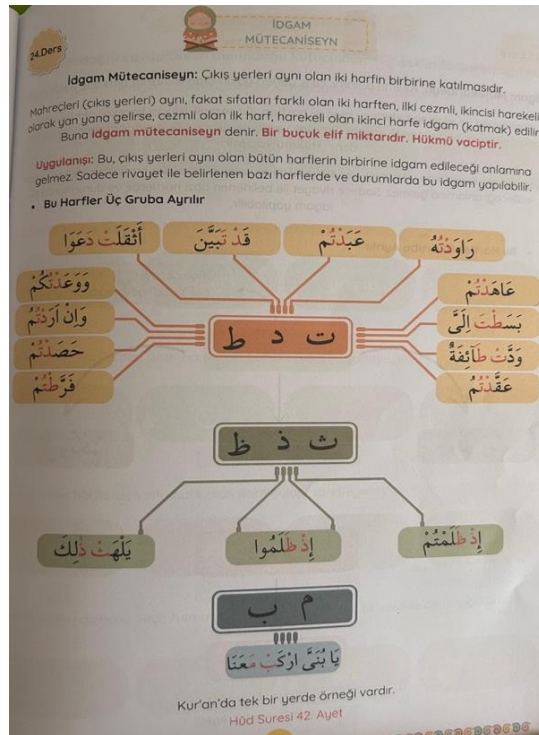
Günümüz eserlerinde ise hem renkli hem de niceliksel olarak şema kullanımı yaygındır.

Resim 51: Günümüz kitaplarından şema örneği

Eğlenerek Tecvid Öğrenelim

Resim 52: Günümüz kitaplarından şema örneği

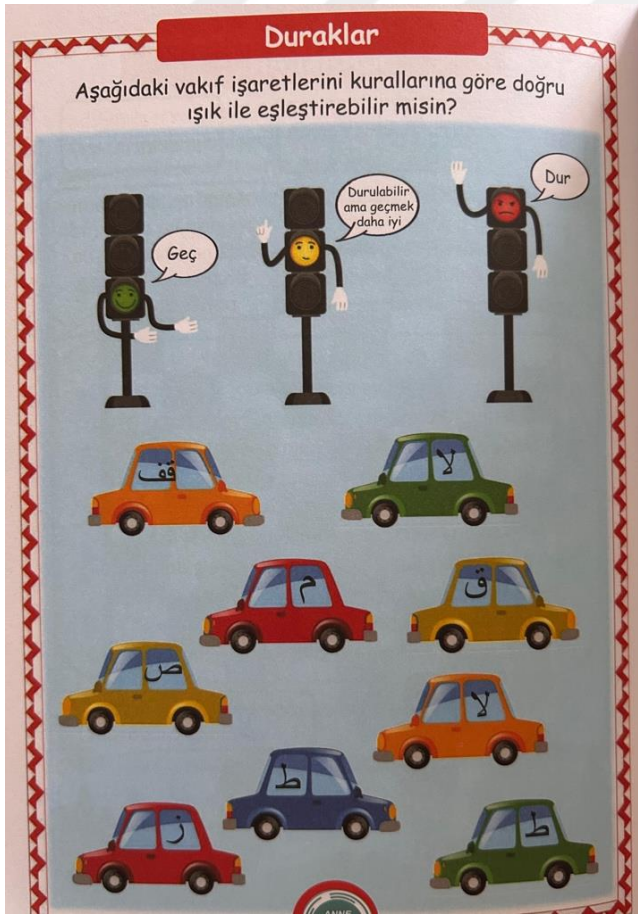

Kur'an Yolculuğum Tecvid

Görsel kullanımında dikkat edilmesi gereken önemli bir husus görsel seçiminin gelişi güzel olmamasıdır. Daha küçük yaşa hitap eden eserlerden bahsettiğimiz için amaç öğrencinin zihninde konuyu daha somut bir hâle getirmek, gerçek hayatla arasında bağ kurabilmesini sağlamak olduğundan görsel kullanımı konudan bağımsız olmamalıdır.

Çocuk kitaplarında görsel kullanımının süsleme, metni açıklama ve tamamlama olmak üzere üç işlevi bulunmaktadır. Süsleme işlevindeki görseller metni daha ilgi çekici hâle getirmek amacıyla kullanılmaktadır. İncelenen eserlerden geçmişte kaleme alınanların dışında günümüzdekilerin büyük bir çoğunluğunda renkli görsel kullanımları yer almaktadır. Ancak günümüz eserlerinden *Ahkâmu't-tecvîd*, *Tajweed Rules* ve *Essential Tajweed Rules* kitaplarında görsellerin kullanımında sadece süsleme işlevinden yararlanmıştır. Süsleme amaçlı görsel kullanımı her ne kadar faydalı olsa da çocukların konuyu anlaması açısından yeterli değildir. Metni açıklama işlevinde kullanılan görseller anlatımı somutlaştırmada ve kavrayışı hızlandırmada etkili rol oynar. Günümüzdeki Türkçe çocuk tecvid kitaplarında durak işaretleri anlatılırken araba ve trafik ışığı benzetmesinin kullanılması bu duruma örnektir. Böylece çocukların bilmedikleri kavramlar bildikleri kavramlarla bağdaştırılarak anlaşılması daha kolay ve akılda kalıcı hâle getirilebilir.

Resim 53: Görsellerin metni açıklama işlevine günümüz kitaplarından örnek bir kullanım

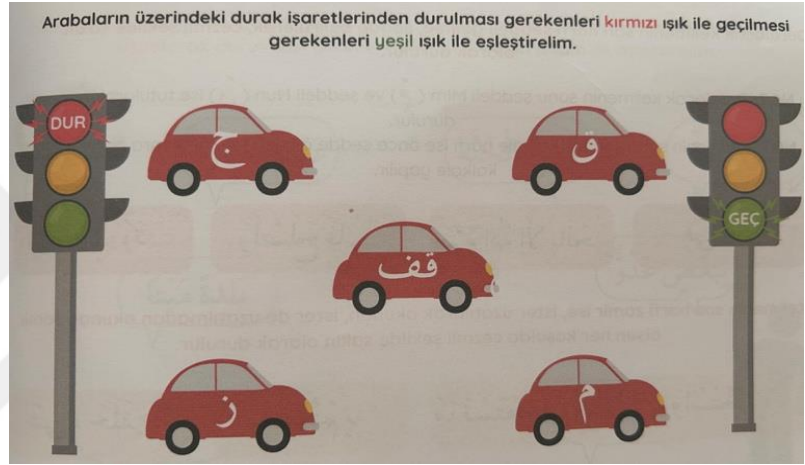
Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi

Resim 54: Görsellerin metni açıklama işlevine günümüz kitaplarından örnek bir kullanım

Eğlenerek Tecvid Öğrenelim

Resim 55: Görsellerin metni açıklama işlevine günümüz kitaplarından örnek bir kullanım

Kur'an Yolculuğum Tecvid

Metni tamamlama işlevi ise yazılı metnin yetersiz kaldığı yerlerde konuyu canlandırarak anlatıma destek olur. Masallaştırma metodunu kullanan *Tecvitli Masallar* ve *Silsiletü Medînetü't-Tecvîd* eserleri bu işleve örnek gösterilebilir.

Resimlerdeki detaylara da özen gösterilmesi metnin ilgi çekiciliğini ve gerçekliğini artırır.

Resim 56: Görsellerdeki detaylara dair örnek

Tecvitli Masallar

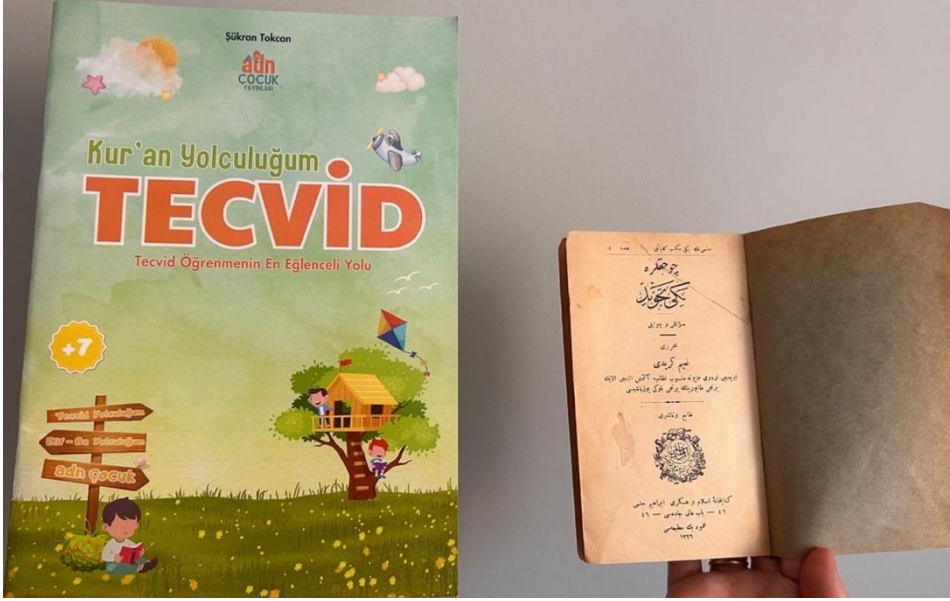
İncelediğimiz 7-12 yaş grubundaki çocuklara dair kitaplarda resim-yazı oranı 7-9 yaş aralığında yarı yarıya, 10-12 yaş aralığında ise çoğunluğu yazı olarak tercih edilmiştir. Günümüz Türkçe kitaplardan *Kur'an Yolculuğum Tecvid*, *Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi*'nde yazı resim oranının yarı yarıya kullanılması nedeniyle hem 7-9 hem de 10-12 yaş aralığına hitap edebilir düzeyde olduğu görülmüştür. Yazıların çoğunlukta olduğu *Tecvitli Masallar*, *Eğlenerek Tecvid Öğrenelim*, *Tajweed Rules*, *Essential Tajweed Rules*, *Futuhati'r-rahman*, *Ahkâmu't-tecvîd* ve *Zehratu'r-reyhân fî tecvidi'l-Kur'ân* eserlerinin 10-12 yaş aralığının kullanımına daha uygun olduğu söylenebilir.

2.2. Hacim, Boyut ve Punto Açısından Mukayesesi

Taşınabilirlik açısından hem geçmiş hem günümüz eserleri hafif olmaları hasebiyle çocuklar için münasiptir. Çocuk kitapları için sabit bir boyut bulunmamakla beraber ideal olan 16 x 23 cm'dir. Fiziksel olarak ulaşılan eserlerin incelenmesinin sonucunda *Eğlenerek Tecvid Öğrenelim* (20 x 27 cm), *Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi* (16 x 24 cm), *Tecvitli Masallar* (19.5 x 27.5 cm), *Kur'an yolculuğum Tecvid* (21 x 30 cm), *Tajweed for Children* (21 x 14.5 cm), *Tajweed Guide* (23.5 x 16.5 cm), *Tajweed Untangled* (21 x 28.5 cm) ve *Zehratu'r-reyhân fî tecvidi'l-Kur'ân* (16 x 25 cm) eserlerinde ideal boyuta uyulduğu görülmüştür. *Çocuklara Yeni Tecvid* (11 x 17 cm), *Tecvid Sıbyan Mekteplerine Mahsustur* (13 x 18.5 cm), *Sualli Cevaplı Tecvid* (13 x 18 cm) ve *En Kolay Tecvid* (14.5 x 20.5 cm) eserleri ise ideal boyut sınırının altında kalmıştır. Bu kıyaslamadan da yola çıkarak geçmişte kaleme

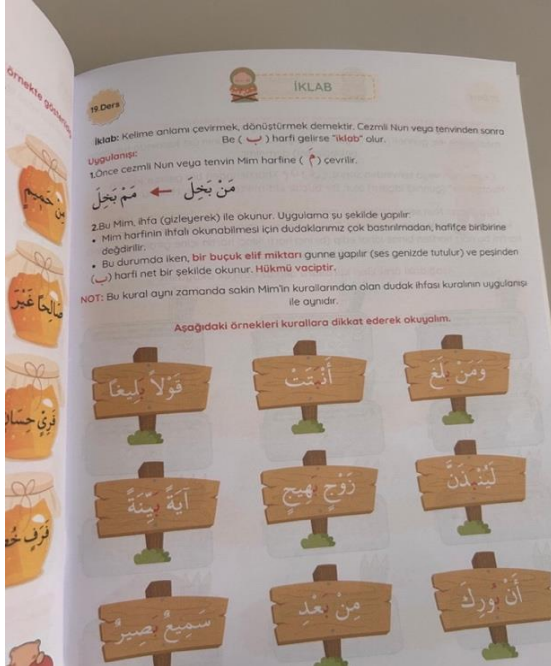
alınan kitapların hem metin hem de eser boyutu açısından küçük olduğu görülmektedir. Günümüz eserlerinde ise harflerin puntosu ve eserlerin boyutu daha büyük ölçüde olduğundan küçük yaştakilere uygunluk oranı daha yüksektir. Kitapların tamamında noktalama işaretlerine ve imla kurallarına uyulmuştur. Eserlerdeki punto kullanımı çocuğun bulunduğu yaş grubuna göre değişmektedir. Okunabilir olması açısından ilkokulun ilk üç senesinde 12 puntunun altında bir kullanım doğru bulunmamıştır. Günümüz kitaplarında bu değer üzerinde bir punto kullanımı söz konusuysa Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınan geçmiş dönem eserlerde bu değer altında kalındığı görülmektedir.

Resim 57: Geçmiş ve günümüzden iki eserin boyutuna dair örnek görsel

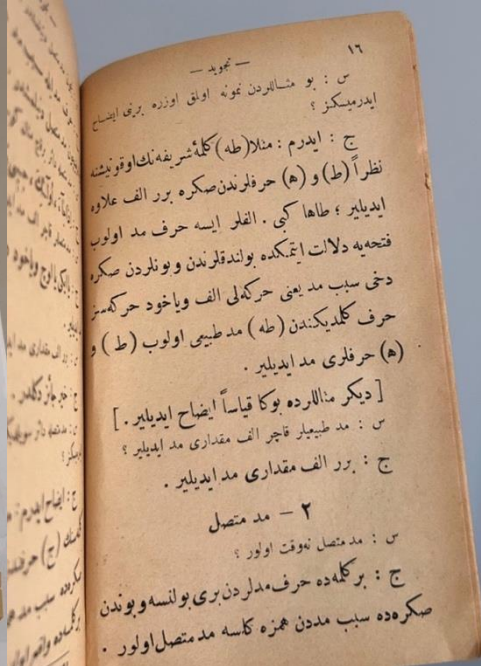
Kur'an Yolculuğum Tecvid ve Çocuklara Yeni Tecvid

Resim 58: Günümüz eserlerindeki punto kullanımı

Kur'an Yolculuğum Tecvid

Resim 59: Geçmiş dönem eserlerindeki punto kullanımı

Çocuklara Yeni Tecvid

Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi ve Eğlenerek Tecvid Öğrenelim kitapları daha büyük yaştaki çocuklara hitap edebileceği üzere doksan civarında sayfa sayısı ile hacim olarak daha fazlayken *Tecvitli Masallar ve Kur'an yolculuğum Tecvid* kitapları boyut büyüklüğü ve hacim küçüklüğü sebebiyle biraz daha küçük çocuklara (7-9 yaş) uygun düşmektedir.

Eserlerdeki öğretim yönteminin farklılığı onların hacmine de etki etmektedir. Mesela manzum olan eserler daha kısayken; mensur, soru-cevap veya hikâye etme usulüyle yazılmış kitaplar nazmedilenlere kıyasla daha uzundur.

Yandaki görselde görüldüğü üzere *Tuhfetü'l-Etfal* eserinde sâkin nûn ve tenvin ile ilgili hükümler 16 beyitte anlatılırken, aynı konu farklı yöntemlerle hazırlanan güncel eserlerde 15-20 sayfa civarında yer kaplamaktadır.

أَحْكَامُ الَّتُونِ السَّكِينَةِ وَالَّتُونِ	
لِلَّتُونِ إِذَا تَسَكَّنَ وَلِلَّتُونِ	(٦) أَرْبَعُ أَحْكَامٍ فَخُذْ تَبْيِيحِي
فَالْأَوَّلُ: الْإِظْهَارُ قَبْلَ أَحْرَفِ	(٧) لِلْخَلْقِ سِتٌّ رُبُّنَتْ فَلْتَعْرِفِ
هَنْزُ فَهَاءٍ ثُمَّ عَيْنُ حَاءٍ	(٨) مُهْمَلَتَانِ ثُمَّ عَيْنُ حَاءٍ
وَالْقَائِي: إِذْغَامٌ بِسِتَّةٍ أَتَتْ	(٩) فِي: (يَزْمُلُونَ) عِنْدَهُمْ قَدْ تَبَتَّتْ
لِكُنْهَا قِسْمَانِ قِسْمٌ يُدْعَمَا	(١٠) فِيهِ يَفْتَنُ بِ: (يَنْمُرُ) عَلِيَا

١٧

إِلَّا إِذَا كَانَا بِكَلِمَةٍ فَلَا	(١١) تُذْغِمُ ك: (ذُنْيَا) ثُمَّ (صِنَوَانٍ) نَلَا
وَالْقَائِي: إِذْغَامٌ بِغَيْرِ عُنَّةٍ	(١٢) فِي أَلَامٍ وَالرَّاءِ ثُمَّ كَرَّرَتْهُ
وَالْقَائِي: الْإِظْهَارُ عِنْدَ أَلْبَاءِ	(١٣) مِمَّا يَفْتَنُ مَعَ الْإِظْهَارِ
وَالرَّابِعُ: الْإِظْهَارُ عِنْدَ الْقَاضِلِ	(١٤) مِنْ أَحْرُوفٍ وَاجِبٍ لِلْقَاضِلِ
فِي خَمْسَةٍ مِنْ بَعْدِ عَشْرِ زَمْزَمَا	(١٥) فِي كَلِمٍ هَذَا أَلْبَيْتٌ قَدْ صَمَّتْهَا
صِفْ دَا تَنَّا كَمْ جَادَ شَخْصٌ قَدْ سَمَا	(١٦) دُمْ طَيِّبًا زِدْ فِي ثَقِي ضَعْ ظَالِمَا

Tuhfetü'l-ETFAL

2.3. Kâğıt, Sayfa Düzeni, Kapak ve Cilt Açısından Mukayesesi

Çocuk kitaplarında kâğıt arka sayfayı göstermeyecek ve çabuk yıpranmayacak kalitede ve gözü yormaması için mat renkli olmalıdır. Eserlerin tamamında kaliteli ve mat renkli kâğıt kullanılmıştır. Ancak *Kur'an Yolculuğum Tecvid ve Zehratu'r-reyhân fî tecvidi'l-Kur'an* kitaplarında kullanılan kâğıt yeteri derecede kalın olmadığından arka sayfayı gösterdiği gözlemlenmiştir. Kitaplardaki sayfalar kafa karışıklığına sebep olmayacak şekilde tek sütunludur. Sayfaların sağ-sol ve alt-üst yanlarında yeterli mesafe bırakılmıştır.

Geçmişteki kitaplara göre hem görselleri hem de renklendirilmesiyle günümüz eserlerinin kapakları çocukların merakını uyandıracak bir şekilde tasarlanmıştır. Ön kapakta bulunması gereken bilgiler açısından incelendiğinde her kitabın ön kapağında kitabın adı, yazarın adı, soyadı, yayıncı kurumun adı bulunurken; günümüz eserlerinin iç kapağında editörün, görselleştirenin ve grafik tasarımcısının adları, ISBN numarası, yayıncı kurumun irtibat bilgileri, basıldığı yer, tarih ve kaçınıcı

baskı olduğuna dair gerekli bilgiler konulmuştur. Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınan eserlerin dış kapağında basım yeri ve tarihi de bulunmaktadır. Yazıldıkları dönem itibarıyla editörün, görselleştirenin ve ISBN numarasının mevcut olmaması sebebiyle yer almamaktadır.

Hedef yaş kitlesi sadece *Kur'an Yolculuğum Tecvid* kitabının kapağında belirtilmiştir. *Tecvid: Sıbyan Mekteplerine Mahsustur* kitabının adından hitap edebileceği yaş aralığına dair bir çıkarım yapılabilirken, *Eğlenerek Tecvid Öğrenelim* kitabının ön sözünde ortaokul öğrencilerinin kullandığına değinilmiştir. Yine Osmanlı döneminde kaleme alınan *Çocuklara Yeni Tecvid* ve *Sualli Cevaplı Tecvid* gibi bazı eserlerin ön sözlerinde ilkokul çocukları için kaleme alındığı söylenmiştir. Ancak hem geçmiş hem de günümüz eserlerinin büyük bir çoğunluğunda hususi bir yaş kitlesi tayin edilmemiştir.

Yazar ya da yayıncı kurumun diğer eserleri hakkında kısa bir bilgilendirme bulunması okuyucuya kitabın yazım safhası ve arka planı hakkında bir çerçeve sunmaktadır. Yazar hakkında bilgilendirmenin günümüz eserlerinden bir tek *Tecvitli Masallar* kitabında mevcut olduğu gözlenmektedir. Geçmiş dönem eserlerinden *Çocuklara Yeni Tecvid* kitabındaki takriz yazısı da müellifi Naim Giridi hakkında bilgi içermesi nedeniyle bu kapsama dahil edilebilir.

Tablo 1: İncelenen Eserlerin Kaleme Alındığı Dil ve O Dilde İncelenen Eser Sayısı

Eserin Kaleme Alındığı Dil	İncelenen Eser Sayısı
Arapça	6
Osmanlı Türkçesi	7
Türkçe	4
İngilizce	6

SONUÇ

Kur'ân ilimleri içinde tecvid ilminin önemi maruftur. Kur'ân-ı Kerîm'i hakkıyla okumak isteyen her Müslümanın tecvid kaidelerini bilmesi elzemdir. Pek çok ilim dalında da belirtildiği üzere daha kalıcı ve kolay öğrenmenin mümkün olduğu kritik yaşlar çocukluk dönemlerine tekabül etmektedir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde erken çocuklukta Kur'ân öğretiminin ardından yedi yaşın üzerindeki çocuklar için tecvid öğretiminin doğru olduğu kanaatine ulaşılmıştır. Bu kapsamda çalışmamızda geçmişte ve günümüzde çocuklara tecvid öğretmek üzere Arapça, İngilizce ve Türkçe olarak kaleme alınan eserlerin bir kısmı incelenmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular göstermektedir ki, geçmiş ve günümüzdeki tecvide dair yazılan bütün çocuk kitapları tecvid ilminin temel meselelerini kapsamaktadır. Ancak güncel eserlerde kıraat farklılıkları gibi çocuklar için zor, karmaşık ve ayrıntı sayılabilecek bazı meseleler ele alınmamıştır. Türkçe eserlere tecvidin tanımı ve mahreçler gibi konularla başlanmış, medlerle ilgili kuralların anlatımına öncelik verilmiştir. Arapça ve İngilizce günümüz eserlerinde ise istiâze ve besmele gibi konularla başlanmış, sâkin nûn ve tenvin ile ilgili kurallara öncelik verilmiştir. Arapça, İngilizce kitapların bazılarında vakf işaretleri konusunda Arap dünyasındaki Mushaflarda etkili olan İbnü'l-Enbârî'nin belirlediği durak işaretleri bulunmaktadır.

Arapça, İngilizce ve günümüz Türkçesi eserlerin tamamına yakın bir kısmında içindekiler bölümü bulunduğu, ancak Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınmış eserlerden *Vesiletü'l-Ğufrân* eseri haricindeki diğer eserlerde içindekiler bölümü bulunmadığı görülmüştür. İçindekiler bölümünün İngilizce ve günümüz Türkçesi ile yazılan kitapların başlarında, Arapça ve Osmanlı Türkçesi ile yazılmış kitapların sonunda bulunduğu tespit edilmiştir. *Ahkâmu't-tecvîd* ve *Tajweed Rules* kitapları haricinde kalan hiçbir eserde kaynakça bölümünün yer almadığı, incelenen bütün kitaplara sayfa numaralarının konulduğu gözlenmiştir. Günümüz kitaplarının çocuklar için ideal boyutlarda ve puntolarda üretildiği, geçmişteki eserlerin ideal boyutun ve punto değerinin altında kaldığı saptanmıştır. Taşınabilirlik açısından incelenen tüm kitapların çocukların kullanımına uygun olduğu tespit edilmiştir. Eserlerdeki sayfaların çocuklar için daha munasip düşecek bir şekilde tek sütunlu olduğu, sayfa yanlarında da gerekli boşlukların bırakıldığı görülmüştür. Bütün kitaplarda mat renkli ve kaliteli kâğıt istimal edildiği, birkaç kitapta ise arka sayfaların gözükmesi nedeniyle yeterli kalınlıkta kâğıt kullanılmadığı fark edilmiştir.

Tüm bunların yanında geçmişten günümüze çocuklara dair yazılan tecvid eserlerinde zamanla dil ve üslup daha da kolaylaştırılmış, özellikle hikâyeleştirme ve çeşitli etkinliklerle farklı öğretim metodları geliştirilmiş, ilgi çekici ve renkli görsellerle kitaplar zenginleştirilmiştir. Kitaplarda kullanılan öğretim yöntemine göre dil ve üslupta değişimler görülmüştür. Mesela şiirlerde kafiye, soru-cevap

yönteminde diyalog, masallarda olay örgüsü kurmak amacıyla kelime kullanımı ve üslup farklılaşmaktadır. Görsel kullanımlarıyla soyut konular daha çok somutlaştırılmıştır. Örneğin durak işaretleri trafik lambaları ve arabaların kullanımıyla bağdaştırılarak hem eğlenceli hem de akılda kalıcı hâle getirilmiştir. Eserlerin hepsinde imla kılavuzuna ve noktalama işaretlerine de dikkat edildiği gözlenmiştir. Güncel kitaplar incelendiğinde, geçmişte kaleme alınan manzum ve sualli-cevaplı eserlerin günümüze entegre edilerek tecvid literatürüne kazandırıldığı görülmüştür.

Geçmiş dönemdeki eserlerde etkinlik kavramının bulunmadığı, konu anlatımının ardından sadece örneklere yer verildiği görülmüştür. Günümüz eserlerinde ise bulmaca, bilmece, labirent, eşleştirme, doğru-yanlış, boyama, fark bulmaca, çoktan seçmeli sorular gibi çok çeşitli pratiklerle anlatılan konunun pekiştirilmesi sağlanmıştır. Konu anlatımı günümüz eserlerinde oldukça sınırlı tutulmuş etkinlik bölümlerine daha çok yer verilerek eğitim daha eğlenceli bir hâle getirilmeye ve sevdirmeye çalışılmıştır. Ancak günümüz kitaplarından *Essential Tajweed Rules* ve *Ahkâmu't-tecvîd* adlı eserlerde etkinliklerin niceliksel ve niteliksel anlamda kâfi gelmediği görülmüştür. Zira öğrenilen bilgilerin akılda kalıcılığının artması ve farklı zekâ türlerine hitap edebilmesi için öğretim sürecine daha çok duyu kullanılarak tüm beden dahil etmeye çalışılmalıdır. Çünkü öğretim esnasında ne kadar çok duyuya hitap edilirse öğrenilenler o kadar uzun süreli hafızada kalır. Bu minvalde tiyatro ya da fiziksel aktivite içeren oyunlara daha çok ihtiyaç duyulduğu saptanmıştır. Kitaplarda müzik kullanımı görülmemekle beraber bilmece, hikâye, şiir ve oyun kartları gibi interaktif öğelerin kullanımında eksik kalındığı tespit edilmiştir.

Kitapların öğretim metodunun değişmesinin hacmine tesir ettiği, örneğin manzum olan *Tuhfetü'l-etfâl* gibi eserler daha kısayken sualli-cevaplı ya da masallaştırma usulüyle kaleme alınan kitapların daha uzun olduğu ortaya konmaktadır.

Birkaç kitap haricinde eserlerde müelliflerin hayatları hakkında bilgilendirmenin bulunmadığı tespit edilmiştir. Bütün kitapların ön ve iç kapaklarında gerekli bilgilerin bulunduğu gözlenmiştir. Ancak hem geçmiş hem günümüz eserlerinin tamamına yakın bir kısmında hedef yaş grubunun net bir şekilde belirtilmediği saptanmıştır.

Günümüz kitapları öğretmen eşliğinde derslerde, ebeveynler eşliğinde evlerde kullanılabileceği gibi öğrencilerin yetkin birinden konuyu öğrendikten sonra tekrar etmesi, daha iyi kavraması açısından da istifadeye açıktır. Ancak tüm bu farklı öğrenme yöntemleri ile kaleme alınan kitaplar her ne kadar faydalı olsa da mutlaka bir hoca'nın ağzından klasik tabirle müşâfehe yoluyla öğrenilmesi gerekli olduğu unutulmamalıdır.

Araştırmamız da daha önce incelenmemiş bazı geçmiş dönem ve güncel eserler alana kazandırılmaya çalışılmış, bu eserlerin birbirleriyle mukayesesi ve çocuklara uygunluğunun konu,

içerik, biçim gibi pek çok açıdan analiz edilmesi sonucunda genel bir çerçeve çizilmiştir. Çalışmamızın çocuklara dair tecvid eğitime ve tecvid müellefatındaki yeni teliflere katkı sağlaması ve yol gösterici olması umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ağırbaş, Abdulhekim. *Tecvid Risaleleri* 4. ed. Ahmet Gökdemir. Ankara: İlahiyat Yayınları, 1. Basım, 2023.
- Aile Mektebi. “Aile Mektebi”. *Aile Mektebi*. Erişim 20 Mayıs 2025. <https://ailemektebi.net/hakkimizda/>
- Akaslan, Yaşar. “Didaktik Manzûmeler Vasıtasıyla Tecvîd Öğretimi”. *Usul İslâm Araştırmaları Dergisi* 34/34 (2020), 255-285.
- Akyıldız, Ali. “Maârif-i Umûmiyye Nezâreti”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 15 Haziran 2025. Erişim 02 Temmuz 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/maarif-i-umumiyye-nezareti>
- Al Qasas Learning. “The Ultimate Tajweed Workbook”. *Al Qasas Learning*. Erişim 03 Temmuz 2025. <https://www.alqasaslearning.com/books/the-ultimate-tajweed-workbook>
- Al-Fath Academy. *Silsiletu Futûhâtî'r-rahmân fî teysîri tecvîdi'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Daru'l-Feth, 2016.
- Al-Fath Academy. *Silsiletu Futûhâtî'r-rahmân fî teysîri tecvîdi'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Daru'l-Feth, 2019.
- Al-Imaan Institute. “Tajweed for Children”. *Al-Imaan Institute Online Bookshop* (blog). Erişim 03 Temmuz 2025. <https://alimaaninstitute.co.uk/bookshop/product/tajweed-for-children/>
- Altınışık, Ahmet Sami. *Cumhuriyet Döneminde Yazılmış Tecvid Eserlerinin Mukayesesi (M. Salih Tanrıbuyruğu, “Kur'ân Tecvîdi”, Yakup İskender, “Sualli Cevaplı Tecvîd”, Süleyman Doğdu, “Tatbikatlı Karabaş Tecvîdi”)*. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Thesis, 2024. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=49467>
- Amanet Araz, Zeynep. *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi: “Dinimi Öğreniyorum Amentü Serisi” ile “Hikayelerle 365 Gün İman Esasları” Örnekleri*. İstanbul Üniversitesi, Thesis, 2018. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=21602>
- An Nasihah Publications. “Tajweed Guide”. *An Nasihah Publications*. 11 Ekim 2012. Erişim 03 Temmuz 2025. <https://an-nasihah.com/shop/tajweed-guide/>
- Anne Mektebi Online. *Cahit ve Macit ile Etkinliklerle Tecvid Öğretimi*. Eskişehir: ACT Reklam - Halil İbrahim Şahin, ts.
- Ayar, Hatice. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kur'an Öğretimi Materyali Olarak Elifbâlar (1824-1928)*. İstanbul Üniversitesi, Thesis, 2019. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=18870>

- Babanzade Bağdatlı İsmail Paşa. *İzahü 'l-meknûn fî zeyl-i ala Keşfi 'z-zunûn an esâmi 'l-kütüb ve 'l-fünûn*. ed. Şerefettin Yaltkaya, Kilisli Rıfat Bilge. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 1972.
- Bayraktar, Ayşegül. *Çocuk Edebiyatı ve Medya*. ed. Serap Erdoğan - Meral Ören. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Can, Tuncer. *Erken Çocukluk Döneminde Yabancı Dil Eğitimi*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2021.
- Cemzûrî, Süleyman b. Muhammed. *Fethu 'l-akfâl bi şerhi tuhfeti 'l-etfâl*. Lübnan: Dârul-Kütübî'l-İlmiyye, 2011.
- Çetin, Abdurrahman. “Tecvid”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 03 Haziran 2025. Erişim 03 Haziran 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tecvid--kuran>
- Çırak, Sümeyya. *Çocuklarda Kur'ân ve Tefsir Eğitimi*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Thesis, 2021. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=26563>
- Çimen, Abdullah Emin. “Osmanlı Dönemi Tecvid Çalışmaları”, 16.
- Dar-us-Salam. “Tajweed Untangled | Guide to Quran Recitation | Dar-Us-Salam”. *Dar-us-Salam Islamic Bookstore*. Erişim 03 Temmuz 2025. <https://dar-us-salam.com/kids/quran-arabic/cl10-tajweed-untangled.html>
- Delibaş, Fatma. *Nurdan Damla'nın Dinî İçerikli Çocuk Kitaplarının Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Temel İlkeler Göre İncelenmesi*. Adıyaman Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Demircan, Candemir. “TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi”. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/1 (16 Ocak 2014), 0. <https://doi.org/10.17860/efd.85381>
- Dımeşkiyye, Allâme Hasan. *Takrîbu 'l-menâl bi şerhi tuhfeti 'l-etfâl*. Beyrut: Dâru'l-Beşairu'l-İslâmiyye, 2004.
- eBay UK. “Tajweed Guide Book”. *eBay UK*. Erişim 03 Temmuz 2025. <https://www.ebay.co.uk/itm/395498661666>
- Eldiven, Funda. *Türkiye’de Yayımlanan Çocuk Dergilerinde Çocuk Kimliği Tasarımı: Çocuk Sesi, Gülbüz Türk Çocuğu, Trt Çocuk, Bilim Çocuk Dergilerinin Karşılaştırmalı Analizi*. Kocaeli Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Firdaws Academy. “Firdaws Academy | LEARN QURAN ONLINE | ONLINE QURAN ACADEMY”. *Firdaws Academy*. Erişim 21 Mayıs 2025. <https://firdawsacademy.com/firdaws-academy/>

Firdaws Academy. *Tajweed Rules Book*, ts.

Gazzâlî, Zeynu'd-dîn İmam. *el-Munkizu Mine'd-Dalâl*. Çev. H.Güngör. Ankara; Maarif Basımevi, İslam Şark Klasikleri:18. 1960.

Giridî, Naim. *Çocuklara Yeni Tecvid*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1329.

Hafız Mehmet Nuri. *Sualli ve Cevablı Tecvid*. İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası, 1331.
https://kutuphane.aku.edu.tr/kutuphane/nadireserler/E000851;_Sualli_ve_Cevabl%C4%B1_Tecvid;_Haf%C4%B1z_Muhammed_Nuri;_1331/index-h5.html#page=8

Hökelekli, Hayati. “Çocuk”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 26 Haziran 2025. Erişim 26 Haziran 2025.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/cocuk>

İbnü'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf, Ganim Kaddûrî el-Hamed. *et-Temhîd fî ilmi't-tecvîd*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 2001.

İlke Akademi. “İlke Akademi Ayşe Öztürk”. *İlke Akademi*. 15 Mayıs 2025. Erişim 15 Mayıs 2025.
<https://www.ilkeakademi.org.tr/kisi/ayse--ozturk>

Ilm, Primary. “Tajweed Books”. *Primary Ilm* (blog), 31 Ocak 2022. <https://primaryilm.com/tajweed-books/>

İsmail, Fatıma Abdu'n-Naîm. *Zehratu'r-reyhân fî tecvîdi'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Kahire: İbsâr Yayın, 2023.

İsmail, Fatıma Abdu'n-Naîm. *Zehratu'r-reyhân fî tecvîdi'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Kahire: İbsâr Yayın, 2024.

Jannat Al Quran. “Qualified Egyptian Arabic and Quran Teachers | Online Quran Teacher”. *Jannat Al Quran*. Erişim 10 Ocak 2025. <https://www.jannatalquran.com/online-quran-teacher/>

Koyuncu, Recep. “Kur'ân Eğitiminde Manzûm Tecvid Geleneği: Cemzûrî ve Tuhfetü'l-Etfâl Adlı Manzûm Eseri”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21/3 (Aralık 2017), 1497-1533.
<https://doi.org/10.18505/cuid.304374>

Küçükçetin, Ali Rıza. *Ebu Amr ed-Dâni'nin et-Tahdîd fil'itkâni ve't-tecvîd ve İbni Cezerî'nin et-Temhîd fî ilmi't-tecvîd Eserlerinin Mukayeseli İnceleme ve Değerlendirmesi*. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Thesis, 2023. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi).
<https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=45745>

Learning Roots. “Tajweed Untangled | Best Tajweed Rules Book – Learning Roots”. *Learning Roots*. Erişim 03 Temmuz 2025. <https://www.learningroots.com/products/tajweed-untangled>

Learn Tajweed – the Easy Way - Full Course (Lesson 1-15). haz. FreeQuranEducation. Yayın Tarihi 01 Ağustos 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=kkWA06uwnU>

- Lesson – 1A | Introduction | Learn Tajweed – the Easy Way. haz. FreeQuranEducation. Yayın Tarihi 05 Mart 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=xuwRT8Q5dOI>
- Lesson -1a | Intro of Arabic letters | Read Al-Qur'an with Tajweed | Children's version | English. haz. Understand Al-Quran Official. Yayın Tarihi 16 Ekim 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=eBDyA-df4kc>
- Madinah Media. “Tajweed City Series (Set of 4 Books) سلسلة مدينة التجويد”. *Madinah Media*. Erişim 03 Temmuz 2025. <https://madinahmedia.com/product/tajweed-city-series>
- Ma'sarâvî, Ahmed İsa. *Fethu rabbi'l-beriyye fî halli elfâzi't-Tuhfeti ve'l-Cezeriyye*. Kahire: İlâmi's-Selef, 2009.
- Meddi Tabi | Tecvid dersleri 1 | Kur'an Öğreniyorum | Didiyom Tv. haz. Didiyom Tv. Yayın Tarihi 20 Aralık 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=K0JQv6sJkXs>
- Mehdî, Medîha Salih. *Ahkâmu't-tecvîd li'l-etfâl*, 2012.
- Mine Taşdemir Kuluç. *Tecvitli Masallar*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2022.
- Murat Coşkun, Abdurrahman Cahid Örengül (ed.). *Psikometrik ve Gelişimsel Ölçme ve Değerlendirme: Çocuk Gelişimi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2021.
- Nada For Kids - Fun and Simple Tajweed. haz. Giraas for kids. Yayın Tarihi 26 Aralık 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=kwEu64FzO9c>
- Nuhoğlu, Ali İpek Güller vd. “Eski Harflerle Basılmış Türkçe Tecvid, Usul-i Fıkıh ve Kıraat Eserleri”. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (30 Eylül 2015), 147-157. <https://doi.org/10.17050/kafifd.204059>
- Osman Nûrî. *Tecvid-i sehil li füyûzâtî'l-etfâl*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1297.
- Öztürk, Ayşe vd. *Eğlenerek Tecvid Öğrenelim*. İstanbul, 5. Basım, 2023.
- Quran And Arabic. “Quran And Arabic Teaching Principles”. *Quran And Arabic Teaching* (blog), 21 Mayıs 2025. <https://firdawsacademy.com/quran-and-arabic-teaching-principles/>
- Rıza, Yusuf. *En Kolay Tecvid*. İzmir, 1329.
- Seçer, Zarife vd. *Çocuk Gelişimi Uygulamaları II*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2025. <https://aos.istanbul.edu.tr/ders-islemleri/ders-kitap/59003900450072003500300054005000630062006F003D00>
- Selek, Dilek. *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, ty.

- Shaykha Dina Essam. *Essential Tajweed Rules (For Children)*. Jannat Al Quran, 2018.
- Shaykhi Academy. “Top 5 Tajweed Books For Kids – Shaykhi Academy”. *Shaykhi Academy* (blog). Erişim 03 Temmuz 2025. <https://shaykhi.com/blog/tajweed-books-for-kids/>
- Şerife Yücesoy. “2.Ünite”. *Eğitim Psikolojisi*. ed. Coşkun Bayrak. 267. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Şükrü, Mehmed. *Hulasalı, İzahlı Tecvid*. İstanbul: Babiâli Civarında 52 numaralı Matbaa, 1327.
- Tajweed Song (Tajweed rules with noon saakin and tanween) I Basic tajweed rules in english. haz. MUSLIM REMINDER KIDS - ISLAMIC CARTOONS FOR KIDS. Yayın Tarihi 26 Temmuz 2024. https://www.youtube.com/watch?v=fVb6FHMNg_M
- Tecvîd: Sıbyan Mekteplerine Mahsustur*. İstanbul: Şirket-i Sahafiye-i Osmaniye Matbaası, 1314.
- Tekin, İshak. “1876-1923 Yılları Arasında Çocuk Eğitimi Konusunda Yazılmış Kitapların İncelenmesi”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/3 (2017), 1589-1623.
- The Islam Shop. “The Ultimate Tajweed Workbook”. *The Islam Shop*. Erişim 03 Temmuz 2025. <https://theislamshop.com/books/tajweed-tajwid-books/the-ultimate-tajweed-workbook>
- Tokcan, Şükran. *Kur'an Yolculuğum Tecvid*. Konya: Adn Yayınları, 1. Basım, 2024.
- Tuncel, Emrullah. *Kur'an Öğretiminde Metodoloji (Strateji Yöntem ve Teknikler)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1. Basım, 2023.
- Tunalı, Sevinç. *Somut İşlemsel Dönemdeki Üstün ve Normal Zekâlı Çocukların Somut Düşünme Yeteneklerinin İncelenmesi ve Raven Standart İlerleyen Matrisler Testi'nin 8- 9 Yaş Çocukları Üzerinde Geçerlilik, Güvenilirlik, Ön Norm Çalışması*. İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Üçüncü, Kemal. “Mehmed Esad Serezli'nin Kayıt ve Tanıklığıyla Serez Yöresi Türk Kültür Geleneği”. *Türkbilig* 13/24 (2012), 187-208.
- Üstüner, İbrahim. *Tecvid İlmi Açısından Naim Giridi'nin “Çocuklara Yeni Tecvîd” Adlı Eseri*. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi). <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=29655>
- Yayla, Fatma. “*el-Kavlü's-sedid fî ilmi't-tecvîd*” ile “*Tuhfetü'l-etfâl*” İsimli Tecvid Eserlerinin Usul ve Muhteva Yönünden Karşılaştırılması. Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2022. <https://kutuphane.isam.org.tr/detayilhtezt.php?navdil=tr&tidno=28773>

YouTube. Blessings Of Allah”. *YouTube*. Erişim 04 Temmuz 2025.
<https://www.youtube.com/channel/UCcdblEawQaoQiu38lwIFPkQ>

Zaheer Khatri. *Tajweed Untangled*. Learning Roots, 2013.

Zaheer Khatri. *Tajweed Untangled* - Zaheer Khatri: 9781905516315 - AbeBooks. *AbeBooks*. Erişim 03 Temmuz 2025. <https://www.abebbooks.com/9781905516315/Tajweed-Untangled-Zaheer-Khatri-1905516312/plp>

Ziyâüddîn, Hâfız Ahmed. *Vesiletü'l-Ğufrân: Şerhli, Tatbikli, Sualli Tecvîd*. Kastamonu: Kastamonu Matbaası, 1327.

Ziyâüddîn, Hâfız Ahmed. *Vesiletü'l-Ğufrân: Şerhli, Tatbikli, Sualli Tecvîd*. çev. Kerim Buladı. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2013.

قناة المرأة والطفل المسلم. haz. تعليم التجويد للأطفال بسهولة: الدرس الاول النون والميم المشددين. Yayın Tarihi 22 Nisan 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=JCspIZi-beQ>